Magyar Levelestár

Mátyás király levelei

1460–1490

1. Mátyás király saját kezű aláírása
1463. december 24-én
Jajcán kelt oklevelén

Mátyás király levelei

1460–1490

Madách Könyvkiadó
Bratislava

Válogatta, a szöveget gondozta,
az utószót és a jegyzeteket írta

V. KOVÁCS SÁNDOR

Fordította

BALLÉR PIROSKA

1 Az olasz fejedelmeknek és városoknak

Buda, 1460. március 22.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia és Horvátország királya stb. üdvözletét és jókívánságait küldi minden igazhitű fejedelemnek, hercegnek, őrgrófnak, grófnak, elöljárónak, főembernek, bírónak, a városok és közösségek vezetőinek együtt és egyenként, mindenkinek, akik a jelen sorokat látni és hallani fogják.

A próféta elrendelte nekünk, hogy dicsérjük az Urat az ő szentjeiben; ezért méltónak és főleg a józan ész parancsa szerint valónak véljük, hogy a mindenható Istent szerény lehetőségünkhöz képest különös áhítattal magasztaljuk mindazzal, amire épp a mi időnkben és korunkban méltatott bennünket szolgája, a jó emlékezetű Kapisztrán János által. Kapisztrán János a minorita rend obszerváns ágához tartozott; e feddhetetlen életű, szent szavú férfiút maga a Mindenható adta nekünk mint égi apostolt a magunk és országunk dicsőségére.

Ez a szent ugyanis elhagyta szülőföldjét, és ekképpen határozott: bejárja a világot, hogy mindenüvé lángoló hittel hintve Isten igéjét, lelkeket gyűjtsön maga köré. Semmi kétségünk afelől, hogy e szent ügy érdekében vállalt kimerítő térítő út után isteni sugallatra érkezett ebbe az országba, amelynek legjavát meghódította, s ráadásul nem is a teste, hanem inkább a lelke erejével. Pedig életerős fiatalemberként járta az országot, s szünet nélkül prédikált Isten országáról tanítva. Tetteivel igazolta is, amit szavakkal hirdetett; életmódja és beszédje nem különbözött elveitől. Szentségének híre mindjárt ideérkezése után bejárta birodalmunk távoli részeit is; annyira kívánta őt mindenki

megismerni, hogy boldognak érezte magát, aki láthatta vagy szavaiból vigaszt merített. Birodalmunk messzi tájairól is folyton özönlöttek hozzá az emberek, nemcsak a köznép, hanem a főemberek, bárók és nemesek is; amikor Isten szavát hirdette, csak mezőn vagy igen tágas sík területen férhetett el hallgatósága. Akinek beteg hozzátartozója volt, mind őhozzá fordult; számos megbízható emberünk tanúsítja, hogy az odavezetettek közül sokan nyerték vissza egészségüket, s térhettek vissza örömmel övéikhez.

Ez a férfiú azonban megvetette a hiú dicsőséget, amellyel soha nem is hagyta elhalmozni magát: szokott alázatával semmit sem tartott a maga sikerének, mindent Szent Bernát érdemeinek tulajdonított, akinek biretumát és ereklyéit mindig magával hordta, és a betegeknek is fejére helyezte. Nem hiányzott belőle a vértanúság iránti heves vágy sem, de nem akadt üldöző, aki a vérére szomjazott volna, vagy isten segítségével kiolthatta volna az életét.

A szent kereszt jelét János főtisztelendőtől, a Szent Angyal bíborosától, az Apostoli Szentszék követétől kapta meg; ettől kezdve a keresztről prédikált, és rövidesen nagy tömegeket hódított meg, akik mind a stigmákat viselték; lelkükből kiirtotta a félelmet, Krisztus keresztjének ellenségei, a törökök támadásával szemben pedig nemcsak bátrakká tette őket, hanem merészekké is, amint merész a zsákmányára vérszomjasan rontó oroszlán.

Amikor pedig az említett ország végvárát, Nándorfehérvárat megtámadta a törökök nagy sokasága, összehordva számtalan puskát, bombát és mindenféle hadieszközt, amelyet csak hitetlenek ravaszsága eszelhetett ki a vár bevételére, akkor a boldog pap, katolikus hit szerint a halálra felkészülve, Hunyadi Jánossal, a kegyes emlékű fejedelemmel, urunkkal és apánkkal együtt behatolt a kereszt jelét viselőkkel a már teljes erővel ostromlott várba.

Azon a részen, ahol legkegyetlenebbül pusztított a szörnyű

2. Kapisztrán János

harc, a csata heve földdel tette egyenlővé a vár külső falát; az árkok annyira feltöltődtek, hogy a törökök szabadon ki-be járkálhattak; a várfalakon kívül kétszer is fellángolt a harc.

Ekkor a keresztény sereg a szent férfiú biztatásai és merész kiáltozások közepette, ajkán Jézus nevével – ezt magától a szent férfitől tanulták el a háborúban harci és hatalmi jelként –, inkább a lélek, mint a test erejével, főleg hittel és nem fegyverrel küzdve az ellenség közé rontott. Maga a boldog János egy magaslaton állva szította mindenkiben a harci kedvet, hogy Krisztus katonái minden csapatban ott harcoljanak.

Minek mondjam tovább? A hosszú, verejtékes, kegyetlen ütközet után a szétzúzott sereg Krisztus katonáinak hátat fordítva, szörnyű vereséget szenvedve, összes puskáját, ágyúját, hadigépét- és eszközeit hátrahagyva, gyáván megfutamodott az éj leple alatt. Krisztus védtelen népe a fényes győzelemmel megszabadította a várat az ellenségtől – ha ugyan védteleneknek nevezhetjük azokat, akiket Krisztusba vetett hitük vértezett fel. Ki kételkedhet abban, hogy ezt a nagyszerű diadalt a boldog férfiú érdemeinek köszönhetjük? Semmi kétségünk afelől, hogy e hiú és mulandó földi élet után jótettekben gazdagon nyerte el az öröklétet, lelkét a mennynek, testét a földnek ajánlva. Boldog halála után csodák és intő jelek végtelen sora kezdődött, amelyek nevének említésekor a sírjához sereglettek előtt vagy a hozzá imádkozóknak jelennek meg álmaikban még mostanában is, amint ezt számos megbízható, szavahihető ember bizonygatta nekünk.

A mindenható Isten nem késik szolgájának érdemét és dicsőségét kinyilvánítani, sőt világosan bizonyítja, hogy e boldog férfi lelkét a szentek gyülekezetébe sorolta, és örökké tartó örömmel árasztotta el.

Méltányosnak tartjuk, hogy itt a földön minden lehetséges módon kitüntessük azt, akit a mennyben így felmagasztalt a Mindenható. Ezért most, hogy a királyi méltóság csúcsára juttattak bennünket, legfőbb gondunk lesz kieszközölni szentséges

urunktól e tiszta életű ember szentté avatását. Ezt már korábban is minden bizonnyal megtettük volna, ha szent célunkat nem akadályozták volna a birodalmunkat különféleképpen fenyegető veszedelmek. Azért fáradozunk, hogy ezeknek véget vessünk, és készek vagyunk e boldog férfiú szentté avatásáért mindent elkövetni Isten segítségével.

Buzdítunk benneteket, Itália keresztény fejedelmei, pártoljátok ezt a szent ügyet – annál is inkább, mert közelebb vagytok az Apostoli Székhez.

Kelt Budán, március 22. napján, az Úr 1460. esztendejében.

2 III. Frigyes császárnak

[1462. május]

Felséges fejedelem!

Krisztusban tisztelendő atya, János váradi püspök úr, aki sokunk tanácsára utazott felségedhez, a napokban tért vissza hozzánk, s most itt adott számot és magyarázatot felségeddel folytatott tárgyalásairól nekünk és testvéreinknek.

Mi tehát köszönetet mondunk kegyességednek jóindulatú válaszáért, amely nagyon időszerű most, amikor a pogányok folytonos zaklatásai sanyargatják a keresztény népet. Nekünk, tekintve felséged jóakaratát és a jelenlegi helyzetet, eléggé tetszésünkre vannak a tárgyalások részletei is. Igyekezni fogunk, hogy az ország egésze is elfogadja majd a feltételeket legközelebbi országgyűlésünkön. Gondunk lesz arra, hogy az ügyet sikerre vigyük kegyességed becsületére s a magunk és minden keresztény lélek hasznára.

György pozsonyi préposttól és István budai plébánostól többet is megtudhat felséged.

Dátum.

3. Schomberg György síremléke

3 II. Pius pápának

[1462. május végén]

Szentséges atyám, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Hosszú időn át számos elődünk próbált nyugalmat teremteni a zágrábi egyházmegyében, amelyet felzaklatott ez a nyomasztó helyzet. Tanú erre a főtisztelendő Portuensis úr, az Apostoli Szentszék bíborosa, aki saját szemével látta kiváló apánk – igaz – hatástalan erőfeszítéseit is. Nekünk ugyancsak ez a legfőbb gongunk kezdettől fogva, de számunkra máig sem nyílt járható út. Azok ugyanis, akik eddig törték magukat, nem bizonyultak alkalmasnak erre a feladatra, inkább hátráltatták, mint előmozdították az egyházmegye boldogulását.

Nyilvánvaló tehát, hogy másik, megfelelőbb személyre van szükség; olyanra, aki igyekezetével kibogozná az összegabalyodott szálakat, de aztán kézben is tudná tartani őket. Eddig senkit sem találtunk, aki eléggé megfelelt volna ennek a célnak, kivéve Jánost, a váradi püspököt. Ő azonban, valahányszor meg akartuk nyerni ennek az ügynek, kényes és éppen ingadozó egészségén kívül számos, ráadásul jogos és ésszerű ellenérvet sorakoztatott fel. Például hogy az egyházmegye viszonyai igen szövevényesek; birtokait más kezek több mint tíz részre szabdalták szét, s módfelett sok munkát igényelne, sőt igen sokáig is tartana ezeket a bitorlóktól újra összeszedni és helyreállítani; a partvidéket a tengerrel kellene felcserélnie, a jólétet felváltaná a nélkülözés. Megrendítette ráadásul – noha tudta, hogy Istennek tetsző munka várna rá – azoknak a vádaskodása és rosszindulata, akiknek az ő működése kellemetlen lehetne; joggal tartott a többi ember ítéletétől is, amely ilyen esetekben sokféle, gyakran bizony téves is.

A napokban viszont, amikor sokat áldozunk országunk helyzetének javítására, nem feledkezve meg erről az egyházmegyéről

sem – sőt nagyobb gondunk van rá, mint a többire –, valamiképp mégiscsak sikerült rávennünk ezt az embert, hogy hagyja magát áthelyeztetni, és ne vonakodjék tovább kegyes óhajunkat teljesíteni.

Köztudott egyébként, hogy az említett egyházmegye nem képes gyorsan, nagy fáradság és költségek nélkül annyi megszálló karmai közül kiszabadulni, ha pedig már egészen szabad volna is, akkor sem érne fel a váradival – nem is fogja utolérni talán soha. Ezért tartjuk helyénvaló gondoskodásnak, hogy az új püspök segítséget kapjon, amíg az említett egyházmegye visszanyeri régi erejét. Ügyelünk arra, hogy mértéktartóan járjunk el a követelők félreállításakor; úgy határoztunk, kevesebbel kell beérniük, mint amennyit a magukénak kívánnak. Főudvarmesterünknek és követünknek, Vezsenyi Lászlónak máris részletesen rendelkeztünk minderről, Miklósnak pedig, a váci egyházmegye őrkanonokjának, boldogságod kamarásának, aki ügyvivőnk a pápai kúriában, írásbeli utasítást adtunk a magunk, főembereink és a bárók véleménye alapján.

Úgy látjuk, ez az egyedüli és egyetlen út, amelyen kétségtelenül véghez lehet vinni ezt a dolgot. Ha pedig elszalasztjuk a kínálkozó lehetőséget, talán soha többé nem nyílik ilyen vagy ehhez hasonló alkalom.

Mindezeket megfontolva alázattal és a tőlünk telhető legnagyobb buzgalommal esdeklünk szentségedhez, könyörüljön meg ezen az egyházmegyén, amely csaknem harminc éve süllyed napról napra rosszabb állapotba; sürgősen helyezzen át egyeseket elgondolásunk szerint, amelyre az említett főemberek, bárók és országunk összes lakóinak véleménye alapján jutottunk, s amely mellett mindenképpen, hevesen ki is tartunk; a korábbi beszámolónkat figyelembe véve pedig utasítsa a viszálykodókat, hogy érjék be egyébbel, és szíveskedjék az örökös hallgatás pecsétjével lezárni ezt az ügyet.

Minderre azért van szükség, hogy az, aki azt a súlyos terhet

a vállára veszi, nyugodtan és sikerrel végezhesse el a munkát, amelyet az egyházmegyéért vállalt el Isten dicsőségére.

Boldogságod bizonyára eleget tesz majd pásztori kötelességének; s bár ezzel a köz üdvét is szolgálja, mégis inkább Istennek, mint az embereknek fog a kedvére tenni boldogságod, akit soká őrizzen meg a Mindenható bőségben és egészségben szent egyháza számára.

Dátum.

4 II. Pius pápának

Buda [1462. május végén]

Szentséges atyám, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Épp az imént kaptuk kézhez szentséged január 19-én kelt levelét, amelyből kiderül, hogyan fogadja szentséged Bosznia észhez tért királyait, az apát és őt követő fiát újra az egyház kebelébe: nem mintha megfeledkezett volna számtalan gaztettükről, amelyeket a magyar királyság és az egész kereszténység ellen elkövettek, hanem meghatódott néhány szánalmat keltő eseménytől. Ezért aztán bennünket is int, és – szinte önmagát állítva követendő például – arra sarkall, hogy karoljuk fel az alázattal megtérő királyt, nehogy az a visszautasítástól kétségbeessék, és mindannyiunk nagy kárára újra a hit ellenségeihez pártoljon, hiszen új gaztettei még a korábbiaknál is elvetemültebbek volnának.

Szentséges atyám, a magunk részéről mindig méltóképpen, elődeink szokását követve tettünk eleget az Apostoli Szentszék intelmeinek és biztatásainak; így szándékozunk eljárni a jövőben is. Az Apostoli Szentszék üdvös tanácsai nem kevésbé nélkülözik a bölcs előrelátást, mint a tekintélyt; a legjobb szándék szüli őket, tehát csakis a köz javát tartják szem előtt. Ezenfelül

nekünk is királyi kötelességünk megbocsátani az esdeklőnek, s a megtért szíveket a kegyelem írjával erősítgetni; amint a jótettekre kitartóan emlékeznünk kell, éppúgy feladatunk könnyedén fátylat borítani a bennünket ért igazságtalanságokra.

Csakhogy a legkényesebb helyzetekben semmiképp sem szabad visszaélni az irgalommal; az engedékenységet szigorral kell fékezni, nehogy épp a túlzott szelídség szüljön újabb elpártolást. Másrészt emberemlékezet óta nem feledtek még el akkora gaztettet, amekkorát a boszniai király a magyar királyok hűbéreseként, teljes uralkodói jogait élvezve – tehát semmiféle szükség nem kényszerítette! – ellenünk és a többi keresztény ellen elkövetett. Összeszűrte a levet a törökökkel, és adományaival még erősebbé tette a kereszt ellenségeit. De ez még nem volt neki elég: megtérést színlelt, és – mivel nem tehetett mást – szent esküvéseivel megkörnyékezte urait és jótevőit; amikor aztán sikerült saját csapatokat kialkudnia, mindegyiket átadta az ellenségnek, még azokat is, amelyeket tőlünk kapott. El nem mondható, hiszen mérhetetlen, mekkora területek váltak ekkor elhagyatottá, mennyi hívő lelket hajtottak az istentelen nép szolgálatának igájába: nem is kell elmondanunk, hiszen úgyis köztudott.

Ekkora becstelenség tudatában persze vagy szégyellt bocsánatot kérni azoktól, akiket megsértett, vagy nem volt képes azt kieszközölni. Viszont megnyerte magának az Apostoli Széket, amely eleve hajlamos az engedékenységre, kevésbé is érzi mások sebének fájdalmait, és a távolság miatt könnyebben vehető rá a visszafogadásra; jámbor bíráját úgy levette a lábáról csúszómászó hízelgéseivel, hogy kegyelmet nyert épp attól, akitől a büntetést érdemelné, s ráadásul azok tudta, sőt beleegyezése nélkül, akikre ez leginkább tartozna. Amint ugyanis szentséged leveléből mély megdöbbenéssel értesültünk, Bosznia királyainak, az apának, majd a fiúnak ekkora bűnt megbocsátott az Apostoli Szék.

Nem állítjuk, hogy ez nem fordulhat elő, vagy hogy nem nyomós okból, a legjobb szándékkal történt; csupán annyit akarunk, hogy ilyen ügyekben ne legyen elegendő szégyenkezni: kövesse a kárpótlás a bűn bocsánatát, hogy a feloldozás egyben elégtétel is lehessen; ennek azonban kicsi a lehetősége. Amikor mardosta a gaztett háborgó lelkiismeretét, amikor a magunk és az összes keresztény jogos méltatlankodása folytán veszély fenyegette, s amikor végül érezte, hogy a törököknek jól jön ugyan az árulása, de ő maga gyűlölt áruló, s hogy akiknek bűnös módon hasznot hajtott, azokban sem bízhat jobban, mint akiket megsértett, akkor persze hogy minden parancsot teljesít, és igyekszik a jogtalanságot jóvá tenni. Most azután, mikor elérte, amit egész lelkével áhított, és látja, hogy ráadásul még pártját is fogják, úgy véli, már azzal is eléggé a kedvünkre tesz, ha nem lesz újból török.

Távol legyen tőlem az a gyanú, hogy szentséged nem alapos megfontolás után cselekszik, istentelen bűn így vélekedni; de lássa be, kérem, hogy néha a legjobb szándék is balul üthet ki. Mi azért bántunk kemény kézzel a könyörgővel, nem sietve hanyatt-homlok megbocsátani, és a kegyelem idején meglazult gyeplőn is azért rántottunk egyet, hogy a bűnöst többek közt másfajta elégtételre is rászorítsuk. Már kezdett is hajlíthatóbbnak bizonyulni, már tett is ígéretet hibája jóvátételére, már éppen készült várait és erődjeit – főleg a török határszélen levőket, amelyekből aztán közelről hasonló veszteséget okozhatnánk az ellenségnek – a kezünkbe ajánlani. Amint azonban látta, hogy az Apostoli Szék közben nemcsak megbocsátott neki, hanem még külön követek is érkeznek hozzá, és megkoronázzák, megerősítve uralmában a magyar királyok jelentős és nyilvánvaló kára ellenére, s ráadásul engedélyt kap új püspökségek alapítására is, területeit pedig hajítógépekkel erősíttetheti meg, akkor mindjárt nyeglébbé vált, és nemcsak hogy visszavonta az ígéreteit, hanem még követelőzni is kezdett. Félő, hogy nyíltan fellázad, és megátalkodott alattvalóit reánk szabadítja.

Nem nehéz kitalálni, mi lesz mindebből: viszályok örökös tűzfészke. Ha pedig jogaink helyett a háború tesz majd igazságot, az annak válik hasznára, aki az igazságot lábbal tiporva fegyvert ragad.

Nyomatékosan kérjük tehát szentségedet, ne táplálja tovább engedékenységével ennek az embernek az önbizalmát; ha pedig a pápai követek túl merték lépni hatáskörüket, érvénytelenítse intézkedéseiket általában mindazzal kapcsolatban, amelyek jog szerint ránk tartoznak majd; küldje hozzánk, ne pedig azok ellen, akiktől minden kitelhet.

Egyébként bárhogyan is alakultak eddig a dolgok, mindenképpen belenyugszunk szentséged intelmeibe és buzdításaiba. Jó szívvel fogadjuk a királyt, akinek épp itt könyörögnek a követei; de csakis akkor, ha tartozását becsülettel lerója, és bűnét a továbbiakban engedelmességgel teszi jóvá. Mindannyiunknak előnyére vált volna különben, ha ez már megtörtént volna. Amennyiben azonban most megteszi a kötelességét, még mindig méltán élvezheti jóindulatunkat. Méltóztassék őt eszerint befolyásolni boldogságod, akit soká őrizzen meg a Mindenható bőségben és egészségben szent egyháza irányítására.
Kelt Budán.

5 Vezsenyi László római követnek

[1462 nyarán]

Visszatért követünk, Miklós őrkanonok tolmácsolta a pápa őszentsége irántunk érzett legjobb indulatát; átadott azonban egy mentegetőző levelet is, amely szerint őszentsége az Itáliában dúló háborúk miatt jelenleg nem képes a kereszténység ügyeit támogatni. Minthogy ezek után nem akarunk tovább őszentsége terhére lenni, tegyetek mindent félre, és mielőbb térjetek hozzánk vissza. Csak annyit kössetek mindig – főként távozástok-

4. Podjebrád György

kor – a lelkére, hogy mostanában igen veszedelmes elhanyagolni a keresztény hit dolgait. Mindezt úgy tegyétek, hogy a pápával együtt a többiek is világosan lássák, mi lehet ennek a következménye. Ha pedig – Isten ne adja – valami szerencsétlenség történnék, a magyarok királya semmiképp sem lehet vétkes, hiszen rajta igazán nem múlik a kereszténység épsége, de még az sem, hogy Mohamed napja leáldozzék.

Végtére is kényszerből tesszük, amit teszünk, avégből, hogy országunknak kevésbé árthasson a jövendő.

6 Podjebrád Viktorin cseh hercegnek

[Báta(?) 1463. május]

Mátyás stb. köszönti a kiváló Kunstadti és Podjebrádi Bocsko idősebb fiát, a herceg urat.

Régi barátságunkra és atyátok iránti tiszteletünkre való tekintettel sikerült elérnünk, hogy az, akit pártfogoltok, szabadon és szerencsével járjon.

A jövőben is készséggel állunk rendelkezésetekre akár nagyobb ügyekben is, mivel érezzük, hogy testvéri szívvel vagytok irántunk.

Leveletekben egyébként a török ellen is szerencsét kívántok nekünk. Erre annyit felelünk, hogy közös ellenségünk, a keresztények réme – szokása és lehetősége szerint nagy készülődések közepette – olyan helyen tartózkodik, ahonnan nem derül ki, melyik keresztény területet készül megszállni. Tehát gyanakszunk, ezért mindent készenlétbe állítunk, és alattvalóinkkal is megegyeztünk; ha kell, bátran nézünk szembe ezzel a hatalmas ellenséggel. Közben pedig védcsapatokat küldtünk birodalmunk alsó tájaira: az első összecsapásban vesznek majd részt rokonunkkal, Pongrác János kapitánnyal az élen – ha a szükség úgy

kívánja, személyesen is követjük őt; reméljük, hozzánk pártol a jó szerencse.

Bárhogy végződjék is mindez, nem marad rejtve testvérséged előtt; az ilyen hírek gyorsan járnak.

7 II. Pius pápának

[1463 tavaszán]

A napokban sok fontos dologgal voltam elfoglalva; elintézve vagy félbehagyva őket, legfőbb kötelességemnek tartottam, hogy követeket küldjek szentségedhez. Kezdetben ugyan másokra gondoltam, de végül mégis tisztelendő Márk knini püspök atyát tartottam legalkalmasabbnak. Ő a közös ellenségről szóló legújabb hírekről éppúgy be fog számolni, mint törekvéseinkről és jámbor kívánságunkról. Nem feledkeztünk meg azonban a zágrábi egyházmegyéről sem; régóta szeretnénk megfelelő szabadítóról és újjáépítőről gondoskodni a számára. E tekintetben csaknem mindenben egyetértünk boldogságod akaratával, amint ezt említett követünk is töviről hegyire elmagyarázza majd.

Egyébként ezennel visszaadtuk a széki apátságot tisztelendő Tamás püspöknek, s készek vagyunk a nevére is íratni. A nyitrai vár és egyházmegye azonban csak akkor lesz az övé, ha annak rendje és módja szerint bizonyságot tett előttünk hűségéről.

Úgy emlékszem, írtam már szentségednek egy új káptalan alapításáról, amelyet Szent László király sírjánál tervezünk felépíteni a váradi egyházban. Ismét könyörgöm, szentesítse boldogságod ezt az ügyet pápai tekintéllyel megerősített bullával.

Követünk, akit alaposan beavattunk terveinkbe, bővebben számol majd be mindenről és másról is boldogságodnak, akit soká tartson meg a Magasságos egészségben egyháza irányítására és erősítésére.

Dátum.

8 II. Pius pápának

Dombro, 1464. január 27.

Szentséges atyám!

Talán megkésve törlesztem sürgető adósságomat, végre mégis elérkezett az idő és a lehetőség, hogy írhassak szentségednek mindarról, amivel az isteni kegyelem mostanában jobbját elhalmozta.

Úgy lett volna méltányos, ha az elsők közti legelső elsőként kap részletes jelentést; tápláltam volna szentséged reményeit és óhaját Isten dicsőségére és a köz üdvös épülésére – szentségednél pedig nincs semmi fontosabb.

A történtek ismeretében azonban minden élmény annál nagyobb, minél frissebb; így legalább jóvá teszem, amit nem lett volna szabad elhanyagolnom. Gondolom, öröm lesz a már tudott dolgokat alaposabban megismerni, s a már ismertet még jobban megérteni.

Május elseje körül tehát jókor összegyűjtött sereggel tábort vertem a Duna partján, mégpedig azon a részen, amelyet leggyakrabban zaklatnak és pusztítanak az ellenség támadásai – a török ugyanis a közelben volt nagy és szokás szerint erős sereggel. Eleinte meglehetősen bizonytalan volt, hogy merre fordul majd a török arcvonal, táborhelyük több irányba nézett, és félreeső is volt, tehát bármerről várhattuk a támadást. Felderítőink gyakran a legkülönbözőbb híreket hozták; az egyik szerint fallal vették körül Nándorfehérvárat, a másik viszont bizonygatta, hogy a török másra készül. A kétség azonban kisvártatva elmúlt, és kiderült, hogy a török néhány áruló hívására Bosznia felé indult; mihelyt nagy sietve odaért, győzött a már előkészített csel segítségével – árulással, árulókkal – anélkül, hogy kardot kellett volna rántania. Furfanggal, csalárdsággal, nem pedig fegyveres harcban győzte le végül a királyt is; keresztre feszít-

tette, úgy ölte meg. Elfoglalta az országrész valamennyi várát és erődítményét: az őrök megadták magukat és csapataikat.

Mielőtt azonban a török Boszniába ért volna, seregének jó részét Ali bég nevű prefektusával az élen Szerbiába, mégpedig a Száva partjához küldte, hogy hátráltasson vagy megakadályozzon bennünket a folyón való átkelésben. A Száva egyike Pannónia legforgalmasabb folyóinak, Magyarország és Bosznia területén halad át. Ekkor szálltam szembe velük először, de végül sikeresen. Amikor ugyanis megtámadtak és hátráltatni próbáltak bennünket, sőt a sáncainkkal szomszédos területeket is zaklatni kezdték, előbb az egyik, majd a másik oldalon legyőztük és megfutamítottuk őket, jogos harcban, nyílt csatában. Sokan kard által vesztek el; mások a folyóba szorulva veszejtették el egymást és önmagukat: elsüllyedtek, szörnyet haltak. A vezér és maroknyi csapata sajkákban, csónakokban menekült el.

Mivel Isten ilyen győzelemmel ajándékozott meg, elhatároztam, hogy jó ügyünkben bízva tüstént tábort bontok; átkeltem a Dunán, és folyvást menetelve a Szávához értem, amelyet már elfoglalt ugyan a török, de én könnyen visszaszereztem; elűztem az ellenség és a korábban odaszököttek maradványait, majd Szerbia felé indultam, hogy a nyomukban legyek. Közben a török befejezte az ügyeit Boszniában, határait visszavonva eltávozott, és már Macedóniában volt.

Tehát Szerbiában kellett letáboroznunk. Megparancsoltam, hogy széltében-hosszában dúlják fel, pusztítsák tűzzel-vassal, és rabolják ki. Sok, csapatosan kóborló török esett fogságba vagy pusztult el; körülbelül tizenötezer, szolgasorba süllyedt lélek pedig boldogan nyerte vissza elvesztett szabadságát, földjeit és javait.

Ezek is Szerbiában történtek. Végül, miután visszavonultunk, seregem kimerült részét rövid időre el kellett küldenem, hogy később kipihenten, felfrissülve nagyobb hasznomra lehessen. Elhatároztam azt is, hogy a katonák többi, élénkebbnek látszó

részével visszafoglalom a múltkori eset folytán elveszített Boszniát, hiszen a cselszövés megakadályozott abban, hogy segítséget hozhattam volna; ha elesett is, ne vesszen el, hadd segítsem alkalmasan Isten segítségével, aki ítél a csel és a csalás felett.

Ezért átgondoltam és alaposan megfontoltam, mekkora és miféle sebet kapott a keresztény állam; a szükség pedig jókor meghozta a gyógyírt a bajra. Azonnal előkészültem; ha csak egyetlen hónapot is késem, sohasem tért volna vissza az alkalom, ezt tapasztalatból állíthatom. Nekiláttam tehát, hogy ha már jókor felismertem, tüstént meg is ragadjam. Előreküldtem olyanokat, akik a málhát előrevigyék, majd követtem őket, s elértem Jajca várát, vagy ahogy általában mondjuk, a tábort és a várost, és ostromzárral vettem körül: ez a hely ugyanis az országrész központja, tehát mind a természet, mind pedig az emberi munka által a legvédettebb. Mihelyt az ostromot elkezdtem, a város lakói szinte az első roham, az első támadás után megadták magukat. Behatoltam a városba, és összecsaptunk a török ellenséggel. Még ugyanezen a napon – az ostrom negyedik napján – legyőzték őket a mieink, sőt megöltek olyanokat is, akik a várba menekülésükkor estek fogságba. Már csak a várat kellett bevenni; csaknem három hónapig ostromoltuk nagy buzgalommal. Sokat tűrtünk az időjárás viszontagságai, a kemény tél és más megpróbáltatások miatt: mindez több volt, mint kíméletlen. Állhatatosságunk, kitartásunk végül mégis meghozta a győzelmet. Miután az alkalmat kihasználva bekerítettük és szétzúztuk az ellenség zömét, a többiek a vár és a maguk megadása árán kényszerültek menteni az életüket. Körülbelül négyszázan maradtak meg; aki közülük harcképes és fegyverforgató volt, azt magammal vittem, hogy mint szolgáimnak jó hasznukat vehessem.

Tehát így foglaltam vissza Jajca várát és városát. Később sok más vár is megadta magát: eddig körülbelül háromszáz katonáim kezén van, ugyanennyi vagy kevéssel már több is meghódolt előttem, és engedelmességet fogadott; a többiben is bizton

reménykedem. Ha a kemény tél dermesztő hidege meg nem akadályoz, most már egy sem vagy csak kevés volna közülük az ellenség kezében.

Okosabbnak látszott, ha visszavonom a sereget, és nekilátok a többi tennivalónak – bőven akadt ilyen. Tehát visszatértem Boszniából, beteljesült reményektől még boldogabban, mint ahogy elindultam: akkor az alkalom és ügyeim állapota ösztönzött, most isteni gondviselés vezetett. Ezek a kezdeti események táplálták azt a reményt, hogy ezúttal előbb és könnyebben hozhatunk hathatós gyógyírt a kereszténység sebére, amely nem csupán Európa sarkait, nem csupán a szélét, hanem a szívét is kínozza, s alattomban akár mindenüvé elterjedhet. Lelkem kész ezzel még többet törődni, de hogy a megfelelő segítség se hiányozzék, szükség van szentséged támogatására is. Hiszen szentséged nemcsak minden erény alapja, a dolgok irányítása is elsősorban szentségeden múlik. De enynyit a boszniai ügyekről.

Úgy gondoltam, hogy most azokról az akadályokról kell beszámolnom – nem mellőzve a kisebbeket sem –, amelyek zavarnak gondoskodó törődésemben. Bizony el sem hinné szentséged, milyen tenger sok gondot vállaltam magamra az ország helyreállításáért, mióta királlyá választottak, s én ezt elfogadtam; micsoda szétzilált, felzaklatott és szinte ízekre szaggatott országot kaptam. Lankadatlan buzgalommal dolgoztam, hogy orvosoljam a sebeket, és újjáépítsem a romokat, amelyek a belviszályok és a külső ellenség csapásai közt nem csupán felkavarták, de szinte összeroppantották az országot. Istennek úgy tetszett, hogy pártfogolja a törődésemet; sok verejtékes munka árán végre elcsitultak a belső harcok, és minden külső ellenségtől is megtisztult az ország. Így a bel- és külviszályok megszüntetése után már csak a kereszténység ellenségei az egyedüli gondom; gond, amit örököltem, de örökül is hagyok. Már-már túl minden bajon erre figyeltem, s természetesen ennek is szentel-

tem magam feláldozva végül minden erőmet és energiámat – tanú erre minden, amit az elmúlt napokban tettem.

Miközben azzal voltam elfoglalva, hogy a kereszténység ellenségeit távol tartsam, íme, másfelől hitetlen keresztények törtek országom felső határaira; több települést és rejtekhelyet elfoglaltak, hogy rabolhassanak. Hasznot hozó távollétem idején sok kárt, ártalmat okoztak, sőt okoznak most is, egyre inkább! Tehát épp azok támadnak rám, azok zavarnak meg, akiknek a hitéért és helyzetéért harcolok. Higgye el szentséged, mindebből semmi sem esik rosszabbul, mint hogy nem folytathatom, amit vállaltam, és nem használhatom fel elég jól a kivívott diadalt. Hiszen nyilván megérné követni az utat, amely szerencsés fegyvereink előtt nyílt, mielőtt még újra bezárulna; mindent, amit elértünk, gondosan óvni, fejleszteni kell.

Ezért döntöttem úgy, hogy elküldöm szentségednek ezt a levelet, a kellemes hírek közé kellemetleneket is vegyítve: mindkettőt vegye figyelembe, és örüljön a fiai sikereinek, de aggódjék is, hogy istápolhassa a rászorulókat.

Ez a két dolog tehát, ami ez idő tájt különösen követeli szentséged odaadó gondoskodását; így előre jutunk, és az akadályok is elhárulnak. Legyen szentséged biztos abban, hogy minden erőmmel és fáradságommal a katolikus hit és a hívek védelmét akarom szolgálni – főleg, ha erre lehetőségem és szabadságom lesz, az utamban pedig nem lesz semmiféle akadály. Az előbbiek híján és az utóbbitól gátolva arra kényszerülök, hogy – akár akaratom ellenére – egyebütt hasznosítsam a már másra szánt energiát. Sőt a mai naptól szentséged a tanú, hogy ha jogtalanságoktól felingerelve kénytelen volnék hitetlenek ellen szánt fegyvereimmel hűtlenül a hitszegők ellen fordulni, és visszaadni a kölcsönt az országomat dúlóknak, akkor mindezt csupán jogos fájdalmamban teszem. Ne nehezteljen szentséged, ne is méltatlankodjék, ha nem szolgálhatom a köz javát, miközben a magam országának bajait kell orvosolnom. Szentséged tekinté-

lye azonban még eközben is megtalálhatja a megoldást; ez elég lesz ahhoz, hogy folytathassam, amit elkezdtem, és hogy ne legyen az utamban semmiféle akadály.

Méltóztassék erről gondoskodni szentséged; odaadásom és a hit iránti kötelesség egyaránt ezt kívánja meg.

Isten tartsa meg szentségedet egészségben szent egyháza kormányzására.

Kelt Dombro városában, Szlavóniában, január 27-én, az Úr 1464. esztendejében.

9 Cristoforo Moro velencei dózsénak

[1464. április]

Szerencsésen lezajló koronázásunk magasztos ünnepén jelen volt – kollégájával együtt – a nagyságos Francesco Giustiniano úr, kiváló uraságod különleges követe; jellemző bölcs előrelátásával semmit sem mulasztott el, ami bennünket méltóságunk magaslatán megilletett. Szavaival és tetteivel egyaránt számtalanszor, szívhez szólóan tolmácsolta irántunk érzett mély vonzalmatokat, melynek eddig is számos jelét tapasztaltuk.

Ezért tehát méltán mondunk barátságodnak köszönetet, hiszen napról napra észleljük, mennyire szíveteken viseltek mindent, ami tiszteletünket és kényelmünket növelhette. Azaz, mint mondtuk, legnagyobb hálánkat fejezzük ki, és a magunk részéről ugyanezt ígérjük barátságodnak, akinek dicsőségén és méltóságán egész lelkünkkel, soha nem múló buzgalommal fáradozunk.

Dátum.

pollens:pudicus fidelis:& ꝑ etate prudẽs: cepitq͡ȝ regere uiuẽte adhuc Iohanne gubernatore. Postea cũ esset in bohemia:obiit prage anno etatis & coronationis sue decimooctauo:sepultusq͡ȝ ibidem in ecclesia kathedrali: Anno domini millesimoquadringentesimoquinquagesimoseptimo.

De coronatione regis Mathie.

Post mortem Ladizlai regis electus est in regem hungarie Mathias fe.me.filius Illuitris Iohis de hunyad ppe. co. bistricieñ Anno dñi millesimoquadringẽtesimoquinquagesimo octauo:q tam exterris ut bohemis & polõis:q͡ȝ nõnullis incolis sacre corõe subiectis sibi plurimũ ĩsidiãtibus ut leo fortissimus: inuictissimusq͡ȝ restitit. Hic etiã cũ ualidissimo exercitu regnũ bozne ingressus castrum munitissimũ Iaycza noĩe e manibus turcoꝝ gloriose eripuerit:deinde uictor rediens ad hungariam: dyademate sancti regis Stephãi qđ apud Fridericũ romanoꝝ impatorẽ habebatꝰ:in ciuitate albere galis potitus est. Postea uero collecto ingẽti exercitu moldauiam terram: ꝓuinciã sacre corõe subiectam sed p id temporis rebellem ingressus est.ibiq͡ȝ habito acerbissimo conflictu triũphũ preclarũ atq͡ȝ memorabilẽ obtinuit. Vnde & uexilla pluriã inclyte uictorie sue signa budã usq͡ȝ adduxit.que magna cũ celebritate in prochiali beatissime Marie uirginis ecclesia affixa hodie conspiciuntꝰ. Reliqua aũt preclara ac mẽorabilia facinora serẽissimi atq͡ȝ inuictissimi dñi nostri regis:quia tanta sunt ꝙ breuiter cõprehẽdi nequeunt:in aliud tempus differenda:ac latius prosequenda erunt. Pro quo dño nostro illustrissimo atq͡ȝ gratioso optimus maximusq͡ȝ deus etiam atq͡ȝ etiam rogandus est:ut eum in pace tranqlla: iusticie obseruatione:suorum dilectione:regni incremento:& diuturna demũ uite incolumitate tenere:seruare:& augere dignetur.

Finita Bude Anno dñi. M.CCCC.LXXIII. In uigilia penthecostes: per Andreã Hess.

5. A Budai Krónika Mátyás királyról

10 Cristoforo Moro velencei dózsénak

[1464. június elején]

Kiváló fejedelem, szeretett barátunk!

Megkaptuk a leveleteket, amelyben a velencei követet, a nagyságos Francesco Giustinianót ért kellemetlenségről írtak: buzdítva kértek bennünket, orvosoljuk a bajt, amint ezt becsületünk és kötelességünk is megkívánja.

Bizony, jeles fejedelem, bár az említett követ testvérséged polgára, sőt tudomásunk szerint nemesi származású és hírneve sem közönséges, szerencsétlensége számos ok miatt mégis inkább nekünk volt kényelmetlen, mint nektek. Ezért szüntelenül, minden tőlünk telhető módon fáradoztunk az ügy érdekében, Francesco úr személye pedig már leveletek megérkezése előtt ismét szabadságnak örvendhetett. Éppen várunkban volt, és embereink között időzött, mi pedig azon fáradoztunk, hogy személyi szabadulását vagyoni kártalanítás is kövesse.

Ekkor hírül hozták nekünk, hogy Petrus Thomasiist ugyanebben az ügyben küldtétek néhány alattvalónkhoz. Ha kicsit korábban érkezett volna, és valamivel tolakodóbban viselkedik, úgy feltüzelt volna néhány elvetemültet, hogy minden könnyen összegabalyodhatott és a visszájára fordulhatott volna. Úgy látszik tehát, hogy ennek a Petrusnak az ide küldésére semmiképpen sem volt szükség.

Bennünket pedig igen sért, hogy barátságod velünk szemben ennyire nyilvánvalóan bizalmatlan. Mi magunktól is jól tudjuk, mi a becsület; ha pedig mégis feledékenynek bizonyulnánk valamiben, elég figyelmeztetőül a kiváló Giovanni Emo, itteni követetek. Ő tanú arra, mennyire elkedvetlenített bennünket ez az ügy, milyen buzgón akartuk elsimítani, és miféle elgondolásaink, terveink voltak.

Ha ez az ember nem nyerte volna vissza szabadságát parancsunk alapján, eltökélt szándékunk volt jelenlegi bajainkat, el-

vállalt nagy feladatainkat és összes gondunkat, még a hit ügyét is félretéve, személyesen, sereg élén kelni útra, s vissza sem jönni, amíg eleget nem tettünk a magunk becsületének és a ti elvárástoknak. A példátlan, égbe kiáltó elvetemültség elkövetője pedig megkapta volna méltó büntetését.

Úgy ítéljük meg tehát, hogy testvérségednek nagyobb bizalommal és reménnyel illenék lennie irántunk ahelyett, hogy könnyelmű emberek tanácsára hallgat. Ne gondolja, hogy ennyire megfeledkezünk a becsületről – vagy legalább ne mutassa ki. Ennek a bajnak az orvoslását pedig ne várja mástól, csak tőlünk, akiket kiváltképp sért a jogtalanság. Mi eddig is megtettük a kötelességünket; a későbbiekben pedig vissza fogunk emlékezni mindarra, amit most – nem vétkes hanyagságból, hanem célszerű szükségességből – jobbnak látszott elnapolni.

Dátum.

11 II. Pius pápának

[1464. június]

Tudom, ismeretes szentségtek előtt, mit művelt nemrég a török a németek földjén, s az is, hogy milyen céllal tette ezt. Hiszen senki sem kétli, hogy nem Éperiosz hegyei felé törekszik, hanem azon mint egy hídon átkelve akarja a keresztény világ többi részét megostromolni. Úgy vélem tehát, hogy városomat, Ragusát közeli veszély fenyegeti, s ez – bár ne így volna! – a mindannyiunkat sújtó vész kezdete. Elsősorban emiatt küldtem az említett környék védelmére minden jelenleg mozgósítható segédcsapatomat: inkább azzal a céllal, hogy szándékomnak és kötelességemnek eleget tegyek, mint abban a reményben, hogy képes lehetek egyedül ekkora támadás visszaverésére.

Boldogságtok tehát napnál világosabban láthatja, mire készül a keresztény hit ellensége. Vegye mindezt bölcs elméjével fon-

tolóra, s gondolkodjék jó pásztorként a megfelelő orvosláson. Úgy gondolkodjék azonban, hogy az ilyen halálos sebnek nem ráérős és enyhe, hanem azonnali és hatásos gyógymódra van szüksége.

Ha ugyanis tovább késik a segítség, félek, olyan dolgok történnek majd, amelyeket nemcsak rendkívül nehéz, hanem lehetetlen lesz helyrehozni, még ha mindnyájan nekifeszülünk is. A Magasságos stb.

12 II. Pius pápának

Buda, [1462–1464 júniusa előtt]

Szentséges atyám, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Él országunkban egy tévhit, amely igen erősen vert gyökeret a hívek lelkében: Kapisztrán Jánost sokan, elhamarkodva a tiszteletet, a szentek közé sorolják.

Alázattal könyörgünk boldogságodhoz, méltóztassék a jó pásztor kötelességével közbelépni, az igazságot erre alkalmas emberekkel kivizsgáltatni, és apostoli tekintélyével döntést hozni. A nép, amely minden buzgó túlzásra hajlamos, ne árthasson a tudatlanoknak – vagy ne fosszuk meg ezt a férfiút jogos dicsőségétől, ha valóban méltó volt Istennek erre a kegyére.

Soká tartsa meg szentségedet a Mindenható épségben, egészségben szent egyházának irányítására.
Budán.

13 II. Pius pápának

[1462–1464 júniusa előtt]

Egy pécsi fiatalasszony, aki – mint kiderül – bizonyos Kis Márton özvegye, szentséged tanácsánál pörölte be városa bíróságát és néhány polgárát.

A jelenlegi helyzet azonban különösen alkalmatlan arra, hogy maguk a polgárok vagy uruk, a püspök, pörökkel foglalkozzanak, ráadásul olyan hosszadalmasakkal, mint ez volna; mindannyian a hit ügyében fáradoznak, és háborús előkészületekkel vannak elfoglalva.

Ezért boldogságodat kérjük, méltóztassék az említett ügyet részletes átvizsgálásra mielőbb átküldetni. Így elkerülhetnénk a felesleges fáradságot, és a teljes igazság is kiderülne. A Magasságos stb.

14 Cristoforo Moro velencei dózsénak

[1464. július]

Kiváló fejedelem, kedves testvérünk!

Számos nyomós okunk van arra, hogy Krisztusban tisztelendő István atyát, kalocsai érseket és kancellárunkat a bíborosok szent kollégiumába kívánjuk felvétetni.

Kérjük ezért testvérségedet, levél vagy követek útján járjon közben a pápa őszentségénél és bíborosainál. Tudjuk, hogy testvérséged eddig is hajlandó lett volna már az egyház színe előtt az ügy érdekében szót emelni, csakhogy ezt az egyházfő halála megakadályozta.

Kedves testvérünk, nagy hálával tartozunk kegyes uraságodnak azért, hogy ilyen buzgón fáradozik egy számunkra kedves terv megvalósításáért, amely a magunk és országunk tekintélyét

növelni tudná. Kérjük mindazonáltal, hogy képviselje ezt az ügyet az új pápa előtt, akit mi még hírből sem ismerünk, de aki bizonyára jóindulattal lesz kegyes uraságod iránt. Nincs most semmi más, amivel nagyobb örömöt okozhatna nekünk testvérséged; cserébe pedig szívből ígérjük, hogy testvérséged javára és becsületére fogunk cselekedni.

Ezt a levelünket egyébként bizonyos okból titkos pecsétünkkel láttuk el.

Dátum:

15 III. Frigyes császárnak

Szata [1464. szeptember]

Kegyes fejedelem, szeretett atyánk!

Kegyességed arra kért bennünket, hogy eresszük szabadon azokat a foglyokat, akiket hű emberünk, Török Ambrus főispán és soproni kapitány tart láncra verve. Még mit nem; épp kegyességed keze által kellene gaztetteikhez méltó büntetésüket elnyerniük! Az említett Török Ambrus pedig dicséretes munkát végez, ha Macskakő várát a rablóktól megtisztítja és a környék biztosága érdekében földig leromboltatja. Tudja csak meg kegyességed, hogy tudtunkkal és akaratunkkal tartóztatta le grófunk és kapitányunk ezeket az embereket, s ha egyszer sikerült elkapnunk ilyen gazfickókat, a legkevésbé sincs szándékunkban őket oktalanul és meggondolatlanul szélnek ereszteni.

Ami pedig a várat illeti: mihelyt Isten segítségével eltűnik a föld színéről, mi a magunk részéről úgy fogunk rendelkezni nagy gonddal, hogy az mindkettőnk alattvalóinak és mindkét országnak javára váljék.

Egyéb hírekkel is szolgálhatunk kegyességednek, a török császár harminc napja bekerítette és hevesen ostromolja a boszniai Jajca várát. Egyébként még minden vár a kezünkön van, egye-

lőre; a török ugyanis roppant nagy ágyúgolyókat öntet ott, amelyekkel akár húsz nap alatt szét lehet verni a vár és a város falát. Sőt föld alatti folyosók segítségével készülnek a falakat lerombolni, és vad kegyetlenséggel be akarnak hatolni.

A napnál is világosabb előttünk, milyen nagy jelentőségű ez a hely a kereszténység egésze számára: menten el is indulunk összes csapatunkkal, hogy a támadásra kész ellenséget az ostromtól visszatartsuk.

Magunkra maradtunk csapatainkkal, mégis bízunk az isteni kegyelemben, bátran indulunk nem is a magunk, hanem a közös ügy védelmére, csak legalább várainkat tudnánk épen megtartani.

A szatai várban.

16 A bíborosi kollégiumnak

[1462–1464]

Írtunk már szentséges urunknak a boldog szűz, Margit testének felmagasztalása, azaz szentté avatása ügyében.

Elődünk, Béla király leánya volt, a prédikátor-rendnek tett fogadalmat Szűz Mária kolostorában, amely Buda nevű városunk mellett, a Duna szigetén van.

Az említett szűz szent voltáról és csodatetteiről számos súlyos bizonyítékkal rendelkezünk.

Sürgetve kérjük tehát tisztelendő atyaságtokat, hogy támogatásukkal és helyeslésükkel a lehető leginkább segítsék ezt az igen üdvös, kegyes és tiszta ügyet.

Nekünk és sokunknak, legfőképpen pedig Istennek tesznek így kedvére.

6. Árpád-házi (Szent) Margit

17 III. Frigyes császárnak

[1465. január 18.]

A felséges fejedelemnek stb. üdvözletünket és fiúi szeretetünket jelentjük.

Felséges fejedelem, szeretett atyánk!

A tegnapi válaszlevélen kívül másikat is kaptunk Kőszeg város polgárai és lakói ügyében. Azt írja kegyességed, hogy e polgárok elődeink, a magyar királyok által adományozott kiváltságok alapján menteknek tartják magukat mindenfajta, a török elleni vagy bármilyen más okból kirótt adófizetési kötelezettség alól.

Azt is írjátok, hogy egyik titkárunk, Szőllősi Pál látott is ilyen nyilvánosan kiállított kiváltságlevelet, s a mostani, török elleni általános adó beszedését határozottan megtagadta. Kegyességed arra biztat bennünket, őrizzük meg e polgárokat sértetlenül szabadságukban és kiváltságukban. Készséggel kedvezünk kegyességednek és alattvalóimnak mindenben, ami jog szerint kötelességünk vagy szívességből módunkban van. Ha pedig megtehetnénk, hogy egyeseket felmentsünk a közterhek viselése alól, akkor már rég nem volnánk kénytelenek kegyességednek kellemetlenséget okozni, s mások akadékoskodását sem kellene eltűrnünk.

Mi azonban nem tudunk és aligha tudhatnánk egész Magyarországnak csak egyetlen olyan városáról, nagyobb településéről vagy akár egyházmegyéjéről, amelynek kiváltságai elegendőek volnának a jelenlegi adófizetési kötelezettség elkerülésére; ezt mindenki köteles befizetni és teljesíteni. Ezért tehát nem tudtuk elfogadni az említett város polgárainak érvelését; nevezett titkárunk sem tartotta e kiváltságokat oly meggyőzőeknek és erőseknek, hogy azok a jelenlegi helyzetre is vonatkozhattak volna. Állítása szerint nem azért távozott az említett városból, mert nem volt joga ott adót szedni, hanem azért, mert a polgárok megtagadták a fizetést.

Amennyiben a város lakói szilárdan ki óhajtanak tartani okfejtésük mellett, járuljanak elénk tizenöt napon belül az ország főembereinek és báróinak jelenlétében – akik jeles jogtudósok is –, és álljanak elő kiváltságaikkal annak rendje-módja szerint.

Ha netán kiderülne, hogy e kiváltságok kivételesen nagy hatásúak és a jelenlegi helyzetben is érvényesülnek, akkor kétségtelenül intézkedni fogunk; parancsot adunk megerősítésükre és érvényben tartásukra.

18 A bíborosi kollégiumnak

[1465. február elején]

Elküldtük szentséges urunkhoz követeinket: János pécsi püspököt és Rozgonyi Jánost, hogy tanúsítsák mindazt, amit keresztény fejedelmek szoktak újonnan felszentelt pápák előtt bizonyítani, és azért is, hogy képviseljük a hit ügyeit. Mindkét férfiú tanácsadó testületünk legfőbb emberei közé tartozik, és úgy véljük, elsősorban felelősségteljes teendőik miatt illenek is egymáshoz.

Mivel pedig szent testületetek sarkalatos kérdésnek tekinti a kereszténység dolgait, az az óhajunk, hogy főtisztelendő atyaságtok mindenkor vegye igénybe követeink tanácsát és segítségét.

Ügyünket és a két említett követet tehát buzgón ajánljuk főtisztelendő atyaságtok figyelmébe, akikben méltán bízunk olyan nagyon. Kérjük, járjatok közben, hogy nehézség nélkül, jóindulattal hallgassák meg követeinket, s szíveskedjetek őket jókor visszaküldeni hozzánk.

Dátum.

7. Széchy Dénes síremléke

19 II. Pál pápának

[1465. február közepe táján]

A napokban megüresedett az esztergomi érseki szék, mert meghalt főtisztelendő Dénes bíboros, érsek úr. Helyette mi, főnemeseinkkel és báróinkkal azonos véleményre jutva, tisztelendő János atyát, a váradi püspököt terjesztettük fel kinevezésre e férfiú jól ismert érdemei és erényei miatt, amelyeket nem is kell szentséged figyelmébe ajánlanunk. Időközben már rá mint a birtok őrére és urára bíztuk a gazdátlan egyházmegye várainak, városainak, falvainak és különféle javainak őrizetét.

Alázattal könyörögve kérjük ezért szentségedet, méltóztassék az imént bemutatott János püspököt Váradról áthelyezni, és az esztergomi főegyházmegye érseki tisztébe kegyesen kinevezni.

Bizonyosak vagyunk abban, hogy ez a tett az isteni kegyelem előtt kedves, a magunk és egész országunk számára pedig üdvös és hasznos lesz; ez feltétlenül inkább az egyházról, mint a személyről való gondoskodás volna.

A Magasságos stb.

20 Francesco Sforza milánói hercegnek

Buda, 1465. június 21.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország királya stb. köszönti a kiváló fejedelmet, Francesco Sforza milánói herceget, testvérünket.

Követségben járt nálunk a kiváló Ambrosio doktor egy bizonyos ügyet terjesztve elénk testvérséged nevében. Fejtegetései – őszintén szólva – újságot is közöltek, mégpedig nem is akármilyet, ezért el is napoltuk főembereink és előkelőink gyűlését, amelyet megbízásunkból itt, Budán készültek éppen összehívni.

Ezen a gyűlésen ugyanis azok, akik eddig is tudtak róla, kiélezték volna ezt a dolgot, ezt pedig viszálykodás követte volna; tanácsosnak látszott tehát ebben a zavaros helyzetben nem feszegetni ezt a kérdést, hiszen a hit ügye és sok egyéb is eléggé elfoglal bennünket.

Ígért válaszunkban ezt akartuk tudatni testvérségeddel, akit remélhetőleg nem sért majd, hogy sürgető gondjaink hevében nem sikerült véghez vinni ezt a dolgot.

Ennek ellenére minden vágyunk, hogy napról napra szorosabbá fűződjenek a szeretet szálai köztünk és testvérséged között, akinek jó egészséget kívánunk.

Kelt Budán, 1465. június 21-én.

21 II. Pál pápának

[1465. október első napjaiban]

Helyzetünk és ígéretünk arra kényszerít bennünket, hogy bár íme, szorongatnak bennünket a katolikus hit ellenségei, mégse háborús sikereinkről tegyünk jelentést szentségednek, amint ez kívánatos és illendő volna, hanem annak okáról legyünk kénytelenek beszámolni.

A napokban, amikor ráadásul éppen úton voltunk, a fenséges Frigyes római császár sok mindent művelt embereivel határainkon, és bizony nem az egyetértés, hanem a viszálykodás jegyében; magunk és a mieink nem tehettek semmiről.

Legutóbb pedig néhány katonája – akiket nem szükséges most megnevezni – megszegve az adott szót, ellenséges szándékkal benyomult Sopron városába, tűzzel-vassal feldúlták az erőd környékét, embereink közül sokakat elfogtak vagy megsebesítettek.

Mindezt azért tartottuk szükségesnek tudatni boldogságod-

8. Francesco Sforza

dal, hogy értésére adjuk: a kereszténység védelmének ügyében nem számíthatunk szomszéd fejedelmek segítségére, főképp azokéra nem, akiknek ez leginkább kötelességük volna, hiszen éppen ők gátolnak bennünket.

Ha pedig majd arról értesül szentséged, hogy megtoroljuk a rajtunk esett sérelmet, akkor ne bennünket és a mieinket okolјon, hanem legyen tisztában azzal, hogy az említett császár adott okot minderre, ő volt a kezdeményező. Hiszen rólunk már kiderült, mennyire van ínyünkre összecsapni vele és más híveinkkel; amikor győztes seregeink az említett császár területein, szinte a szeme előtt állomásoztak – s a császár ráadásul vetélytársunk is volt akkor –, mi az apostoli követ egyetlen szavára visszarendeltük őket, amint ezt a Szent Angyal bíborosától boldogságod részletesen megtudakolhatja.

Tehát bármit kell is cselekednünk most vagy a jövőben birodalmunk megvédéséért, azt csakis akaratunk ellenére, megbántva tesszük majd; jelen sorainkkal is ezt kívánjuk tanúsítani szentséged előtt, akit stb.

22 Cristoforo Moro velencei dózsénak

Dráva mentén, 1465. október 2.

Jelentették nekünk, hogyan akart testvérséged behatolni, illetve hogyan nyomult be máris bizonyos birodalmunkhoz tartozó boszniai területekre.

Elképedve fogadtuk a hírt, hiszen tudjuk, hogy ez a köztünk létrejött kölcsönös egyezség és szövetség nyílt megszegése.

Figyelmeztetjük tehát testvérségedet: ne ártsa magát birodalmunk ügyeibe, ha – amint reméljük – eleget óhajt tenni kötelezettségének, s csakis a köz javát akarja szolgálni. Ellenkező esetben ez a reményünk meghiúsul, és minden rendkívül zava-

rossá válhat. Ezért senki sem hibáztathat bennünket, hiszen amíg csak lehetséges, komolyan vesszük, amiben egyszer megállapodtunk; semmiféle feltétel vagy alkalom nem bírhat rá arra, hogy bosszút hajszoljunk a becsület rovására, vagy hogy többre tartsuk a magunk nyereségét a köz javánál.

Kelt Dráva menti táborunkban, október másodikán, 1465-ben.

23 Cristoforo Moro velencei dózsénak

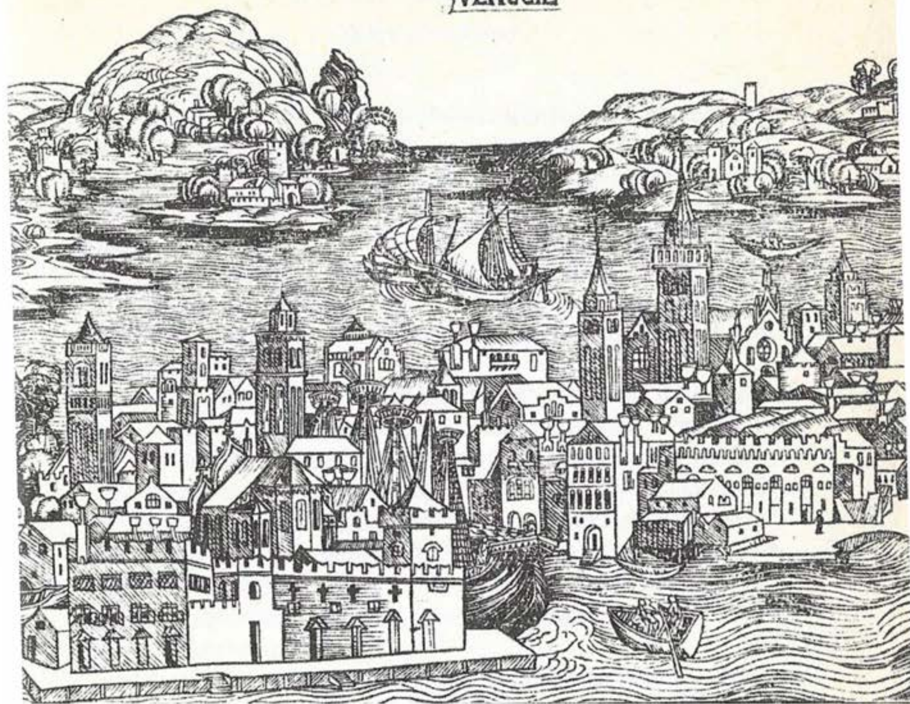
[1465. november 24.]

Kiváló fejedelem stb.

Mindig nagy gonddal törekedtem a mindennapos, apró kis támadások mellőzésére: hasznosabbnak és fontosabbnak tartottam ennél, hogy ütőképes csapatainkat összegyűjtve nagy, háborús hadsereget szervezzünk. Ezt azonban a magunk erejéből nem tehetjük meg. Emlékezetünk szerint viszont követeink az Apostoli Széknél és testvérséged udvarában is jártak ebben az ügyben, ám törvényes okokból mindkét helyen Urunk születésének közelgő napjára halasztották a döntést.

Mi ugyanazt a nézetet valljuk ma is, sokkal inkább, mint eddig bármikor. Elküldtük tehát szentséges urunkhoz, előtte pedig testvérségetekhez – hisz közös ügyünk régóta elsősorban rajtatok múlik – tisztelendő György prépost stb. urat; mindenről, ami fontos, tájékoztattuk őt, és megfelelő felhatalmazással láttuk el.

Sürgetve kérjük tehát testvérségedet, úgy gondolkodjék és gondoskodjék a jövő évi hadjáratról, hogy mindketten elkerüljük az állandó fáradságot és a folytonos költekezést, a többi keresztény pedig megszabaduljon örökös félelmeitől és terheitől.

9. Velence látképe (Részlet)

24 II. Pál pápának

[1465. november]

Szentséges atyám stb.

A krétai érsek, Krisztusban tisztelendő Jeromos atya, szentséged itteni legátusa úgy határozott, hogy visszatér szentséged színe elé, s erre számos alapos oka van. A magam részéről szívesen támogatom ezt a szándékát, hisz igen fontos számomra, hogy boldogságod az ügyek, az emberek és az ország jelenlegi helyzetét szavahihető, kifejezetten ebből a célból küldött ember által ismerje meg, mégpedig a lehető legjobban és leghívebben. Csakis így gondoskodhat szentséged megfelelően és idejekorán a szükséges teendőkről.

Fogadja tehát szentséged az említett érseket szokásos jóindulatával; hiszen nem kérést teljesítve, hanem önként, kötelességérzetből ajánlom őt nagy buzgalommal és lelkesedéssel boldogságod lábai elé. Ez az ember ugyanis hivatalos és magánügyeiben egyaránt kivívta az Apostoli Szentszék és a saját személye iránti általános tiszteletet. Sok fontos, Isten egyházáért vállalt feladatát vagy két követi itt-tartózkodását nem is említjük. Bölcs és eredményes tevékenykedése méltán tette őt a tekintélyre legméltóbbá.

Mindezt nem azért írom szentségednek, hogy saját embereit ajánlgassam, csupán az igazság mellett tanúskodom. Boldogságod közismert igazságosságát tekintve bizonyos vagyok abban, hogy boldogságod ezúttal sem mulasztja el megjutalmazni azt, aki erre érdemes, és méltányolja a fáradságot. Ha krétai követével is így bánik, akkor nem csupán az ő reményeit és az én óhajomat váltja valóra, hanem minden jótét lelket arra buzdít és sarkall, hogy kiérdemelhesse az Apostoli Szentszék elismerését és boldogságodét, akit soká tartson meg a Mindenható épségben és egészségben katolikus egyháza irányítására.

25 Vitéz János esztergomi érseknek

[1465. november]

A mellékelt sorokból megtudhatja atyaságod, mit válaszoltunk a cseh királynak. A többiről majd személyesen. A sereg ugyanis már átlépte a Szávát, a holnapi napon pedig távoznak azok az urak, akik idejöttek. Mi sem időzünk itt már soká – különösen, mert nincs miért –, hanem egyenesen és a lehető leggyorsabban felmegyünk Budára.

Melléklet

Podjebrád György cseh királynak

[1465. november]

Kegyességed mindkét levelét megkaptuk. Az egyikben az esztergomi érsek úr küldetéséről ír és arról, amiről kegyességed követeivel már elküldtük a választ, a másikban hosszan mentegeti magát a vádak alól, amelyekkel a római kúriában illették és illetik.

Kegyességed buzdít és kérlel bennünket, hogy – miként sok más fejedelem – járjunk közben jogos követelése érdekében a pápa őszentségénél, ha másképpen nem, legalább levél útján.

Kegyes fejedelem! Mi aztán igazán tudjuk, mekkora ennek az ügynek a jelentősége, valamint azt is, hogy mi minden következhet ebből mindkét fél számára. Ezért a kölcsönös jóindulattól és a békés egyetértés vágyától egyaránt sarkallva nemcsak hogy írunk szentséges urunknak, hanem készséggel küldünk külön követet is. Rövidesen útra is bocsátjuk, nem mulasztva így el semmit, amit tisztességgel, becsülettel megtehetünk.

A levél többi részére akkor válaszolunk majd kegyességednek, ha néhány nap múlva, Isten segítségével, Budára érkezünk, és mindenről alaposan tájékozódunk.

26 XI. Lajos francia királynak

Buda, 1465. december 2.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország királya stb. üdvözletét és barátságát küldi a kegyes uralkodónak, Lajosnak, Isten kegyelméből a franciák legkeresztényebb királyának.

Kegyes uralkodó, kedves testvérünk!

Amikor a derék és jeles Georgius lovag sok országot és fejedelmi udvart bejárva hozzánk is eljött, szívesen láttuk és színünk elé bocsátottuk. Tolmácsolta többek között kegyességed irántunk való nem csekély jóindulatát, sőt szeretetét és a török elleni szövetkezésre való hajlandóságot. Mindezt mi éppoly szívesen hallottuk, mint kívántuk volna is hallani kegyességedtől; semmit sem mondhatott volna Georgius, ami szívünknek kellemesebb vagy kedvesebb lett volna.

Levelet küldtünk tehát, hogy az említett Georgius lovag ne válasz nélkül térjen vissza kegyességedhez; ez a levél rövid ugyan, de barátsággal teli. Szeretnénk tudatni, hogy jóindulattal vagyunk kegyességed iránt, ha ez a jóindulat kölcsönös. Nem is kívántunk egyebet, mint valamiben kedvére tenni kegyességednek, szövetségesünknek, a legkeresztényebb királynak. Azt akarjuk, hogy megértse kegyességed: nem kevesebb jóakaratot és szeretetet tanúsítunk kegyességed iránt, mint amennyit mi kapunk.

Kelt Budán, december 2-án, 1465-ben.

27 Cristoforo Moro velencei dózsénak

[1465]

Kiváló fejedelem!

Tisztelendő János atya, Pécs püspöke, királyi követként járt nálatok egy velencei polgárotok, Nicolaus Banus érdekében, akit véletlen emberölés miatt száműztek; azonban eredmény, sőt remény nélkül távozott tőletek.

Bizony nagyon jó néven vettük volna, ha említett követünk könyörgéseire testvérséged azonnal biztatóan felel.

Most azonban ismét sürgetve kérünk, hogy legalább a mi közbenjárásunk ne legyen hiábavaló; ez a Nicolaus bizonyos ügyekben igen nagy szolgálatokat tesz nekünk és országunknak; e szolgálatokat pedig csak akkor tudja megfelelően ellátni, ha hazáját és a ti kegyeteket visszanyerte.

Tegyétek meg barátságból nekünk ezt a szívességet – amely talán nincs is tőletek távol –, és bennünket viszonzásul a nyílt szövetségen túl még személyes hálára is köteleztek.

Dátum.

28 Ferdinánd nápolyi királynak

Buda, 1466. május 24.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország királya stb. üdvözletét és jókívánságait küldi a kegyes fejedelemnek, Ferdinándnak, Isten kegyelméből Szicília királyának stb.

Kegyes uralkodó, testvérünk!

Seregünket Boszniába készülünk küldeni, országunk pedig az ellenség támadásai miatt szűkölködik gabonafélékben. Kérjük ezért testvérségedet, engedje meg a ragusai kereskedőknek és polgároknak, hogy Apuliából, Abruzzóból és Calabriából ga-

10. Mátyás király első titkos pecsétje

bonát szállíthassanak a szokott áron az említett országrészbe seregünk számára.

Viszonzásul készen vagyunk testvérségednek hasonló helyzetekben a kedvére tenni.

Kelt Budán, pünkösdöt megelőző szombaton, az Úr 1466. esztendejében, királyságunk kilencedik, megkoronázásunk harmadik évében.

29 Egy római bíborosnak

[1466. augusztus]

A mellékelt példányok jól megértetik atyaságoddal, mit írt nekünk Dalmáciából Ferdinánd király egyik követe, s hogy mi mit óhajtottunk válaszolni rá.

Bárcsak mindent meg akarna tenni ez a követ, amire képes, vagy véghez is tudná vinni, amit akar. Mi bizony nem irigykednénk, sőt örülnénk, hogy ennyi szenvedés együttérzésre talált. Egyébként bármit írt is nekünk a követ, ott biztosan egészen másképp beszélt. Amikor ugyanis megérkezett egy bizonyos István herceg fiaihoz, egyik követünk füle hallatára a következőket mondta: A török rokoni kapcsolatba akar kerülni Ferdinánd királlyal, ezért Boszniát ígérte neki ajándékul. Ferdinánd királynak azonban semmije sincs a tengeren túl, ahonnan Boszniát elfoglalhatná és kormányozhatná, ezért a herceg fiaitól egy új, hercegi várost kér a nápolyi királyságból, zálogul négy várát adva azzal, hogy ha Boszniát elfoglalta, visszaadja a várat is.

Mindezt a derék követ nem titkon, hanem a nyilvánosság előtt, nem négyszemközt, hanem mindenki füle hallatára mondta el.

Csak azért akartunk ezekről beszámolni, hogy atyaságod megítélhesse, mennyire illenek össze a követ szavai urának ajánlataival, és javára szolgálnak-e efféle ügyek a keresztény politiká-

nak. Mi mindenesetre úgy véljük, hogy az ilyesmi – akár színlelés, akár komoly szándék – nem kis mértékben ártalmas. Hiszen mindez elidegeníti és elfordítja tőlünk a becsületesen gondolkodó embereket. Sok fáradságunkat, nagy költségeinket pedig, amelyeket jog szerint hozzánk tartozó birtokaink visszaszerzéséért és védelméért vállaltunk s vállalunk ma is, álnokul megcsúfolva meghiúsítják és összezavarják.

30 Sternberg Máté kapitánynak

[1466 őszén]

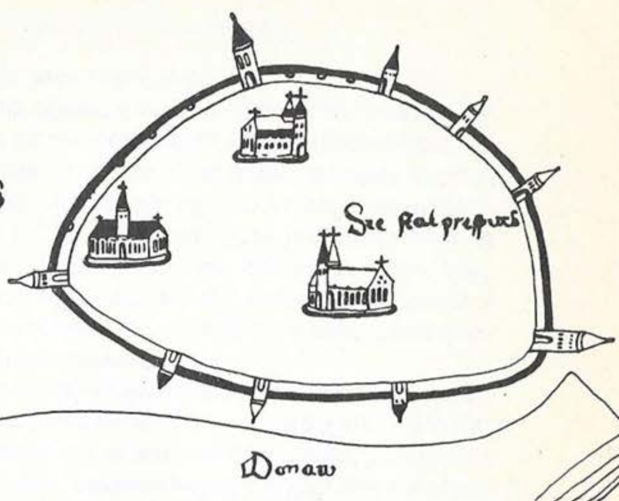
Régóta jól tudjuk, de most el is mondták nekünk, hogyan adtátok át elzálogosítás ürügyén Szvetlo várát „testvérek" néven emlegetett ellenségeinknek. Csakhogy a „testvérek" egy fillért sem fizettek nektek, és most nem is fizethetnének. Sőt nyilvánvaló, hogy a várban, ahol foglyainkkal oly igazságtalanul bántak, most is a ti várnagyotok uralkodik teljhatalommal.

Csodáljuk, hogy ilyen merényletet mertetek elkövetni a jog, sőt a szövetségek és szerződések ellen, amelyeket Csehországgal kötöttünk a ti tudomásotokkal.

Fölszólítunk tehát benneteket, és követeljük, hogy a „testvéreket", személyünk és országunk ellenségeit, váratokból, Szvetlóból tiltsátok ki, s ne károsítsatok vagy károsíttassatok meg sem bennünket, sem alattvalóinkat. Érjétek viszont el, hogy foglyainkat tüstént szabadon eresszék, ez kötelességetek.

Ellenkező esetben gondoskodni fogunk a megfelelő orvoslásról. Pesti és budai polgáraink vagyonát pedig, mindazt, amit ti magatok vettetek el vagy birtokaitokon foglaltattatok le, békében, hiánytalanul és azonnal szolgáltassátok vissza, máskülönben máris megbízzuk szakolcai kapitányunkat, hogy hajtson be mindent rajtatok annak rendje és módja szerint.

11. Pozsony a XV. században

31 III. Frigyes császárnak

Pozsony, [1466. november]

Kegyes uralkodó, szeretett atyánk!

Az állandó török támadások visszaverésére és a védelemre szoruló keresztény hit érdekében különböző hadieszközökre van sürgősen szükségünk az idő és a helyzetek változása szerint; ezeket az eszközöket kénytelenek vagyunk fenséged területeiről beszerezni, mivel nálunk nincsenek. Elkerülhetetlen tehát és töröktől féltett hitünk érdekében igen előnyös is volna, hogy Regensburgból hozassunk meg néhány hadieszközt, nevezetesen huszonnégy hajót, sok íjat, puskákat és más, ütközethez nélkülözhetetlen szerszámokat.

Kérjük és kívánjuk tehát felségedtől, hogy utasítsa minden alattvalóját és hivatalos emberét, főképpen pedig a Duna menti adó- és vámszedőket, hogy ezeket a hajókat, íjakat, puskákat és más szükséges dolgokat, amelyek Regensburgból érkeznek hozzánk, szabadon, adó- és vámmentesen engedjék tovább útjukon. Hiszen úgyis tudjátok, hogy nem elsősorban a magunk kedvéért vettük ezeket, hanem a kereszténység érdekében. Legyen biztos felséged: nem bírhat bennünket ilyen kérésre más, csakis a török elleni védekezés, amelyben felséged is szerzett érdemeket. Viszonzásul pedig mi még nagyobb szívességre érezzük kötelezve magunkat.

Kelt Pozsonyban stb.

32 Vitéz János esztergomi érseknek

[1467. július]

Az ellenség annyira sanyargat bennünket, hogy vagy a háborút vagyunk kénytelenek folytatni, vagy a békekötésről kell tanácskoznunk. Ezért megbízzuk testvérségedet, közölje velünk a lehető leggyorsabban, hogy lehet-e és mennyire lehet számítani azokra a német segédcsapatokra; és ha jönnek egyáltalán, mikorra érnek ide. De vigyázzatok, nehogy hosszú ideig – például a jövő évig – tartó várakozásra kötelezzetek el bennünket. Ha pedig úgy látszana, hogy – legalább részben – tartják a szavukat, úgysem mindjár húsz- vagy több ezer embert fognak fölajánlani, hanem egyelőre csak épp valamennyit; mi viszont éppoly súlyosan maradunk lekötve, ez pedig nagy veszélyt jelent. Nyilván nem akarunk a segédcsapatok késlekedése vagy gyér száma miatt nap mint nap ennyire kitéve lenni a sors szeszélyeinek.

Bármint végződjenek is ott a dolgok, tájékoztassatok bennünket követ útján augusztus elejéig, hogy akár a birodalom legtávolabbi részén is időben határozhassunk dolgainkról.

Dátum.

33 Prothasius de Černahora olmützi püspöknek

[1468. május 3.]

Jelentéseitek alapján méltán bízunk szorgalmatokban és hűségetekben. Egyébként pedig továbbra is lelketekre kötjük, hogy nagy gonddal, minden kínálkozó alkalmat megragadva teljesítsétek megbízatásaitokat. Nem vagyunk ellene a késleke-

désnek sem, ha szükséges; inkább lassan, de biztosan haladjanak a dolgok, mint gyorsan, de hiába.

Mihelyt akár erről, akár másról valami biztosat tudtok, írjátok meg vagy tegyetek jelentést személyesen.

34 Római követének

Trebics, 1468. május 22.

A mellékelt levelek értésetekre adják, mit írt nekünk a pápa őszentsége, s hogy mi mit válaszoltunk neki Michael de Magdeburg gróf ügyében – ő az, aki Csáktornyáért és Strigo birtoklásáért fáradozik.

Megízunk tehát benneteket, hogy ezentúl ti is ebben a szellemben beszéljetek őszentségével; bírjátok rá arra, hogy ne avatkozzék hiába ilyen dolgokba. Nem várjuk el ugyanis, hogy az Apostoli Szék világi kérdésekben ítélkezzék személyünk vagy alattvalóink, városaink és váraink vagy akár egyetlen földbirtok, egyetlen szőlő felett. Ez eddig is nyilvánvaló volt, most is köztudott.

Országunknak, Magyarországnak megvannak a maga szokásai és jogszabályai, éppúgy, mint bármely más államnak, tehát minden idegen beavatkozás népünk ellen való. Ha pedig velünk magunkkal akarna tárgyalni valaki, ott van, mint tudjátok, királyi bíránk, aki országunk egészét képviseli.

Mindent előbb eltűrünk, mint a magunk és országunk szabadságának ilyen megtiprását.

Kelt Trebics város ostromakor, 1468. május 22-én.

35 Podjebrád Viktorin cseh hercegnek

Trebics, 1468. május 23.

Kiváló herceg, egykor szeretett rokonunk!

Leveleteket tökéletesen megértettük. Egyébként úgy látszik, nemigen tetszik az uralkodónak, amiket Zdenko ellen írtatok. Ha ilyesmit egyáltalán föl lehet vetni neki valahogy, akkor ezt alacsonyabb rangú személynek lehetett volna illőbb módon megtennie. Mindezt csak azért mondjuk, mert még mindig gondunk van a becsületetekre, nem éppen a jelenlegi viszálykodásunk miatt, hanem inkább azért, mert tartjuk még valamire régi rokoni kapcsolatunkat.

Kértek bennünket, küldjünk Joanus Zwoysnak, Anaxagorasznak és Ladislaus Velcheknek menedéklevelet, hogy elénk járulhassanak és tisztázhassák magukat. Erre csak azt feleljük, hogy nincs szándékunkban olyan személyeknek menlevelet adni, akiknek cselszövésétől a minap alig tudtunk épségben megmenekedni. Ha pedig tisztességes ügyben akartok hozzánk küldeni valakit, nyilván találtok magatok körül ezeknél megbízhatóbb embereket is, akiknek szükség esetén megfelelő menlevelet adunk majd.

Reméljük mindazonáltal, hogy egykori ígéretetekhez híven a kezünkre adjátok azokat, akik ilyen sötét bűnt követtek el, s hogy szóban is elégtételt fogtok adni – különösen azért, mert csak így tudjátok ártatlanságotokat méltóképpen bizonyítani.

Kelt Trebics várának ostromakor, a húsvét utáni ötödik vasárnapot követő második napon.

36 Egy német fejedelemnek

[1468. április vége]

Tudomást szereztünk arról, hogy testvérségednél tartózkodik egy bizonyos Ulrik, aki igen jártas a cseh módra készült szekérvárak építésében. A mi országunkban csak elvétve akadnak ilyen emberek, hiszen itt más a harcmodor.

Most azonban olyan ellenséggel viselünk háborút, amelynek fő erőssége a szekérvár felállítása. Ezért úgy véljük, fölöttébb hasznos volna olyan embereket találnunk, akik mesterien helyeznék el a mi szekérvárainkat, és az ellenség felállásának gyengéit is megtalálnák.

Sürgetve kérjük tehát testvérségedet, örvendeztessen meg bennünket egy időre az említett emberrel; mi pedig viszonzásul készek vagyunk hasonló, sőt nagyobb szolgálatokra is.

Dátum.

37 A firenzei köztársaság kormányának

Znaim, 1471. április 9.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország, Dalmácia és Horvátország királya stb. köszöntjük a nagyságos férfiakat, a szabadság bajnokait, a firenzei nép jogainak őreit, barátainkat.

Eljutott hozzánk a száműzött tanár és lovag, Ióannész Argüropülosz híre. Elhatároztuk, hogy felséges színünk elé kéretjük, hadd nyerje el nálunk azt a megtisztelő helyet, amely kimagasló erényei alapján megilleti.

Sürgetve kérjük tehát barátságtokat, eresszék szabadon hozzánk Argüropüloszt, miután kifizették a járandóságát, elvégre még a napszámost is megilleti a bére. Ezt főképp köztársaságtok jó híre érdekében vegyétek fontolóra, hiszen a köz becsülete

nem szenvedhet csorbát. Ráadásul számunkra is módfelett üdvös lesz, ha a kedvünkre tesztek – ugyanezt ígérjük mi cserébe.
Kelt Znaimban, azaz morvaországi tartományunk városában, április 9-én, az Úr 1471. esztendejében, Magyarországon való uralkodásunk tizenharmadik, megkoronázásunk hetedik, cseh királyságunknak pedig második évében.

38 Vetési Albert és Thúz János követeknek

Pozsony, 1474. december 21.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország királya stb.

Krisztusban tisztelendő, kiváló atyám és szeretett híveim!

Hűségtek bizonyára emlékeznek még arra, hogy nyomatékosan ajánlottuk hívünket, főtisztelendő János atyát, az esztergomi érseket az egri püspökség további betöltésére, mégpedig mindenekelőtt az egyház javára való különös tekintettel, amint azt felségünk bővebben is tudatta már veletek.

Most viszont értesülve arról, hogy az érsek ügye még nem zárult le kívánságunk szerint, megbízunk benneteket, sőt szigorúan elvárjuk, hogy buzgalommal járjatok közben szentséges urunknál, a főtisztelendő bíborosi testületnél és mindenütt, ahol csak kell, s ne csüggesszen benneteket semmiféle gond vagy akadály addig, míg azt nem látjátok, hogy kérésünket meghallgatják.

Mi pedig majd igyekezni fogunk, hogy viszonozhassuk az Apostoli Szék szolgálatait ebben az áldásos ügyben, és irántatok is hálára leszünk kötelezve.
Kelt Pozsonyban, Szent Tamás apostol ünnepén, az Úr 1474. esztendejében, Magyarországon való uralkodásunk stb. tizenhetedik, cseh királyságunknak pedig hatodik évében.

39 István moldvai vajdának

[1475 tavaszán]

Tekintetes és kiváló, szeretett, hű emberünk!

Követed és személyes híved – aki megbízóleveleddel érkezett hozzánk – értésünkre adta jóindulatodat és nemes szándékodat; miután a töröktől visszanyerted kegyetlen zsarnoksággal elkobzott birtokaid és örökséged jelentős részét, készséggel felajánlod szolgálataidat – mint írod – szent koronánk javára.

Örömmel fogadjuk ezt tőled, és hálásak vagyunk áldozatodért. Elszántságod és engedelmes szándékod készséggel viszonozzuk királyi kegyünkkel és jóindulatunkkal annál is inkább, mivel te, hitünk és üdvösségünk bátor harcosa, nem értünk, hanem a kereszténység, sőt a hit erősítése érdekében vállaltál önként, felszólítás nélkül szolgálatot.

Tudd meg tehát, hogy kegyesen fogadjuk ajánlkozásodat, amelyet készséggel, méltóképp fogunk viszonozni. Kívánságod szerint elküldtük már embereddel a menlevelet, amellyel te és a tieid szabadon járhattok országunkban. Rövidesen követünk is felkeres majd bővebb magyarázattal, s világosan értésedre adja szándékunkat és további kívánságunkat veled kapcsolatban; közölni fogja jóakaratunkat a kért vár ügyében is. Hiszen mi készek vagyunk ebben is, másban is a kedvedre tenni, míg koronánk és személyünk iránti engedelmességed felől bizonyosak lehetünk. Buzdítjuk tehát hűségedet; azt kívánjuk, tartsd készenlétben minden erődet emberünk érkeztéig. Ha pedig megbízásunkat átvetted, hajtsd végre azonnal és elszántan mindazt, amit ő a nevünkben elmagyaráz.

Ebben aztán légy különösen engedelmes, és biztosan eléred nálunk, amire vágysz.

Dátum.

40 IV. Sixtus pápának

Buda, 1475. június 15.

Szentséges atyám és rajongva tisztelt uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Szentséges atyám!

Különös áhítat él bennem Szent Pál remete és egész rendje iránt; ez indít arra, hogy latba vessem befolyásomat szentségednél ezekért a testvérekért, akik országomban, Magyarországon igen sokan vannak, hiszen itt nyugszik Szent Pál teste is. Méltóztassék tehát szentséged e testvéreket és az egész rendet pártfogásába venni.

Szentséges atyám, ezek a remete testvérek már más országokban és tartományokban is építkezni, sokasodni kezdtek, peres és egyéb ügyeiket azonban továbbra is Rómában intézik. Ezért alázattal kérem szentségedet a testvérek és egész rendjük nevében, vegye őket pártfogásába, Szent Márk főtisztelendő bíboros urát pedig méltóztassék mindnyájuk pártfogójává és ügyvédjévé kinevezni, valamint elismerni mind Rómában, mind Rómán kívül.

Igyekezni fogok, hogy hű szolgálataimmal kiérdemeljem ezt Szentségedtől, akit a Magasságos őrizzen meg épségben szent egyháza kormányzására.

Kelt Budán, június 15-én, az Úr 1475. esztendejében, magyar királyságunk tizennyolcadik, cseh királyságunknak pedig hetedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország,
Csehország királya stb.

12. IV. Sixtus pápa éremképe

41 Sebastiano Baduario velencei követnek

Pétervárad, 1475. november 30.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb.

Nagyszerű, szívből szeretett férfiú!

A tőlünk telhető legmelegebben mondunk köszönetet a keleti területekről szóló hírekért, amelyeket pompás földetekről küldtetek, továbbá az elbeszélés módjából és stílusából áradó odaadó engedelmességért, valamint a keresztény név fényes győzelméért, mindez mindannyiunk óhajtásának megfelelt.

Amint pedig Budáról való távozásunk óta többször nyíltan tudattuk veletek, a tapasztalat is azt bizonyítja, hogy bennünk semmi sem gyengül és nem is fog soha. Éjt nappallá téve virrasztunk az államügyekért, szüntelenül fáradozunk azért, amit a legjobbnak tartunk. Csak az az egy teljesüljön, hogy ne maradjunk magunkra, ezt mondtuk eddig is; bízunk abban, hogy minden akaratunk szerint történik Isten oltalma alatt.

Ami mindezt illeti, arról bővebben írattunk a főtisztelendő Gábor egri püspöknek, az Apostoli Szentszék követének.

Éljetek boldogan.

Kelt Péterváradon, Szent András apostol ünnepén, az Úr 1475. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk tizennyolcadik, cseh királyságunknak pedig hetedik évében.

Melléklet

Kiváló követ!

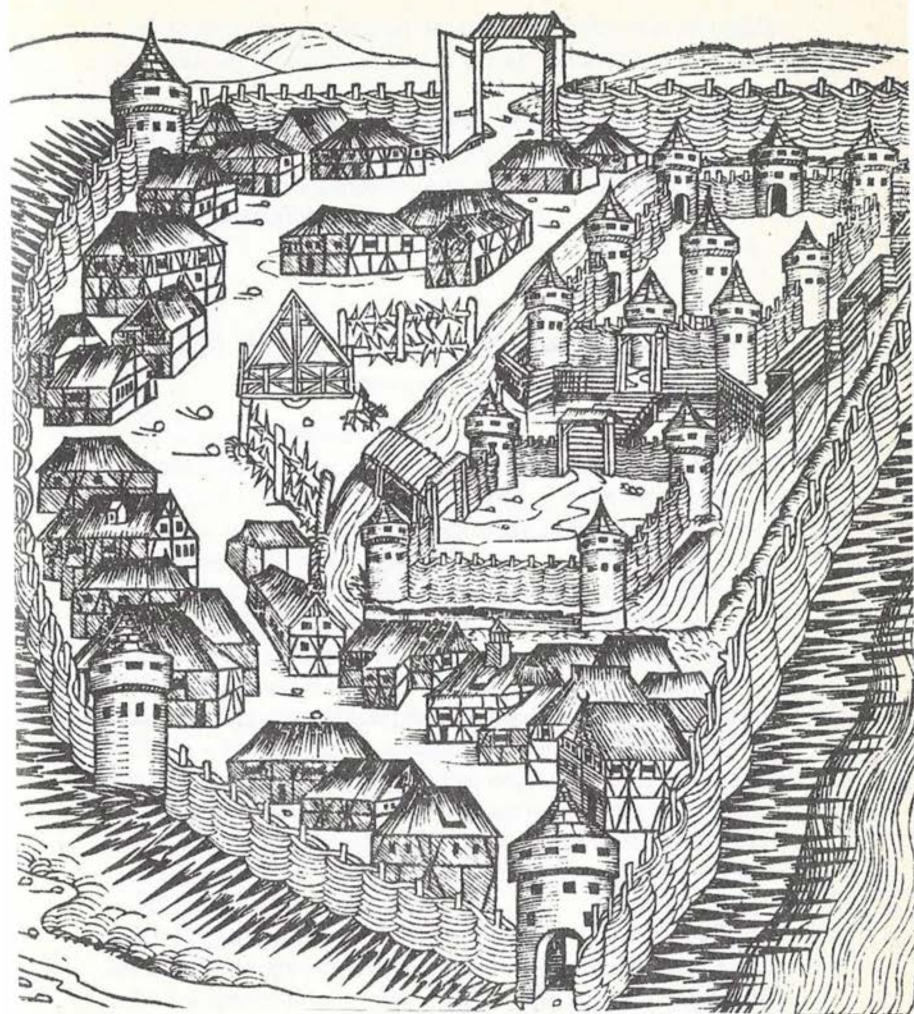
Fájdalommal vagyunk kénytelenek panaszt emelni Isten és az emberek előtt; minél inkább a keresztény hit védelmének áldozzuk birodalmunkat, összes javainkat, embereinket, sőt saját személyünket is, annál kevésbé törődnek velünk, mi több, annál inkább semmibe vesznek bennünket. Amint levélben is nyilván

tudattuk veletek, bizonyos iratokat kértünk, amelyeket a főtisztelendő atya, Szent Márk bíborosa visszavitetett Rómába. Mindent elkövettünk azért, hogy megőrizzük ezeket magunknak mint birodalmunk számára nélkülözhetetlen dolgokat, nehogy ellenségeink hátba támadjanak bennünket, miközben a törököknek is ki vagyunk szolgáltatva. Tudjuk, milyen könnyű ígéretet szegni, s azok az iratok őrizték az adott szót. Többször is biztosítottak bennünket arról, hogy pápai követ hozza majd őket. Jónéhány napon át vártuk őt Budán és az úton is, hogy bátor lélekkel, említett ellenségünktől mit sem félve nézhessünk szembe a törökökkel. Nem tudjuk, mivel érdemeltük ki, és miféle csapás érhette a kereszténységet, de mindeddig nem történt semmi sem. S lám, most értesítettek bennünket arról, hogy Morvaországban és a környékén árulással és egyéb módokon kezdtek fondorkodni váraink megszerzéséért, és hogy viszályokat szítsanak.

Ha viszont ellenségeink tudhatták volna, hogy bennünket a Szentszék csak valamennyire is oltalmaz, aligha fordulnának most velünk szembe. Pedig mi még ünnepséget is terveztünk velük; igaz, hogy ők a békéért még egyetlen lépést sem tettek, sőt inkább a hit és az Apostoli Szék ellen rázzák az öklüket. Minden tőlük telhetőt megtesznek, és látják, hogy bennünket nem véd senki sem. Bizony, így elvetemedtek, és semmi kétségünk afelől, hogy még rosszabbra készülődnek.

Úgy látjuk, nem marad más hátra, mint hogy magunk nézzünk a dolgaink után – amennyiben el nem nyerjük az annyiszor kért és hosszas könyörgés után oly sokszor megígért támogatást, biztonságot és könnyebbséget.

Minden ember bizonyosra veheti, hogy ha egy mód van rá, nem akarunk a saját országunkban pusztítást rendezni, köznevetség tárgyává válni. Ezért is igyekszünk gondoskodni arról, hogy ellenségeinknek ne lehessen alkalmuk kérkedni álnokságuk gyümölcsével.

13. Szabács látképe

Mindezt az egész világ tudomására óhajtjuk hozni: reméljük, nem lesz olyan józan eszű ember, aki bennünket hibáztatna majd.

Tisztában vagyunk azzal, mennyire számíthatunk tényleges segítségre, ha még szóbeli támogatásban sincs részünk; a múlt év tanulsága is megmutatja, mit remélhetünk, mit várhatunk szorult helyzetünkben.

42 Florio Roverella nápolyi követnek

Szabács, 1476. február 3.

Főtisztelendő atyám!

Atyaságod kíváncsi, mi újság van nálunk: tudja meg hát, hogy tegnap megérkezett Ali bég Sachi béggel és öt másik vajdával. Magukkal hozták a török császár egész haderejét, lovasságot és gyalogságot egyaránt, amennyit csak a határ menti helyről össze tudtak gyűjteni; ugyanis segítséget akartak vinni Szabács ostromlott védőinek. Mikor a katonák ezt meglátták, összegyűlt az egész sereg; Ali bég, Sachi bég és a többi török vezér pedig átvonult a szemközti sáncról a kis magaslatra. Közben mi is felkészítettük gyalogosainkat, és a táborban csak az ostromidőben szükséges őrséget hagyva, elindultunk feléjük. Szemtől szemben állt most már a két hadtest: amaz, hogy az ostromlottaknak segítsen, s a mienk, hogy őket visszaverje. A török sereg vezérei látva harcra kész csatasorainkat, visszatértek embereikhez, közben mi nagyobb hajítógépeinkkel kőzáport zúdítottunk a katonákra; sokukat érte ott a halál.

Ali bég, Sachi bég és a többi vajda nem merte már kihívni a sorsot azzal, hogy a mieinkkel összecsap: hanyatt-homlok elmenekültek csapataikkal együtt. A hátramaradottak végigmenetelték az egész tegnapi napot és a mára virradó éjszakát: meg sem

álltak Törökországig. Az emberek és a lovak jó része az úton maradt, nem bírták a nehéz terepet. Most már bízhatunk abban, hogy Isten segítségével rövidesen megvívunk Szabács váráért. Csak a Száva apadására várunk; gyakori áradásával elönti a várárkokat és a várhoz tartozó szigeteket. Készíttettünk már hatalmas hajókat is, ezeknek nem árthatnak sem az ágyúk, sem a hajítógépek vagy fegyverek; sorban a várárokhoz állíttattuk őket, velük merészebben harcolunk majd. Reméljük, hogy ebből az erődből Isten segítségével vissza tudjuk verni nyakunkon levő ellenségünket.

Kelt Szabács ostromakor, 1476. február 3-án.

43 IV. Sixtus pápának

Buda, 1476. március 27.

Krisztusban szentséges atyám és fölöttébb tisztelt uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Szentséges atyám!

Szentséged és mások leveleiből jól megértettem, mennyi gonddal, szorgalommal – amelyeket kétségbe vonni sosem jutott eszembe – fáradozik szentséged keresztény ügyünk védelméért az istentelen török ellen. Megtudtam azt is, mi minden történt már szentséged törődése és buzgalma révén, és hogyan vonta be a főtisztelendő bíboros urak szent testületét is. Mindez annál is nagyobb öröm volt számomra, mivel régóta hevesen kívánom, hogy dolgaink jóra forduljanak. Nem kételkedem abban, hogy ha szentséged a határozatokat érvényre juttatja, a keresztény világ annyira megerősödik, hogy nemcsak azért örülhet, mert megvédheti magát, hanem gyakran ujjonghat majd az ellenség fölötti győzelme miatt is.

Ami engem illet, én semmit nem mellőzök és nem mulasztok

52

14. *A Szabács viadala című vers kézirata*

el, hanem folytonosan zaklatom az ellenséget, seregeimmel, amelyeket mintha isteni kegyelem óvna, napról napra nagy veszteséggel sújtom őket, győzelmünk után nem sokkal pedig ismét megtámadom őket katonáim élén.

Bármilyen is legyen tehát a döntés, haladéktalanul történjék meg: vegyük elejét a nagyobb bajnak, mielőtt még az ellenség minden erejét összevonhatná – hisz épp erre készül –, én pedig hadd legyek képes ezt az erőmet megroppantó terhet továbbra is viselni.

Végül ajánlom magam szentséged lábai elé, és amint a múltkor is írtam, odaadó fiaként, illő módon vetem magam alá rendelkezéseinek. Őrizze meg szentségedet épségben a Magasságos szent egyháza számára.

Kelt Budán, március 27-én az Úr 1476. esztendejében magyar stb. királyságunk tizenkilencedik, cseh királyságunknak pedig hetedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország,
Csehország stb. királya.

44 A szendrői basának

Buda, 1478. [július 3.]

Dicső, nemes, szeretett férfiú!

Úgy hisszük, tudod, milyen szabályok szerint kötöttünk korábban békét és barátságot uraddal, a törökök felséges császárával. Különösen ügyeltünk akkor arra, hogy embereink szabadon járhassanak egyik helyről a másikra mindenféle különleges menlevél nélkül.

Most a császárhoz küldjük nevünkben követünket, a szendrői vajdát; hadd intézze megbízatását nyugodtan és biztonságban.

Ügyeljetek arra is, hogy a belgrádi vajda, akit a császári felség színe elé küldtünk, sértetlenül és gond nélkül tehesse meg az utat.

Tehát nemességedre bízzuk hű emberünket, aki kiváló uratokhoz, a császárhoz viszi levelünket; utasítunk benneteket, hogy az uratokkal is megtárgyalt szabályok szerint éljetek a béke és a barátság törvényével. Emberünket pedig segítsd át biztonságban, épségben, adj mellé kíséretet is.

Kiváló követünk, Dóczy Péter vajda pedig elmondja majd, milyen kegyes választ adtunk mindarra, amivel hívedet a minap hozzánk küldted; Péter vajdát épp most indítottuk ismét útnak kegyes császárotokhoz.

Buda, 1478.

45 II. Mohamed török császárnak

Buda, 1478. [augusztus]

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb. stb. békés szándékkal küldi üdvözletét.

Felséges fejedelem!

Emberünk átadta nekünk kiválóságod levelét, amelyben felséged tudatja velünk, hogy a két várat le kell rombolni. Készek is vagyunk ezt megtenni, ezért máris munkához látunk; azonban semmiképp sem lehet azokat a várakat olyan hirtelen eltüntetni, ahogyan azt kiválóságod nekünk levelében előírja. Ott ugyanis azt olvassuk, hogy másfél hónap leforgása alatt semmisítsük meg őket; ez semmi esetre sincs módunkban.

A várak ledöntésére kijelölt másfél hónapból ugyanis már csak hét nap volt hátra akkor, amikor kiválóságod levelét megkaptuk; e hét nap nemcsak a várak eltüntetéséhez, hanem még az erre szánt emberek odaérkezéséhez is kevés. Mi azonban mégsem álltunk volna el attól, hogy a várakat megállapodásunk

15. II. Mohamed bronzérméje

értelmében elhordassuk még a határidő lejárta után is; csakhogy felséged levelében az is olvasható, hogy amennyiben a várak még a másfél hónap elteltével is állnak, a fegyverszünet érvényét veszti.

Ekkor viszont tudomást szereztünk arról, hogy felséged jónéhány alattvalója megtámadta Horvátországot, majd iszonyú fosztogatás és pusztítás után, bizonyos falvakat és városokat felégetve, egy várat elfoglalva, sok fogollyal és rablott holmival tért vissza Törökországba.

Amint ezt hírül vettük, félbehagytuk a várak leromboltatását. Csak nem gondolja felséged, hogy ebben a bizonytalan helyzetben a béke nyílt megtiprása után még megsemmisítjük a várainkat, különösen, amikor nem is ismerjük magasságod szándékát?

Úgy határoztunk tehát, hogy alaposabban kipuhatoljuk felséged elgondolását és terveit, már ami a béke tiszteletben tartását illeti. Ha ez a szándék még mindig a béke mellett tart ki, s felséged erről levél útján biztosít bennünket, akkor mi készek leszünk a várakat eltüntetni. Ám csakis azzal a feltétellel, hogy felséged megtéríti mindazt a kárt és veszteséget, amit alattvalói a fegyverszünet idején okoztak a mieinknek.

Ha pedig nem akarná tovább velünk együtt őrizni a békét, akkor is megkívánjuk, hogy erről nyíltan értesítsen bennünket felséged, hadd tudjuk, mihez tartsuk magunkat. Bízunk ugyanis abban, hogy ha kiválóságod nem akarná velünk a békét megtartani, mi – szándékáról értesülve – mégis képesek leszünk országrészeinket Isten segítségével megvédelmezni.

Reméljük azonban, hogy egyszer kiválóságod is belátja, ez a béke a saját ügyeinek sem használ kevésbé, mint a mieinknek.

Akár így, akár úgy döntsön is felséged, kérjük, hozza nyíltan a tudomásunkra, bennünket semmiképp sem ér meglepetés.

Bizonyos és világos választ várunk tehát kiválóságodtól, akinek egészséget kívánunk.

Kelt Budán, 1478-ban.

46 Veronai Gábor egri bíboros püspöknek

Kassa, [1479 elején]

Számos hozzánk küldött levélből értesültünk arról, hogy míg itt a hit számára gyakran megígért segítséget várjuk, addig másutt egy itáliai hajóhad szervezéséről tanácskoznak. Megtudtuk azt is, hogy a bíboros urak legutóbbi ülésén sokan ajánlottak fel saját meggondolásuk alapján bizonyos összegeket egyházmegyéjük jövedelméből. Azt mondják, atyaságod is az adakozók közé tartozik; országunk egyházmegyéjének jó pár ezer aranyát fektette be a hajóhad felszerelésébe.

Mi pedig örülünk, ha más jótét lelkek a segítségünkre sietnek a kereszténység válságos helyzetében, főleg pedig abban a nehéz küzdelemben, amelyet a török ellen vívunk a végkimerülésig; nem szándékozunk arra kényszerülni, hogy másokat kelljen pénzelnünk ebből az országból. Ezt az ügyet semmiképp sem lehet jó szemmel nézni és jogosnak elismerni, tekintettel elsősorban arra, hogy régi szokás szerint, a birodalom főemberei és bárói által hozott törvény értelmében országunk minden egyházmegyéje köteles a kellő időben, jövedelmének megfelelően a maga segédcsapatát kiállítani.

Ez alól mindeddig kivételnek tekintettük atyaságodat, elsősorban azért, hogy ettől a tehertől megkímélve kényelmesebben szentelhesse magát ügyeinknek, s ha a szükség úgy hozza, teljesíteni tudja majd kötelességeit országunk válságos helyzetében.

Most azonban úgy látjuk, engedékenységünkkel mások javára él atyaságod. Ezért elvárjuk és mindenképp az a kívánságunk, hogy azonnal állítsa ki zászlóaljait és segédcsapatait annyi katonával, amennyit országunk védelmére ősi szokás szerint összeszedni köteles, sorakozzanak csak fel országunkban más főemberek és bárók csapataival együtt, hogy minden alattvalónk egyesült támogatásával még könnyebben tudjuk országunkat megvédeni.

16. Pillérfej a budai várpalotából

Bizonyosra veheti atyaságod, hogy annyi fáradság és szenvedés után, amennyit az elmúlt években elsősorban a kereszténység védelméért elviseltünk – miközben mások megtagadták a segítséget –, semmiképp sem hagyjuk saját erőforrásainkat, azaz egyházmegyéink jövedelmét a mások zsebébe vándorolni. Sőt az a célunk, hogy országunk épülését és védelmét szolgálják itt, nálunk.
Kassán.

47 III. Frigyes császárnak

Kassa, 1479. január 12.

A kegyes uralkodónak, Frigyesnek, az isteni kegyelem kedvezéséből az örökké felséges római császárnak, szeretett atyánknak küldi üdvözletét és szerencsekívánatait Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb.

Kegyes uralkodó, szeretett atyánk!

Értesültünk arról, amiről a főtisztelendő egri kardinális tárgyalt felségeddel; azt is tudjuk, mi felséged véleménye ebben az ügyben.

Mi pedig úgy határoztunk, hogy semmiképp sem maradunk tovább ebben a bizonytalan helyzetben, amelyből Ferdinánd király biztosan nem fog bennünket kisegíteni. Ezért arra buzdítjuk felségedet, hogy a megígért összeget haladéktalanul juttassa el hozzánk; különben nagy kárt szenvednénk, és ezt – reméljük – nem szeretné felséged, akinek egészséget kívánunk.
Kelt Kassán, január 12-én, 1479-ben.

48 Lorenzo de Medici firenzei fejedelemnek

Buda, 1479. február 14.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb. köszönti a nagyságos Lorenzo Medici urat, barátunkat.

Itália földjére küldtük e sorok átadóját, Farkas László deákot, hű nemesünket, hogy beszerezzen és elhozzon néhány olyan dolgot, amelyre felségünknek és udvarunknak szüksége van.

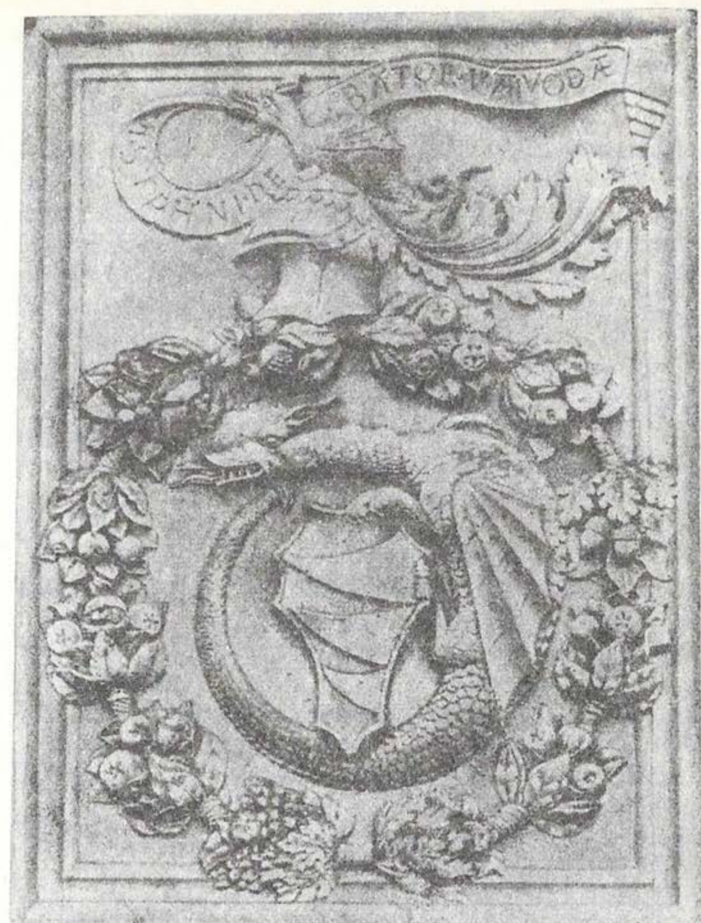
Azt kérjük, amit barátságod ugyanis méltóztatik megtenni, hogy nekünk örömet szerezzen: úgy egyengesse és segítse ennek a László deáknak az útját, hogy ő mindenféle fizetség, adó vagy sarc terhe nélkül békében térhessen vissza felségünkhöz a vásárolt árukkal.

Kelt, Budán, Szent Bálint vértanú ünnepén, az Úr 1479. esztendejében, magyar stb. királyságunk huszonegyedik, cseh királyságunknak pedig tizedik évében.

49 Egy római bíborosnak

[1479. október 22.]

Eddig is ismertük főtisztelendő uraságod személyünk és méltóságunk iránti szeretetét és jóindulatát, amit mi hasonlóképp viszonoztunk. Most azonban még nagyobb bennünk a jóakarat és az érdeklődés, mert tudjuk, különösen fontos számotokra a hit ügye és biztonsága. Ti szívesen halljátok, ha valami szerencse vagy öröm éri a kereszténységet; örültök a közös sikernek, de nem a jogtalanságnak. Főtisztelendő atyaságodban a szent emlékű előd, Jenő pápa, mindannyiunk urának és pártfogójának erényei és jósága fénylenek fel újra. Ebben a pápában oly égő, lázas érdeklődés élt a keresztény állam ügyei iránt, hogy ez boldog emlékű apánkat, János kormányzót és bennünket magunkat

17. Báthory István országbíró címere, 1488.

is csodálattal töltött el. Semmi sem volt számára kedvesebb mindnyájunk javánál s annál, hogy teljes erővel fáradozzék a kereszténység védelme érdekében; apánk és a magunk sikerein velünk együtt szokott örülni.

Főtisztelendő uraságodban tehát ennek a szent embernek jeles tulajdonságai és természete kelnek új életre. Ezért is akartuk jelenteni azt a nagy győzelmünket, amelyet Isten kegyelmével értünk el a hit ellenségei felett, hadd örvendezzék főtisztelendő uraságod az új híreket megismerve győzelmünkön és a kereszténység sikerén.

Elküldtük [...]

50 Ernő szász választófejedelemnek

Buda, 1479. október 24.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya, üdvözletünket és kölcsönös, folyvást gyarapodó szeretetünket küldjük a kiváló fejedelemnek, Ernő úrnak, a szent római birodalom főkamarásának, türingiai és meisseni őrgrófnak, kedves barátunknak.

Kiváló fejedelem! Bizonyára nem került el benneteket annak a veszteségnek a híre, amelyet a minap, távollétünkben okozott a török országunknak. Gondoljuk, hogy – fontolóra véve a mindannyiunkat fenyegető veszélyt és a csapást, mely az egész kereszténységet sújtotta – nem fájdalom nélkül vettétek e hírt tudomásul. Hiszen a veszedelem, amelyet közös ellenségünk hozott ránk, minden keresztény uralkodótól megköveteli az áldozatot. Ha viszont így van, akkor az örömökből is ki kell vennetek a részeteket.

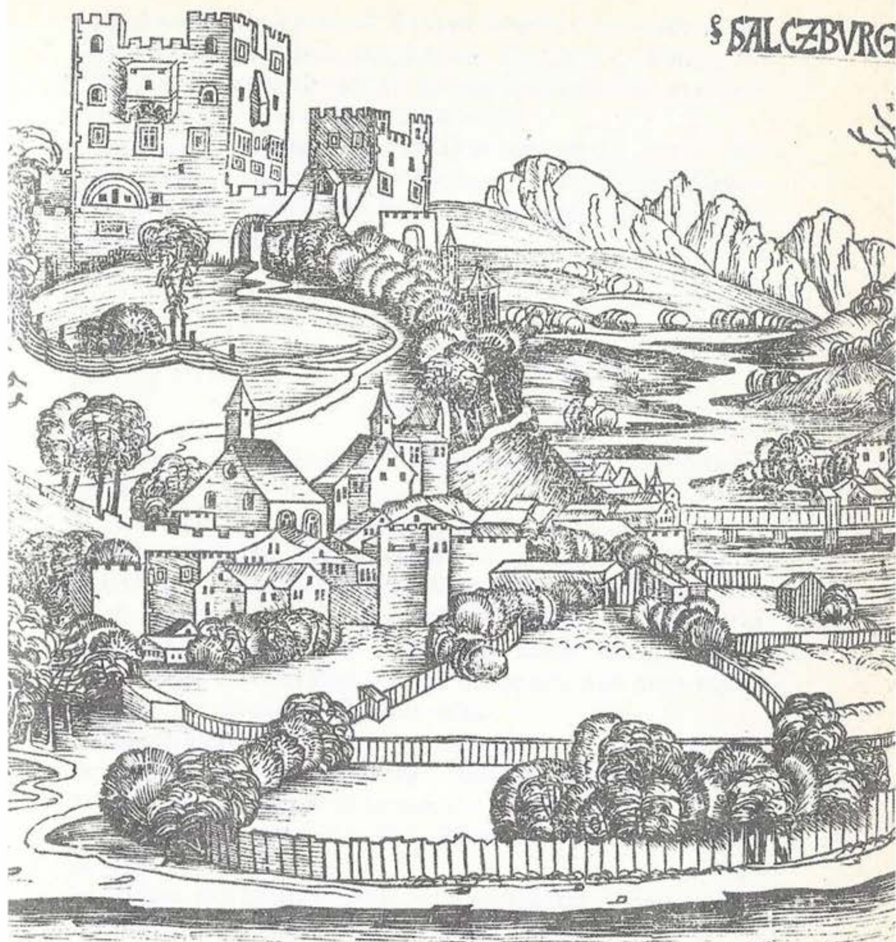
A múltkor Esze bég – Natólia basája után állítólag a törökök legjáratosabb embere – benyomult és hatalmas sereggel szállta

meg erdélyi birodalmunk legtermékenyebb vidékeit; itt vannak gazdag sóbányáink, arany- és ezüstérc lelőhelyeink is. A vlachok serege is még vagy negyvenháromezer főnyi lehetett; diadalmasan, óriási zsákmánnyal megrakodva épp visszafelé igyekeztek. Ekkor ütközött meg a hatalmas sokasággal Báthory István főispán, erdélyi vajda, szövetkezve Kinizsi Pállal, birodalmunk déli részeinek főkapitányával, aki megbízásunkból a beáramló törökök ellen érkezett a vajda segítségére; végül is nagy öldöklés során megfutamították az ellenséget. A törökök közül csak igen kevesen menekültek meg, a vlach gyalogosok pedig egytől egyig ottvesztek. A főkolompos Esze bég és Szkender bég a csatában lelték halálukat, Mankochewych pedig félholtan, sok sebből vérezve vánszorgott el; Ali bég lándzsával a mellében menekült, életéről és eltűnéséről nem tudnak biztosat azok, akik visszatértek hozzánk az ütközetből. Volt még hét másik török vajda, akik megadták magukat; sorsukról nem mondhatunk semmit sem határozottan. A mieink ugyanis még mindig a törököket üldözik, ezért nem hoztak róluk eddig híreket. Az ellenség csaknem összes zászlója a miénk. A foglyok számát még nem tudjuk pontosan, a győzelem és az ellenség nagysága alapján sem. A harc végeztével ugyanis Báthory István vajda parancsba adta, hogy a foglyokat az utolsó szálig ki kell végezni; ezek viszont egyre többen lesznek, hiszen napról napra újabbak kerülnek elő rejtekhelyeikről.

Mindezt azért akartuk tudatni, hogy barátságod velünk együtt örülhessen fényes győzelmünknek, amelyet az isteni kegyelemtől nyertünk mindannyiunk üdvére és az egész kereszténység boldogulására.

Értsétek meg ebből, micsoda nagyszerű, keresztény Istenünk adta alkalom ez most közös ellenségünk felmorzsolására. Ha ezt az alkalmat nem mulasztanánk el, akkor ismét régi méltóságára emelhetnénk a keresztény hitet Isten segítségével.

Bízunk bölcs előrelátásotokban; hisszük, hogy Isten adta

18. Salzburg látképe (Részlet)

győzelmünk még a szokottnál is ügybuzgóbbá és éberebbé tesz benneteket, s hogy nem fogtok addig várni, míg a cselszövő ellenség újra összeszedi magát a keresztények vesztére, és tétlenségünkből erőre kapva támadásba lendül.

Kívánunk barátságodnak mindig jó egészséget.

Kelt Budán, október 24-én, az Úr 1479. esztendejében, Magyarországon való uralkodásunk huszonkettedik, cseh királyságunknak pedig tizenegyedik évében.

51 Salzburg város polgárainak

[1479 őszén]

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb.

Bölcs, körültekintő, szeretett polgárok!

Visszatetszéssel vettük tudomásul, hogy Salzburg város tanácsával és mindazokkal együtt, akikre az ügy tartozik, János urat, Esztergom ok nélkül elmenekült érsekét be akarjátok fogadni a salzburgi egyházmegyébe. Fogalmunk sincs, miért; ez teljes képtelenség, és az egyházmegyére nézve nemcsak hogy veszélyes, hanem egyenesen végzetes volna.

Ha a magatok kárára nem vagytok tekintettel, legalább a mi helyzetünket tartsátok szem előtt, hiszen jól tudjátok, a fél világ beszéli, hogyan hagyott itt bennünket ez az érsek – akivel annyi jót tettünk – minden ok nélkül, kifosztva ráadásul az egyházmegyét is.

Minden tőle telhetőt elkövetett a rovásunkra ellenségeinkkel szövetkezve, s úgy tudjuk, máig ebben mesterkedik.

Jól gondoljátok meg tehát, hogy országunk tövében befogadtok-e olyan embert, aki így hagyta el királyságunkat s ennyi mindent követett és követ el ellenünk, vagy inkább nekünk akartok

kedvezni, s akkor fátylat borítunk a történtekre. Előrebocsátjuk azt is – nehogy később tájékozatlanságotokkal védekezhessetek –, hogy ezt az érseket csak méltóságunk és az ország iránti barátság semmibe vevésével fogadhatjátok a közelünkbe; tehát ti magatok szítjátok a viszályt, amikor épp ellenségünknek kedveztek. Így aztán nem mi húzzuk majd a rövidebbet, ha magunk is utánanézünk a dolgoknak, hanem ti, akik ügyeink és helyzetünk védelmére kényszerítetek, anélkül hogy okotok volna rá.
Dátum.

52 Giovanni Mocenigo velencei dózsénak

[1479]

Kiváló fejedelem, kedves barátunk!

Alattvalóink, Zengg városának polgárai, a minap egy hatszáz forint értékű áruval megrakott hajót küldtek üzleti útra Fiume városába. Megbízható értesüléseink szerint ekkor egy kapitányotok a hajót és annak összes áruját a tengeren lefoglalta, a zenggi kapitánynak pedig, aki a hajót visszakövetelte, csak annyit felelt: nem azért foglaltatta le, hogy visszaadja. Alattvalóink e hajóval állítólag máig sem rendelkezhetnek.

Kérjük ezért kiváló uraságodat, gondoskodjék arról, hogy alattvalóink az elkobzott hajót annak összes árujával együtt visszakapják; jól tudja, hogy ők csakis a kereskedelemből élnek, és igen nagy veszteségük származna, ha ekkora kárt kellene szenvedniük.

Barátságod tehát legyen belátó, és intézkedjék, hogy igazságosan végződjék ez az ügy, alattvalói pedig tartózkodjanak ezentúl az efféle önkényeskedésektől, és éljenek kölcsönösen békességben, amint ezt mi kiváló uraságodtól is elvárjuk.

Ha ugyanis másképp történnének a dolgok, barátságod kezd-

heti törni a fejét, hogy mindez hogyan fér össze a jó szomszédsággal, a kölcsönös barátsággal, legfőképpen pedig azokkal a kedvességekkel és ígéretekkel, amelyeket a nagyságos Petrus Dredo követ tolmácsolt ura nevében.

Minderre mielőbbi gyors választ várunk barátságodtól.

53 Egy római bíborosnak

[1480. május elején]

Főtisztelendő atyánk, kedves barátunk!

Marianus de Ragusa minorita barát stb. átadta a levelet, amelyet főtisztelendő atyaságod és számos főtisztelendő bíboros úr írt a tisztelendő Christophorus de Ragusa atya érdekében és ügyében fáradozva: neki kellene adnunk a jog szerint koronánkat illető modrusi püspökséget. Fájdalom, de nem érthetünk egyet atyaságod kérésével. Leghőbb vágyunk ugyan, hogy minden számunkra lehetséges és méltóságunkat nem sértő dologban atyaságod kedvére tegyünk, ez az ügy azonban már jogkörünket érinti, azt pedig még egyetlen elődünk sem csorbította meg, és mindig sértetlen maradt uralkodásunk idején is; nem akarunk akadékoskodni, de mi magyarok inkább meghalunk, mint elviseljük, hogy megrövidítsenek bennünket.

Atyaságod Christophorus úrral kapcsolatos kérésének tehát semmiképp sem tehetünk eleget, mivel ez csak méltóságunk és jogaink nyilvánvaló megsértése árán volna lehetséges. Ezért mint jó barátunkat kérjük atyaságodat, aki – ebben bizonyosak vagyunk – tartja annyira méltóságunkat, hogy nem gázol bele valaki más kedvéért, mentsen ki bennünket ebből az ügyből. Inkább nekünk kedvezzen, mint Christophorus atyának – akit nagy haszonnal tudnánk egyébként támogatni –, ő ugyanis meg akarja bolygatni törvényeinket; mi készséggel teljesítenénk

nemcsak ezt, hanem bármilyen más kérését is, ha nem koronánk becsülete forogna kockán – ez a jövőben is mindig így lesz.

Mindenben, amit a tisztesség megenged, támogatjuk atyaságodat, de a modrusi püspökség ügyében két pápai levél is igazol bennünket. Ne akarjátok tehát szentséges urunk igazságát megbolygatni, keressetek Christophorus atya számára más püspökséget. Mi bízunk az adott szóban és az ígéretekben, s reméljük, az Apostoli Szék iránti sok-sok szolgálatunk nem engedi majd, hogy szentséges urunk meggondolja magát.

A napokban többet is megtudhattok majd személyes követeinktől, akik nemsokára szentséges urunk lábai előtt lesznek; hallgassátok őket bizalommal.

Isten veletek!

54 IV. Sixtus pápának

Buda, 1480. május 16.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Nemrég írtam szentségednek Petrus Hopnerről, az áruló boroszlói prépostról, aki a főtisztelendő Pisciai Boldizsár szerémi püspök atya, szentséged itteni hírnöke és követe érdemeitől és minden országomban levő javától megfosztott. Alázattal kértem szentségedet, ne legyen már utunkban ez az áruló Petrus Hopner, aki pártfogója minden ármánynak, amit alattvalóim és híveim ellen szőnek.

Abból a levélből minderről bővebben értesül szentséged. A minap megtudtam, hogy Petrus Hopner, aki gaztettei miatt örökös rabságot érdemelne, Rómában tartózkodik, és elkobzott javait szentséged közbenjárásával akarja visszakapni; az említett Boldizsár főtisztelendő urat pedig kétezer forint kártérítésre

akarja kötelezni költségeinek és veszteségeinek megtérítése, valamint hitelrontás címén.

Szentséged nekem örökös hallgatásról adott kegyesen oklevelet Petrus Hopner ellen, sőt úgy határozott és rendelkezett, hogy Hopner javait azok kapják, akiket az jog szerint megillet.

Most pedig, mint tudatták velem, Róma visszavonta ezt az oklevelet azzal az indokkal, hogy senki, még szentséged sem tudhatja előre, mennyire lehet tekintettel a becsületemre, és hogy mi használ a katolikus hitnek ebben az országban.

Ha nem az igazat mondtam volna, nem fordultam volna kéréssel szentségedhez. Biztosan tudom, hogy Petrus Hopner a felségsértés bűnét követte el ellenem; e bűne miatt birodalmamban soha maradása nem lesz; javait, melyeket szentséged titkáromnak és más híveinek ítélt, soha visszakapni nem fogja, akármit is ér el hazugságaival. Éppen Petrus Hopner és a hozzá hasonló gazemberek miatt, akik mindig ellenségeimmel fújtak egy követ, éppen őmiattuk érték súlyos károk a katolikus egyházat. Köztudott, mekkora fáradságomba és költségembe került ez nekem; az is bizonyos, hogy Boldizsár főtisztelendő úr sokak gyűlöletét és viszálykodásait volt kénytelen elviselni hivatalának teljesítése közben.

Most pedig áltozatkész munkája fejében, amellyel épp a katolikus hitet védelmezte, szenvedés, megrovás és kár éri őt, az ártatlant, akiről sem szentséged, sem én, sem bármelyik jó keresztény nem tételezi fel, hogy valakivel szemben védelemre szorulna, sőt méltó jutalmat érdemel.

Alázattal, kérve kérem tehát szentségedet, méltóztassék az előző oklevélben elrendelt örökös hallgatás ügyében megerősítő iratot küldeni nekem. Ne csorbuljon tovább a becsületem, ne érje sérelem a katolikus egyházat; híveimet, akiket javaiktól megfosztottak, ne bántsák többé; szentséged ügyintézőjének erőfeszítései és a katolikus hit védelmében méltánylást, ne pedig legyintést kapjanak viszonzásul.

Kelt Budán, május 16-án, az Úr 1480. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk huszonharmadik, cseh királyságunknak pedig tizenegyedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország,
Csehország stb. királya.

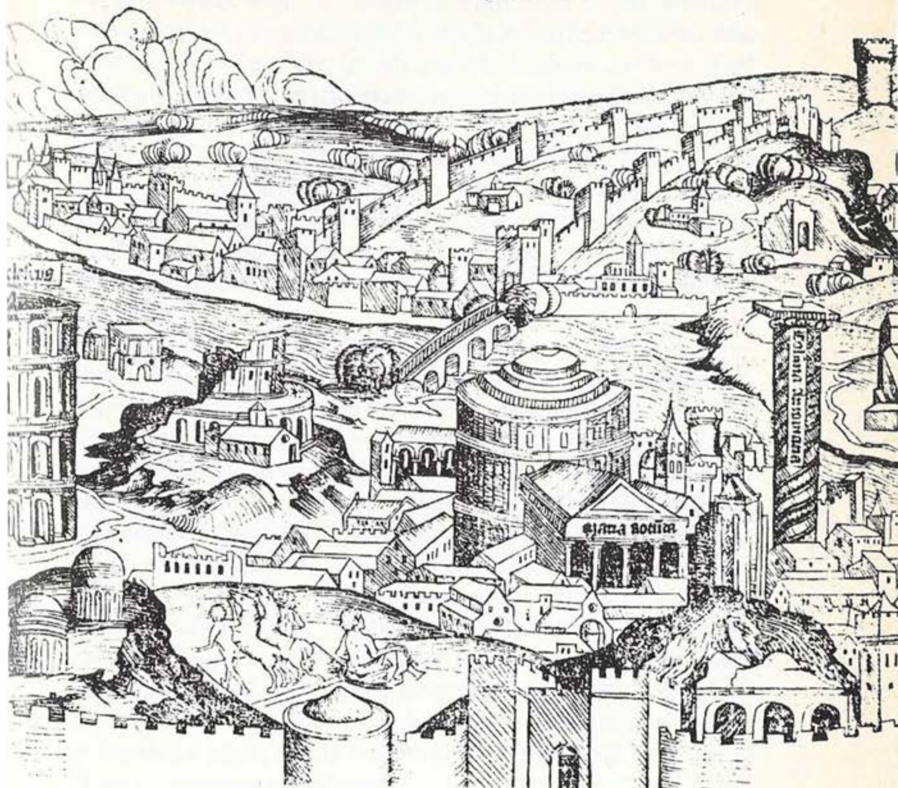
55 IV. Sixtus pápának

Buda, 1480. május 30.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, alázattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Megkaptuk szentséges levelét, amelyet Veglia szigetével kapcsolatban írt a velenceiek érdekében; arra beszél rá, arra buzdít, hogy ne ártsam magam a sziget ügyeibe, amely jog szerint nem is bennünket illet.

Noha alapos okom van gyanítani, hogy boldogságodat már befolyásolták, és eleve a velenceiek pártján van, áhítatos engedelmességemben, főleg pedig érdemeimet is számba véve – bárcsak rábírhatnák ezek szentségedet arra, hogy elsősorban nekem kedvezzen, engem támogasson! – mégsem hagyhatom, hogy szentséged továbbra is tévhitek áldozata legyen. Igaz ugyan, hogy boldogságod előző ilyen tárgyú és nekem nagyon visszatetsző levelére követemmel is világos választ küldhetnék. Mivel azonban a mostani breve azért köszönt engem az Úrban ujjongva, mert Veglia szigete – amelyen az én csapataim állomásoznak! – a velenceieké lett, amúgy is ébredező gyanúm annyira megerősödött, hogy világosan látom: szentségedet hamis érveikkel meggyőzték már a velenceiek, ezért pártolja őket – igazságtalanul.

19. Róma látképe

Nem győzök csodálkozni szentséged hiszékenységén; a másik fél véleményét meg sem hallgatva lépre megy az első rábeszélő szóra ahelyett, hogy mindkét fél érveinek mérlegelése után döntené el, mi hát az igazság. Mi egyebet bizonyít az ilyen levél, mint amit eddig is gyanítottam: semmibe véve a korábbi itáliai szövetséget, szövetkezett a velenceiekkel. Ha nem nekik volna teljesen elkötelezve, sohasem írt volna szentséged ilyesmit, nem is hitte volna el ilyen könnyedén, hogy a sziget joga, amelyet számos meggyőző okirat csatol – láthatta szentséged! – országunk szent koronájához, a velenceieket illetheti; még dicséri is józanságomat, amiért a sziget jogát nekik, akik csak bitorlók, átengedem.

Pedig ha az én igazamat hallgatta volna meg először, és érveimet méltányosságához híven fontolóra vette volna szentséged, akkor nem biztatna most arra, hogy az engem és koronámat illető jogot átengedjem a velenceieknek, akik magamnak és országomnak számtalan igazságtalanságot okozva végül odáig merészkedtek, hogy a szigetet, amelynek tulajdonjogáról sem velük, sem mással semmiféle vitám nem volt, meg akarják kaparintani, dacolva Istennel és az ő igazságával. Inkább a vakszerencsére bízom minden birtokom, sőt a fejemet is, minthogy ezt eltűrjem.

Azt várom azonban, hogy ők önként állítják majd vissza bitorolt jogomat – ez a kötelességük; követüket is elküldték már hozzám ebben az ügyben, épp most tárgyalunk vele. Ha nem így tesznek, majd meglátja szentséged, mennyire szeretném nekik átengedni a jogot, amely engem illet, s amelyet ők csak hamis érvekkel próbálnak kicsikarni.

Hiszen, hogy Veglia szigete nem a velenceieké, hanem jog szerint s régóta az enyém, a városban tartózkodó követeimtől is megtudhatja szentséged – de tőlem is megkérdezhette volna, mielőtt írt, és én meggyőző bizonyítékokkal igazoltam volna, hogy a jog, amely szentséged vélekedése szerint a velenceieket illetné, egyáltalán nem is tartozik rájuk.

Továbbá számos engedelmes szolgálatom alapján is elvártam volna, hogy mielőtt írásával a hamisan érvelő velenceieket támogatja, előbb az igazságot kutatja szentséged; így nem is annyira a jogaim, mint inkább az igazság és a méltányosság mellett állt volna ki, amint ez illenék is.

Azért pedig, hogy az igazamról legalább késve biztosítsam szentségedet, követeimhez küldöm a vegliabeliek levelének hű másolatát, hogy megmutassák boldogságodnak; ebből megérti majd, milyen jog illet engem ezen a szigeten és a többin; könnyen megtudhatja, micsoda sérelem ért engem, amikor szentséged érveimet meg sem hallgatva a velenceiek rábeszélő szavainak adott hitelt, és a kedvükért ilyen brevéket küldözget – nagy tanulság ez nekem. Követeim bővebben is kifejtik majd a véleményemet.

Legalább ekkora meglepetés ért akkor is, amikor arról értesültem, hogy szentséged nem elégedve meg az előző, Itália hatalmasaival kötött szövetséggel, új egyezségről tárgyal a velenceiekkel. Nem akartam hinni a fülemnek; képtelenség, hogy a római pápa szövetkezik azokkal, akik a török csatlósai és alattvalói; hinni kezdtem azonban, amikor megtudtam, hogy folynak a tárgyalások, sőt talán már döntés is született.

Hiszen talán épp ezért küldte szentséged a nekem szóló brevét is: bárki könnyedén megértheti, hogy boldogságod nem ok nélkül intéz hozzám efféle, a velenceieket támogató leveleket.

Bizony fájdalom, szentséges atyám, hogy cserbenhagyva bennünket idáig sodródott; bár elsőként tapasztalta a törökkel szövetkező velenceiek hűtlenségét, mégis a szövetségüket keresi. Lesz-e olyan, aki nem veszi észre és nem sajnálja majd, hogy a római pápa azok társa és híve, akik egyezségre léptek a kereszténység ellenségeivel, nekik rendelve alá magukat? A törökök csatlósaival, a velenceiekkel kötött szövetség megmutatja egyébként azt is, mennyit remélhet a kereszténység az Apostoli Szentszéktől. Bizonyára nagy sikert és dicsőséget arat majd szentséged

ha elprédikálja, hogy a római pápa szövetségre lépett a törökök cinkosaival, és a hitetlenek támogatóinak kötelezte el magát.

Nem is tudom, mit tehetne többet szentséged a törökök földerítéséért, fenyegetve az egész kereszténységet, mint hogy maga is társul és szövetségre lép a velenceiekkel, botrányba keverve ezzel nem csupán a Szentszéket, hanem magát a kereszténységet is; rövidesen aztán szentséged is látni fogja, mint forgolódik a török Itália kellős közepén – sőt maholnap már a Város tövébe rendeli őket. Szentséged már eddig is szüntelen azon mesterkedett, hogy a keresztény uralkodókat elvadítsa magától, de minden igyekezete kudarcot vallott. Most végre megtalálta a módot és az eszközt, amely minden elképzelhetőnél inkább alkalmas arra, hogy mindegyik keresztény uralkodót elüldözze. A magam részéről meg vagyok győződve arról, hogy szentséged eléri a célját, és játszi könnyedséggel marja el a keresztény fejedelmeket.

Ezért, szentséges atyám, ha inkább a kereszténység javát és az Apostoli Szentszék becsületét kívánja szolgálni, nem pedig a velenceiek galádságát, akkor semmiképp ne akarjon olyat tenni, amiből nem származhat más, mint botrány. Arra figyeljen, ami az egész kereszténység üdvére válik, s ne a velenceiek kedvét keresse, de ne is egyetlen emberét, aki csak rosszra buzdítja szentségedet. Cselekedjék úgy, hogy később ne gyötörje szégyen, amiért olyasmibe bonyolódott, amiből csak botrány árán keveredhet ki, és amiből csak igen kínosan tisztázhatja magát.

Őrizze meg szentségedet a Magasságos épségben szent egyháza irányítására.

Kelt Budán, május utolsó előtti napján, az Úr 1480. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásom huszonharmadik, cseh királyságomnak pedig tizenkettedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország,
Csehország stb. királya.

56 Kázmér lengyel királynak

[1480 tavaszán]

Kegyelmes fejedelem!

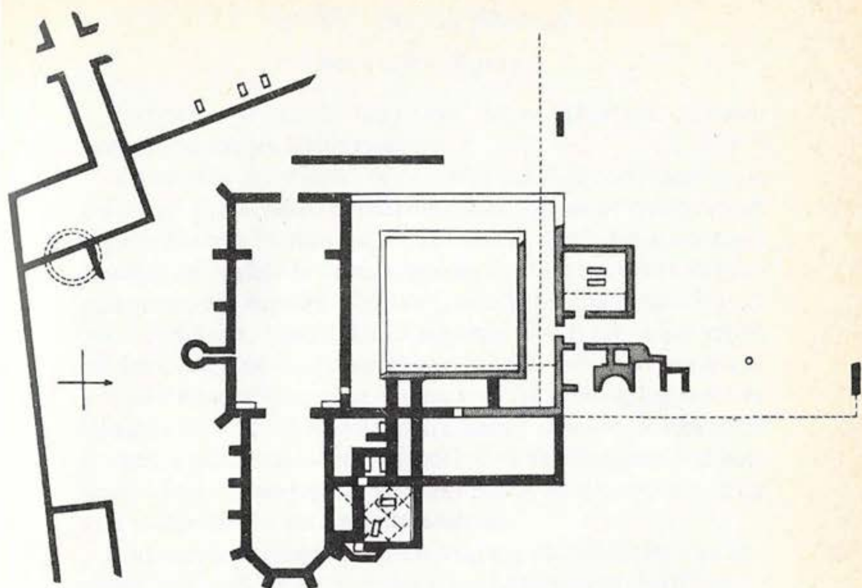
Bizonyos Rauf Albert, kegyességtek krakkói egyházmegyéjének deákja stb. értesüléseink szerint a napokban útban volt hozzánk és főtisztelendő Aragóniai János bíboros úrhoz, a pápai legátushoz, hogy a maga és a tiszteletes krakkói püspök úr ügyeiben eljárjon.

Már-már elérte városunkat, Kassát, amikor holmi lengyel gazfickók vették üldözőbe, és megtámadták – őt, aki nem vétett, és nem sejtett semmi rosszat; az országúton kifosztották, súlyosan megsebesítették, majd a bűntett után visszatértek Lengyelországba.

Tudjuk, hogy kegyességed nem pártolja a gazemberek gonosztetteit, vagy legalábbis nem tartja ezt a védelmet fontosabbnak a jó embereit ért sérelmek orvoslásánál. A méltányosság kedvéért, és mert kegyességed is kerülhet hasonló helyzetbe, kérjük, méltóztassék üldöztetni országában ezeket a veszélyes embereket, méltóztassék megfékezni az efféle elrugaszkodottságokat, és visszatartani alattvalóit attól, hogy ilyesmit máskor elkövessenek.

Hiszen ha ezeknek a bűnét eltussoljuk, akkor mások is könynyen vetemednek majd arra, hogy a példán felbuzdulva hasonló vagy még súlyosabb dolgokat kövessenek el.

Dátum.

20. Fehéregyháza (Zsigmondi Gusztáv felvételi rajza)

57 IV. Sixtus pápának

Buda, 1480. július 23.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Ne csodálja szentséged és ne tartsa alkalmatlankodásnak, ha országom ügyes-bajos egyházi dolgaiban vagyok kénytelen ismét segítséget kérni Szentségedtől; ezt kívánja az a különös odaadás, amellyel az egyház és Isten nagyobb dicsősége érdekében buzgólkodom, ezt sugallja a bizalom, amelyet szentséged iránt érzek. Gondjaim, bajaim közül ugyanis kiváltképp a szívemen viselem, hogy uralkodásom alatt országom minden templomát a hívek áhítata tölthesse be. Szentséged, aki mindig kegyesen és jóindulattal bánt velem, jól tudja, mennyit fáradoztam már ezért szentségednél. Szentséged engedélyével és támogatásával sok, hosszú ideig elhanyagolt, végképp elhagyatott templom épült újjá és lett szebb, mint alapítása idején.

Buda nevű városom közelében, alig egy mérföldnyire a királyi vártól, van a mezőn egy templom, amelyet Isten anyjának dicsőségére szenteltek fel. A régiek szerint ezt a templomot a többinél régebben, még a térítés korában alapították; azt mondják, hogy a hívek nagy számban és áhítattal gyűltek össze benne Isten anyjának minden ünnepén, nagy becsben is tartották, vallásos tisztelettel vették körül.

Valamikor önálló plébánia volt itt; mostanra megváltozott, elnéptelenedett a táj, a templom magányosan áll a hegyek lábánál, a síkságon. A plébánia neve megmaradt ugyan, de nem jár ide már szinte senki, csak az áhítat vonzza ide nagy számban a gyülekezetet. Misézni azonban ritkán szoktak itt, mert a plébános a budai prépostságon kívül egyéb javadalmakat is élvez, a templom pedig, mint amely kicsiny és hasznavehetetlen, mellőzött. Nem ezt tette meg a plébános székhelyéül, káplánokat sem rendelt ide – legfeljebb kettőt vagy még annyit sem –, akik helyette a templo-

mot benépesíthetnék és az összesereglett híveknek misét mondhatnának. Az itt lakók viszont több olyan botrányt okoztak, amely a gyülekezet bizalmát és a templom tekintélyét alaposan megcsappantotta. Meg aztán azért is jutott ez a templom ilyen leromlott, elhanyagolt állapotra, mert évek óta mindig mások kapták a zsírosabb adományokat.

Ezért és a Szent Szűz iránti tiszteletből, akinek egykor a templomot felszentelték, s azért, hogy a nép nagyobb áhítattal forduljon ahhoz, aki Magyarország patrónája is, elhatároztam, hogy az épületnek gondját viselő, istenfélő embereket helyezek oda.

Odaadó fiaként könyörgök Szentségedhez, méltóztassék mindezt jóvá hagyni, és engedélyezni, hogy a templomba pálos remete testvéreket telepíthessek, akiket szigorú következetességük és feddhetetlen életük miatt mindenki szeret, és hogy a helyet egyébként is a pálos rendnek adományozhassam.

Túl azon, hogy a beleegyezés számomra rendkívüli kegyet jelent, szentséged a templom pusztulását is megakadályozza, sőt gondoskodik megújulásáról, ami növeli majd a nép áhítatát Isten anyja iránt, s újra benépesíti hívekkel a templomot.

Én pedig a szokásos juttatásokon kívül más adományokkal is elhalmozom majd az egyházat, hogy még több istenfélő ember költözzön bele, és szüntelen imádkozzanak szentségedért és a hívekért.

Gyors és kegyes választ várok szentségedtől, akinek lábai elé alázattal ajánlom magam.

Kelt Budán, július 23-án, az Úr 1480. esztendejében, Magyarországon való uralkodásunk huszonharmadik, cseh királyságunk tizenkettedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország
stb. királya

58 Nyújtódi Miklós püspöknek és ifj. Vitéz János prépostnak

[1480. július 23.]

Nagyságos követ, szeretett barátunk!

A mellékelt levelekből, amelyeket Fehéregyháza ügyében intéztünk szentséges urunkhoz, a pápához, megérted majd, miért folyamodtunk szentséges urunkhoz, mit szeretnénk tőle kieszközölni.

Ezt az ügyet különös bizalommal akarjuk tisztának megismert lelkiismeretedre bízni. Úgy véljük, oly nagy tekintélynek örvendesz a pápánál, hogy könnyen kieszközlöd majd ezt a kegyes és szent ügyet, amely Isten tiszteletét és a hívek áhítatát szolgálja. Tudjuk, olyan hűséggel viseltetsz irántunk, hogy szorgalmadat és törekvésedet kevésbé jámbor dologban sem tagadnád meg tőlünk.

Ezért sürgetve kérünk, járj közben, és érd el szentséges urunknál, hogy óhajunk megfelelőképp teljesüljön.

Tartsd azonban mindezt titokban, nehogy annak a plébánosnak a barátai vagy pártfogói kieszeljenek valamit ellenünk.

Ha végeztél, küldj hozzánk mielőbb ólompecsétes oklevelet. Most igazán bebizonyíthatod, mennyire fontos neked, hogy a kedvünkre tégy.

Dátum.

59 IV. Sixtus pápának

[1480. augusztus]

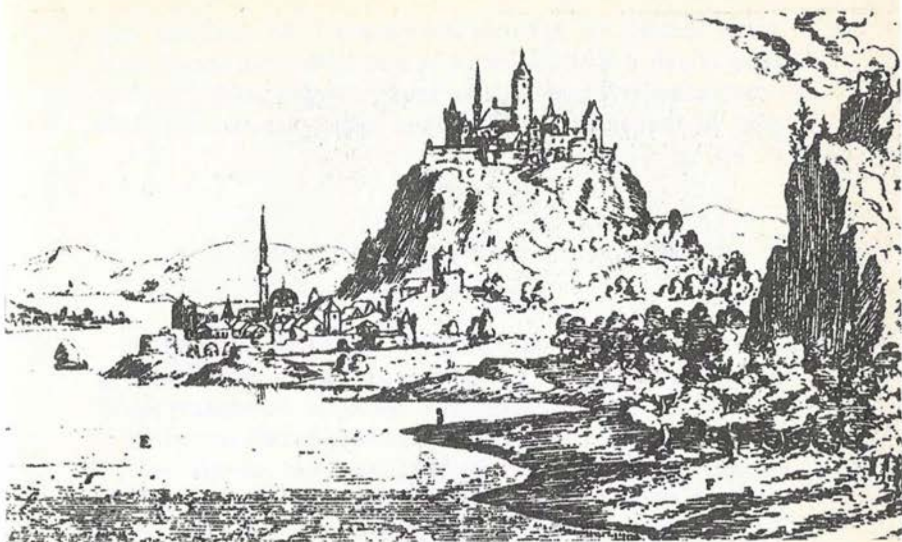
Szentséges atyám és kegyelmes uram, alázattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Megbízható forrásból tudjuk, hogy a napokban megüresedett a modrusi püspökség. Szentséged törvénybe foglalta, hogy az új

püspök megválasztása az én jogom. Követeim, kik a Városban vannak, mégis el akarják érni, hogy ezt a jogot elveszítsem, ezért szövetkeztek Szent Péter láncainak bíborosával is; tudom, sok nehézséget legyőztek már azért, hogy ez a tervük sikerüljön.

Minderről értesülve nagy zavarba jöttem; úgy vélem, nagyon sértő rám nézve, ha jogaimat épp szentséged korlátozza – vagy bárki, aki szentségedhez tartozik. Ha az Apostoli Szék előtti érdemeim számítanak valamit, akkor jogaimat éppen a pápai tekintélynek kellett volna a zavargóktól megvédenie. Nem gondoltuk volna, szentséges atyám, hogy régtől fogva háborítatlan és elfogadott királyi jogainkat, melyeket összes elődünk élvezett, s melyekkel szabadon éltünk és élünk mi magunk is, épp szentséged hagyja majd megcsorbítani; ez a legkevésbé sem tetszik nekünk. Hiszen tudhatja szentséged, vagy ha nem győződött is meg róla, másoktól azért hallhatta, milyen magyar népünk szokása és gondolkodásmódja; készebbek a katolikus hittől is inkább elpártolni és a hitetlenek oldalára egykönnyen átállni, mintsem megengedni, hogy a királyi választás és bemutatás mellőzésével az ország javadalmát a Szentszék adományozza szét.

Azért tehát, hogy ne adjunk alkalmat semmiféle rosszra, amiből valami botrány származhatna, és megtudva mindazt, ami jogaim és országom egykori szabadsága ellen szentségednél történt, a következőt tettük: főkegyúri jogunk alapján – amely az említett egyházmegyében is érvényes, éppúgy, mint országunk bármely részén – a modrusi püspökség élére megválasztottuk a tiszteletre méltó és jámbor Jadrai Antal barátot, szeretett hitvesünk, a felséges királyné gyóntatóját, akit ezennel szentségednek is bemutatok mint méltó, erkölcsei és tudása alapján egyaránt megbízható férfiút. Egyúttal esedezem azért, hogy jogos ajánlásom alapján méltóztassék szentséged – anélkül, hogy bárki ellenvéleményét figyelembe venné – apostoli tekintélyével megerősíteni Jadrait a modrusi püspökségben; kérem, ne nehe-

21. Visegrád

zítse ezt meg, bárki unszolná is szentségedet. Hiszen biztos, hogy semmi eredménye nem volna annak, ha más fáradozna az említett egyházmegyéért, mint akit mi erre kiválasztottunk – legfeljebb csak annyi, hogy Modrusnak nem volna saját püspöke.

60 Veronai Gábor egri bíboros püspöknek

[1480. augusztus]

Mátyás stb. Krisztusban főtisztelendő Gábor atyának, Sergius és Bachus szentek címzetesének, a szent római egyház bíboros presbiterének, kedves barátunknak.

Főtisztelendő atyánk és kedves barátunk!

Nem akarjuk, hogy atyaságod előtt rejtve maradjon, ami nálunk történik; szeretnénk, ha ügyeinkről bővebben értesülve jobban irányíthatná és szükség esetén elő is mozdíthatná azokat.

Tudja meg tehát, hogy a napokban itt jártak a kiváló Georgius bajor herceg követei – akit jelenleg a császár rendelt magához, s aki békéről és egyetértésről tárgyal most őfelségével. A követek a kiegyezés szándékával érkeztek hozzánk, és rendre tolmácsolták a császár akaratát az említett herceg közvetítésével; többek között elénk terjesztettek egy szerződést is, amelyet alig láttunk, de sem becsületünkkel, sem érdekeinkkel nem tartjuk összeegyeztethetőnek. Tanácsadóink útján sokáig tárgyaltunk és vitatkoztunk a követekkel; végül magunk terjesztettünk elő egy bizonyos szerződést a császárral kötendő békével és egyetértéssel kapcsolatban, mégpedig a tisztelendő ascoli nuncius, pápai követ úr jelenlétében, aki a minap érkezett hozzánk a császári felségtől. Ezt a szerződést mindenki, az említett herceg követei éppúgy, mint maga a pápai követ – biztonság okáért az ő jelenlétében akartuk intézni az ügyet –, de minden jelenlevő is szentnek, igazságosnak és tisztességesnek látta; ez a sorainkhoz mel-

lékelt válaszból is világosan kiderül majd. Az említett követ ugyanis dicsérte már kívánságunkat és akaratunkat, sőt kérte is a válasz másolatát, hogy azt saját levelével együtt szentséges urunkhoz küldje; mi ebben a kérdésben – miként másban is – inkább atyaságodban bízunk. Ezért atyaságodhoz küldjük ezeket a másolatokat; atyaságod majd meg tudja védeni a becsületünket, és igazolhat is bennünket szükség esetén, ha a pápai követ másképp írna mindenről őszentségének.

Másrészt tudja meg atyaságod, hogy útnak indulunk országunk felső tartományai felé a török ellen, aki nagy tömegben benyomult már Horvátországba, a császár területére. Megbízható felderítőink és kapitányaink folyton érkező levelei hírül adták azt is, hogy először Cilli felé indultak, innen pedig egészen Idemburgig és Lobumig hatoltak előre, ezután elértek a hegyig, ahol a császár vasércbányái vannak, végül Gyalmosig jutottak el; itteni táborhelyükről indulnak portyázni a császár és a velenceiek területeire, tűzzel-vassal pusztítva a szomszédos településeket is. Végül összes seregükkel eltértek Grác közelébe, letelepedtek a város szélén, és felderítőket küldtek a közeli hídhoz, eljutva egészen Novi városáig, illetve környékéig, rengeteg embert ejtve közben foglyul.

Ezek hallatán, mint írtuk, azonnal útnak eredtünk; az volt a célunk, hogy Isten segítségével megfékezzük a dühüket, és felszabadítsuk azokat a szerencsétlen lelkeket, akik fogságukba estek. Igaz ugyan, hogy a törökök átvonulásukkor a mi területeinken semmiféle ártalmat és kárt nem okoztak, sőt nyíltan megmondták, hogy nem akarnak bennünket bántani; ennek jeléül bánunk követelésére visszaküldték a néhány falusi aratót, akiket épp a földeken fogtak el.

Tudjuk és látjuk azonban, hogy pusztító portyáik az egész kereszténységet sújtják, sőt tudomásunk szerint csak a császár birtokairól több mint hetvenezer lelket ejtettek rabul; semmiképp sem tűrhetjük, hogy ezek a keresztények a török szolgaság igá-

ját nyögjék, s hogy a császár hanyag lustasága miatt ekkora kár érje a kereszténységet. Ezért tehát ellenük vonulunk, mégpedig nem a magunk hasznára, amint ezt atyaságod is tudja, hanem a másokat ért jogtalanság és kár miatt, a kereszténységért szállunk harcba azzal a szilárd elhatározással, hogy bárhol érjük is utol a törököket, összecsapunk velük.

Ezért biztosan tudjuk, hogy az isteni kegyelem a kereszténységet szánva a mi győzelmünket segíti majd – hacsak vissza nem térnek a törökök, mire beérnénk őket. Minden elérhető csapatunkat összetoboroztuk; elhívtuk seregei élén István szepesi grófot is, aki Stájerországban harcolt a császár ellen; iderendeltük horvát bánunkat, és minden alattvalónkat riasztottuk, hogy Istent segítségül híva, megfutamítsuk a törököket.

A magunk részéről mi már régen megírtuk a császárnak, hogy ezek fognak történni; a török udvarból visszatért felderítőink ugyanis jelentették az ottaniak szándékát, Amikor azonban levélben intettük a császár urat, hogy hagyjon fel a háborúskodással, és utasítsa csapatait a mieinkkel való békekötésre, hiszen híreket kaptunk a török érkezéséről, sőt biztos győzelmet is ígértünk, akkor a császár minderre egy szóval sem válaszolt. Ha csak egyetlen szóval is értesített volna bennünket a szándékairól, akkor már régen felkészülhettünk volna – eddig nem sok történt még –, és a törökök vagy gyáván visszatértek volna, ahonnan jöttek, vagy el sem indultak volna, vagy ha egyáltalán megérkeznek, mi már rég megfutamítottuk volna őket.

Most pedig, mivel nem a császár hanyagságát, hanem a keresztények vesztét tekintjük, és mivel meg kell szánnunk ekkora nyomorúságot, elindulunk Isten nevében a törökök ellen, a tőlünk telhető leggyorsabban folytatva az utat, hogy megakadályozzuk őket a visszatérésben. Ha ez sikerülne, biztosan összetűznénk velük, és nem tűrnénk, hogy elszállítsák azokat a szegény fogoly lelkeket, akiket más földjéről hurcoltak el.

Ami történni fog, azt más levelünkben jelentjük majd atyasá-

godnak. Ezeket azért akartuk megírni, hogy értésére adjuk: sosem voltunk sem restek, sem hanyagok, ha a kereszténység javát és hasznát szolgálhattuk; nem szívesen foglalkozunk a hit ügye helyett magán- és belviszályainkkal, csak akkor, ha az emberek eltévelyedettsége kényszerít bennünket.

Sokkal szívesebben áldozunk a kereszténység védelmére, mint bármi másra, ha azok, akiknek ez érdeke, teljesítik a kötelességüket, segítve bennünket a hit szent és sürgető ügyében, amint a szükség kívánja.

Dátum.

61 Aragóniai János bíborosnak

[1480. szeptember elején]

Atyaságod is észrevehette, amikor követként nálunk tartózkodott, hogy minden baj és jogtalanság között, amelyeket a törökök állandó támadásai hoznak országunkra és a határ menti területekre, van egy, amely birodalmunk lakói számára valóban súlyos, sőt elviselhetetlen: országunk különböző részeinek számos olyan szülötte és lakosa van, akitől a török párját elhurcolta. A férjek feleségeik, a feleségek pedig férjeik szerencsétlen sorsát siratják; nem házasok többé, de párjuk élete vagy halála felől bizonytalanok, ezért nem hajlandóak új házasságot kötni. Országunkat így valóságos pusztulás és kár fenyegeti, hiszen sokan reményvesztve és nem bízva abban, hogy még gyermeket hozhatnak a világra, elhagyják vagy szétdúlják örökségüket, és más, gyakran ellenséges területre menekülnek, mások pedig botrányokat okoznak.

Azért tehát, hogy országunk ne váljék efféle botrányok fészkévé, kérjük főtisztelendő atyaságodat, tegyen jelentést szentséges urunknak az ország nehéz helyzetéről. Járjon közben érdekünkben kéréseivel és befolyásával, hogy őszentsége méltóztas-

sék gondot viselni azokra, akik társukat elveszítették, és feleségüket vagy férjüket szorgos keresés után sem találták meg a hitetlenek között sem; hadd kössenek az ilyen személyek valaki mással új házasságot. Őszentsége ezzel nemcsak a botrányoknak vet majd véget, hanem gondoskodni fog az országunkat ért bajok és károk megfelelő orvoslásáról is.

Egyébként koronánk alá tartozik néhány olyan terület, sőt tartomány, amely az állandó török támadások és fosztogatások során annyira elnéptelenedett, hogy szinte lakatlannak lehetne mondani: csak nagy ritkán vagy még akkor sem látható egy-egy kunyhó, lakosok pedig alig vannak.

Amikor pedig ezeket az elhagyatott tartományokat életre akartuk kelteni, és ellenséges területekről szerzett emberekkel akartuk benépesíteni, néhány katonánk úgy gondolta, hogy ez lelkiismeretlenség, és nem volt hajlandó az ellenséges földön ejtett foglyokat parancsunk értelmében országunkba áthozni.

Azért tehát, hogy az efféle aggályoskodásnak elejét vegyük, és hogy feltámasszuk ezt a feldúlt, kipusztult országot, amely a törökök összes rohamát mindannyiszor a kereszténység védőbástyájaként fogta fel, könyörgünk főtisztelendő uraságodnak, kérlelje szentséges urunkat. Segítsen őszentsége rajtunk és a mieinken apostoli jóságával és kegyelmével úgy, ahogyan ellenségeink is tesznek; hadd szállíthassuk minden akadékoskodás nélkül országunkba, illetve annak elnéptelenedett részeire azokat, akiket ellenséges területen elfogtunk, vagy hadd vessünk szolgasorba minden ellenséges földön foglyul ejtett személyt tetszésünk szerint.

Ezzel rendkívüli kegyet gyakorol majd őszentsége a magunk és országunk javára; azoknak üdvéről és jó soráról pedig, akik országunk védelméért harcolnak, atyaian fog gondoskodni.

Minderre gyors és megfelelő választ várunk őszentségétől főtisztelendő atyaságod révén.

62 IV. Sixtus pápának

Száva partján, 1480. november 6.

Szentséges atyánk és kegyelmes urunk, alázattal ajánljuk magunkat szentséges lábait csókolva.

Megkaptuk és jól megértettük szentséged levelét, szentséged üzen nekünk – amint mi is írtunk a főtisztelendő egri bíboros úrnak – értesülvén arról, hogy a török a minap behatolt a császári felség területére, s hogy mi üldözőbe vettük őket azzal a szándékkal, hogy útjukat álljuk, és visszaszerezzük a zsákmányukat, vagy hogy legalább kövessük őket a keresztény állam határáig.

Tudja meg szentséged, hogy sietve üldöztük őket, amíg csak bírtuk. Ám amint érkezésünkről tudomást szereztek, éjjel-nappal menetelve úgy nekiiramodtak, hogy szárnyakkal sem érhettük volna utol őket. Már a Száva mellett táboroztunk, mikor jelentették az eltűnésüket; viszont megtudtuk azt is, hogy egy részük lemaradt a birtokainkat fosztogatni; ezeket néhány katonánk üldözőbe vette, és úgy megfutamította, hogy háromezer törökből alig kétszáz menekült meg. Később, miközben seregünket felszereltük és nagyobb csapatokat szerveztünk, hogy a Száván átkelve derítsük fel a törökök fészkeit, és méltóképpen megtoroljuk a kereszténységen esett sérelmet, különféle híreket kaptunk; a legfontosabb szerint a római császár őkegyelmessége szokásához híven éppen azon mesterkedik, hogy szent, keresztény feladatunk teljesítésében megzavarjon bennünket. Noha minden akaratunk és törekvésünk a törökök feltartóztatása – amint ezt már a főtisztelendő egri és aragóniai bíboros uraknak is megírtuk –, a hír hallatán mégis megváltoztattuk az elhatározásunkat, és átkeltünk a Száván, hogy könnyű fegyverzetű katonáinkat, akiket röviddel ezelőtt előreküldtünk, visszarendeljünk a Jajcához, és onnan eresszük őket portyázni, rabolni, gyújtogatni a török határra, amilyen messzire csak el

tudnak jutni. Így is tettünk; elküldtük őket, és már úton voltunk visszafelé, hogy többi csapatunkkal a császár ellen vonuljunk. S lám, a Száva innenső partjának kikötőjében szentséged levele várt bennünket, elismeréssel említve a hit ügyéért vállalt buzgó fáradozásunkat, és Megváltónk irgalmas szenvedésének példájával biztatva bennünket, nehogy elszalasszuk az ügy szolgálatára adott isteni alkalmat.

Más is volt ebben a levélben, ami nagyon tetszett nekünk, de most röviden akarunk felelni boldogságodnak.

Szentséges atyám! Eredetileg ugyan minden törekvésünk az volt, hogy – mint már említettük – könnyű fegyverzetű előörsünket előreküldve magunk teljes erőnkkel a római császár ellen induljunk; megkaptuk azonban szentséged levelét, amely olyan kedvesen és kegyesen biztat bennünket a hit védelmére, hogy hirtelen meggondoltuk magunkat: feledve a császárt, aki folyton keresi az alkalmat, amellyel szent ügyünkben akadályozhat bennünket, szentséged akarata és kívánsága szerint elhatároztuk, hogy újra átkelünk a Száván, követjük előfutárainkat, és vissza sem térünk addig, amíg a törökök feletti győzelmünk boldog híre fel nem vidítja szentségedet. Noha magánügyeink igen szorongatnak bennünket, mégis elhatároztuk, hogy a hit közös ügyéért, amelyre szentséged Urunk megváltó szenvedésére utalva hivatkozott, mindent félreteszünk, és szentséged megbízása szerint – akinek akaratát mindig nagy odaadással szolgáltuk és szolgáljuk ma is – bátor lélekkel, készségesen vállaljuk a feladatot, amely Istent és a keresztény hitet szolgálja, s vállalnánk még mást is.

Tehát a török ellen indultunk boldogságod akarata szerint, és megtesszük mindazt, amit a kereszténység javára és a hitetlen törökök romlására engedélyez nekünk az isteni kegyelem; reméljük, fáradozásunkról rövidesen boldogító híreket hall majd szentséged.

Azonban kérnünk kell valamire szentségedet. A történtekből

is kitetszik, hogy nem vagyunk sem lanyhák, sem restek, ha engedelmességről és cselekvésről van szó; készek vagyunk a hitért és a Szentszék becsületéért odaadóan mindent megtenni. Ha viszont készséggel vállalunk – a többi keresztény fejedelem közül mi egyedül! – minden nehéz és fáradságos feladatot, amint ezt szentséged is tudja, és nem nyugszunk, míg véghez nem viszszük, amit elkezdtünk, akkor szentséged is tegye meg, amit várunk; ne zavarjon bennünket jogaink gyakorlásában, amelyeket még isteni elődeink, királyok szereztek meg és adtak sértetlenül tovább. Ha pedig olyat tett volna szentséged, ami sérti e jogainkat, könyörgünk, méltóztassék atyai kegyelmével orvosolni a bajt, ezzel is bizonyítva, hogy feladatainkat kedveli és méltányolja.

Hiszen tudja szetséged, hogy másképp nem tudjuk olyan vidám és könnyű szívvel felkarolni a hit ügyét; azt pedig semmiképp sem tűrhetjük nyugodt lélekkel, hogy jogainkat, amelyeket oly sok királyi elődünk őrzött meg sértetlenül, épp a mi időnkben nyirbálják meg.

Minderre kegyes és jóindulatú választ remélünk és várunk is szentségedtől; nem csekély vigaszt merítünk majd belőle nehéz feladataink közt, amelyeket szentséged megbízásából vállaltunk magunkra. Amíg a keresztény hatalmak támogatnak bennünket – s amint ezt pápai brevében is értésünkre adják –, addig szentséged nyugodt lehet felőlünk, mert Dávid királlyal és prófétával együtt mondjuk majd: „Követni fogom ellenségeimet, legyőzöm őket, és nem fordulok vissza addig, míg egy is van belőlük." Azonban szentséged is tudja, hogy vállaink nem bírnak el egyedül, mások segítsége nélkül ekkora terhet, hiszen az idroni és ródoszi segélyből is kiderült, mit ér hetvenezer arany a török ellen.

A többiről annyit, hogy megírtuk már, szentséged a szavát adta; könyörgünk, ne vegye szentséged rossz néven, de emlékezetünk szerint írtunk már erről a főtisztelendő egri bíboros

úrnak is, nem mintha azt akartuk volna megértetni, hogy szentséged a szavát adta nekünk – ezt természetesen sohasem gondoltuk –, hanem azért, mert keresztény uralkodók – akiket tudomásunk szerint gyakran buzdított boldogságod a hit védelmére – kérdezték tőlünk, hogy adta-e valaki szavát szentségednek, illetve nekünk. Mi tehát engedelmes, odaadó fiaként kérleljük szentségedet, s mindezt nem viszálykodásból, hanem őszintén, főként pedig szentséged iránti tiszteletből írjuk, akit mindig készségesen, engedelmesen szolgálunk.

Szentséged sürgeti a római császárral kötendő békét; azt ajánlja, küldjek hozzá pápai követet, itt volna például a főtisztelendő ascoli püspök atya, az ő követi fáradozására nyugodtan rábízhatjuk magunkat stb. Erre tehát azt a választ adjuk, hogy szerintünk ez az ascoli úr tanult, bölcs és igen járatos szentséged ügyeinek intézésében.

Azonban róla is elmondhatjuk, amit Megváltónk állított magáról az evangéliumban: „Tanuljatok tőlem – úgymond –, mivel szelíd vagyok és alázatos szívű."

Ha tehát az ascoli követ valamivel szigorúbb volna és nagyobb hévvel képviselné az ügyet, vagy ha szentséged másik követet tudna esetleg küldeni, az szerintünk sokkal többet érne ebben a helyzetben. Hiszen szentséged is ismeri a császár szokásait: amint látja, hogy valami jogosra akarják rávenni, minden próbálkozást eleve visszautasít. Szeretnénk, ha szentséged olyan követet küldene, aki látja, tudja, érzi és ismeri nézeteltéréseink lényegét, s ha a másik fél nem volna hajlandó belenyugodni abba, ami jogos és tisztességes, részrehajlás nélkül, rendeletekkel kényszerítené őt az igazság elfogadására.

S hogy szentséged még inkább meggyőződjék igazunkról és ártatlanságunkról, azért elég nekünk, ha szentséged mérlegeli mindkettőnk álláspontját, hogy lássa, ismerje és eldönthesse, kié az igazság; szentséged ítélő döntésének semmiben sem akarunk ellenszegülni. A császár úr pedig, amint megérzi, hogy igazsá-

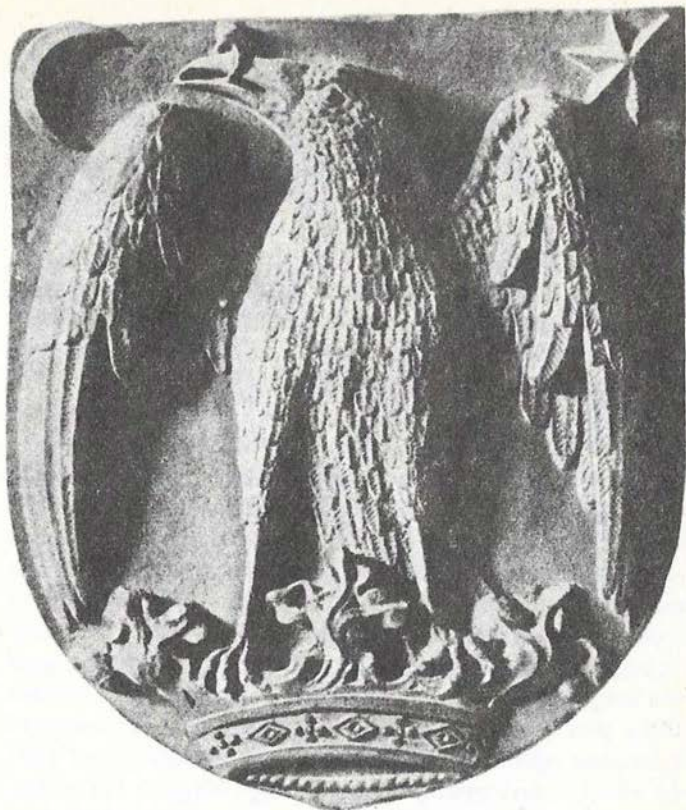
gos ügyre készülnek rávenni őt, azonnal visszahúzódik. Ezt tette a minap is: az említett pápai követ, az ascoli püspök úr jelenlétében választ adtunk a kegyes Georgius herceg követeinek – ők voltak a közvetítők; a válasz hallatán a császár, mivel látta, hogy a feliratok és az ígéretek megtartását követelik tőle, valamint a török elleni együttműködést, tüstént felhagyott mindenféle mesterkedéssel, és szélnek eresztette a követeket, anélkül hogy kedvező választ adott volna. Mi azonban nem ellenkeztünk, mivel tudjuk, hogy bár kicsi bennünk az ösztönző erő, úgyis megbűnhödik ő kedvünk szerint, akár seregünk alvezére is elbánik vele. Mégis készséggel beérjük bármivel, amit szentséged követe által vagy személyesen határoz szokott méltányos igazságával; hadd érjen a közöttünk támadt ellenségeskedés jó véget.

Bízunk abban, hogy igazságunk megítélésekor szentséged a császár urat is jobban megismeri majd, és megérti egyúttal, hogy mindig maradéktalanul teljesítettük, amit a császárnak megígértünk.

Őrizze meg szentségedet épségben a Magasságos.

Kelt a Száva partján, seregünk táborában, november 6-án, az Úr 1480. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk huszonharmadik, cseh királyságunknak pedig tizenkettedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Magyarország, Csehország stb.
királya.

22. Hunyadi-címer

63 IV. Sixtus pápának

Zágráb, 1480. december 19.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, alázattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Nem kis felháborodással értesültem arról, micsoda kitartással ostromolja szentségedet és a főtisztelendő bíboros urunkat a császár és az az esztergomi szökevény; vissza akarják kapni az esztergomi érsekséget, amelyet az az alak elhagyagolt, el is hagyott, és a császárnál keresett menedéket, noha erre semmiféle jogos oka nem volt. Erről korábban írtam már az aragóniai bíboros úrnak.

A legkevésbé sem kételkedem, sőt szilárdan, tántoríthatatlanul bízom szentségedben, ha megfontolja az Apostoli Szék iránti áhítatos engedelmességemet, akkor nem fog erőszakos, jogtalan kéréseknek készséggel eleget tenni, sem más egyébnek ami rám és országomra nézve veszélyes lehet, s nem fog senki kedvében járni a magam és országom rovására. Szentséged iránt táplált állhatatos, reménykedő bizalmam mégis azt súgja, hogy figyelmeztetnem és alázattal kérlelnem kell szentségedet a következőkre: sem a császárnak, sem annak az esztergomi szökevénynek ne adjon kedvező választ, sőt értesse meg velük, hogy kedve ellen való az a csalárd könnyelműség, amellyel az esztergomi elhagyta egyházát anélkül, hogy erre jogos és érthető oka lett volna; nagyon neheztelek amiatt, hogy a császárnál keresett menedéket – azt pedig már az egész világ tudja, mekkora viszályt és ellenségeskedést szított köztem és a császár között, mihelyt ott megtelepedett. Minderre nincs magyarázat, de ha volna, sem tudnám megérteni.

Ennek ellenére mégis gyakran próbáltam megegyezni vele, tisztességes ajánlatokat tettem neki – amint ezt szentséged is hallhatta –, hogy lemondjon az esztergomi eklézsiáról. Ő azon-

ban makacskodott, ahogy szokta, s ezzel még inkább felingerelt; még szentséged parancsait sem méltatta válaszra.

Kérem tehát szentségedet, fékezze meg ezt a gonosztevőt, hogy ne zaklassa szentségedet alkalmatlan kérésekkel, és ne áhítozzék az esztergomi érsekségre, mert azt már másnak adtam; előbb válnék meg az életemtől, előbb sodornám országomat veszedelembe, mint beleegyezzem abba, hogy újra esztergomi érsek legyen. Utasítsa őt szentséged, hogy értsen szót velem, és egyszerűen mondjon le az esztergomi egyházmegyéről, különben szentséged mint gyalázatos gonosztevőre fog pápai tekintélyével lesújtani rá.

A leírtakra kegyes és megfelelő választ várok szentségedtől, akit soká őrizzen meg a Magasságos épségben, egészségben.

Kelt Zágrábban, december 19-én, az Úr 1480. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk huszonharmadik, cseh királyságunknak pedig tizenkettedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország,
Csehország stb. királya.

64 IV. Sixtus pápának

Zágráb, 1480. december 22.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Mély fájdalommal vagyunk kénytelenek jelenteni szentségednek, hogy napról napra nő a botrányok száma, melyeket néhány egyházi ember kelt országunkban. Több egyházi személy ugyanis, felbátorodva a vikáriusi cím vagy más kegy és kiváltság miatt, amelyeket az Apostoli Szék nagylelkűen osztogat, min-

denfajta fegyelem, ellenőrzés és főpapjainak segítőkész rendreutasítása alól ki akarja magát vonni. Így aztán főpapjaink teljesen háttérbe szorulnak, és nem kapják meg a nekik járó tiszteletet. A legtöbben persze nem azzal a szándékkal teszik mindezt, amellyel szentséged áldását és kegyét a jókra szokta árasztani – hogy azok a kegyelemmel eltelve még derekabbá váljanak, még buzgóbban szolgálják Istent –, hanem, hogy az apostoli jóságot elrugaszkodott visszaélésekre használják fel.

Ha szentséged nem gondoskodik megfelelő gyógymódról, még rosszabbra fordulnak a dolgok. A rossz példa követése egyébként annyira elterjedt, hogy az Apostoli Szék tekintélyét nem a becsület, hanem a büntetlen visszaélések nevében emlegették a lelkek kárára.

Ezért, szentséges atyám, könyörögve kérem szentségedet, kegyeskedjék megakadályozni a rosszak vakmerő tevékenységeit. Nem mintha ellene volnék az apostoli nagylelkűségnek és kegynek, vagy irigyelném azt a jóktól. De hát csorba esett főpapjaink tekintélyén; a papi hivatal szentsége, igaz, kénytelenségből, háttérbe szorult, maguk a lelkipásztorok nem mernek az ütések és sebek nyomaihoz nyúlni, mert tiltja őket egy apostoli intézkedés; az apostoli követek pedig, akik e súlyos bajt orvosolni és kiküszöbölni tudnák, nem tartózkodnak mindig országunkban. Attól tartok leginkább, hogy kevesek szégyene sok lelket megmételyezhet.

Kérve kérjük ezért szentségedet, ne pazarolja kegyét rosszakra, hanem tartogassa a jók számára.

Ha pedig olyan ügyben gyakorol kegyet, amely a főpapságra tartozik, akkor méltóztassék megengedni, hogy a főpapok a rájuk bízott egyházmegye gondját viselve gyakorolhassák szokásos jogaikat az igazságszolgáltatásban, és kijavíthassák azokat a hibákat, amelyekkel nem fordulhatunk mindig az Apostoli Székhez.

Őrizze meg szentségedet a Magasságos hosszú ideig épség-

ben, egészségben, a legszentebb anyaszentegyház irányítására és erősítésére.

Kelt Zágrábban december 22-én, az Úr 1480. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk huszonnegyedik, cseh királyságunk tizenkettedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország
és Csehország stb. királya.

65 Aragóniai János bíborosnak

[1480. december 22.]

Főtisztelendő atyánk, barátunk és szeretett rokonunk!

Országunkban egyre nagyobb botrányokat okoz az Apostoli Szentszék bőkezűsége, amely nem tudjuk, miért, de szinte ontja kegyeit anélkül, hogy a valódi érdemekre tekintettel volna. Ezért országunkban igen sok, főleg jellemtelen ember vágyik arra, hogy megtagadja a feljebbvalók iránti engedelmességet, és mindenfajta ellenőrzés vagy üdvös intelem alól kivonja magát; főembereink becsülete és tekintélye hovatovább nevetség tárgya. Nem hallgatnak rájuk, nem tiszteli őket senki, nyíltan garázdálkodhat minden gonosztevő, viszályt szíthat anélkül, hogy büntetés érné. Az egyházi javakkal rosszul gazdálkodnak, a jövedelmeket – szégyen, gyalázat! – profán célokra használják fel. Alig tartanak istentiszteleteket, az egyházak, alkalmas emberek híján elárvultan hallgatnak. A főpapok pedig, akik belebonyolódtak ezekbe a pápai intézkedésekbe, látva, mennyi hanyagság, baj, jogtalanság sújtja őket, méltán felháborodtak, és nálunk kerestek menedéket. Felségünket kérlelték, jelentsük szentséges urunknak méltatlan elnyomásukat és jogtalanságaikat, orvosoljuk a bajt, hogy biztonságban lehessenek elrugaszkodott em-

bereik igazságtalanságaival szemben, és hogy korábbi tekintélyük birtokában szabadon gyakorolhassák jogaikat az ellenszegülőkön.

Erről különben levélben már bőven beszámoltunk szentséges urunknak. Főtisztelendő atyaságodtól, aki számos ok miatt tartozik országunk tekintélyét és javát szolgálni, nyomatékosan követeljük tehát, hogy eszközölje ki ezt a különös kegyet szentséges urunktól országunk főemberei számára. Hadd éljenek tekintélyükkel, hadd gyakorolják jogaikat szabadon, szükség szerint büntetve is az olyan kiváltságosokat, akik pápai intézkedések oltalmát keresve, elöljáróik ellenére követik el bűneiket, mégpedig nem a lelkek üdvössége, nem is az egyház becsülete érdekében, hanem hogy másokat, akik az egyház javait élvezik, megzavarjanak. Ne terjedjen tovább napról napra bűneik megtorlatlansága miatt az ártalmas szabadosság, nehogy ez a ragály még másokat is megfertőzzön.

Jó egészséget kívánunk atyaságodnak.

Dátum.

66 Francesco Fontana nápolyi követnek

[1480. december 23.]

Szeretett, kiváló hívünk!

Amint a korábbi levelünkben írtuk, testvéreddel elküldjük neked a háromszáz aranyat, fogadd jó szívvel. A közeljövőben nagyobb összegről is gondoskodunk a számodra; kérünk, intézd ügyeinket szorgalmasan, és sohase kételkedj bennünk, hiszen semmiképp sem hagyunk cserben, sőt megteremtjük számodra a megfelelő védelmet is, hogy kitarthass ügyeink mellett.

Egyébként a főtisztelendő egri és aragóniai bíboros urak, sőt a magad és Leontinus János levelei alapján úgy látszik, nincs sok reményünk a segélyre; amint látjuk, nem történik más,

mint hogy folytonos ígérgetésekkel tartanak bizonytalanságban bennünket. Természetesen nagyon rosszul esik nekünk, hogy üres hitegetéssel ennyi ideig kijátszottak bennünket; nem vállaltunk volna ekkora áldozatot a keresztény világért, ha tudjuk, hogy így bánnak el velünk.

Viszont nagyon bízunk a te soraidban, amelyek biztosítottak bennünket a felséges Ferdinánd király szándékáról, aki „rövidesen" segélyt kíván nyújtani nekünk. El is vállaltunk egy feladatot, amely bizony nehéz, fárasztó, és csak a magunk ügyeinek teljes háttérbe szorításával voltunk képesek végrehajtani. Nagy sereg élén érkeztünk ide, behatoltunk Boszniába, portyáztunk egészen Vérbosznáig, Szerbiáig és István herceg birtokáig, seregünket hiába fárasztva. Mindezt nem tettük volna, ha nem ösztönöznek bennünket az ígéretek és az adott királyi szó.

Mióta kiderült, hogy hitegetések áldozatává lettünk, nem akarunk semmiben sem hiába bízni; a magunk ügyeiben határozottan szándékozunk dönteni. Eddig is így tettük volna, ha felséges Ferdinánd király atyánk meg nem akadályoz bennünket. Közben látjuk a fenyegető veszélyt, és a segélyt várva belefáradtunk a bizonytalanságba. Tehát másképp gondoskodunk magunkról, már amennyire tudunk, mivel ezt nem bírjuk így tovább.

Azért számoltunk be neked minderről, hogy értesítsd őfelségét, és egyúttal ments ki bennünket, ha erőnk fogytán már nem tudnánk helytállni ilyen kimerítő teherrel a vállunkon. Hiszünk abban, hogy romlásunk nincs őfelsége kedvére, márpedig ez a romlás mindenképpen bekövetkezik, ha nem gondoskodunk ügyeinkről azonnal. Mondd meg azt is, hogy seregeink, amelyeket kegyes atyánk a maga védelmére szánt, készenlétben, sőt úton vannak Magyar Balázzsal együtt – akit rövidesen ide rendelünk – összesen körülbelül kétszázan Szicíliában és őfelségénél, akiért ezt is és minden tőlünk telhetőt szívesen fogunk megtenni.

Dátum.

67 IV. Sixtus pápának

[1480]

Szentséges uram, kegyelmes atyám!

Tudom, boldogságod többször is értesült már leveleimből és ajánlásaimból arról, hogy jó emlékezetű, kiváló apám nyomdokain haladva kora ifjúságomtól kitüntetett tisztelettel bántam Szent Ferenc rendjével, különösen az obszervánsokkal, feddhetetlen életük miatt és azokért a figyelemre méltó eredményekért, amelyeket a lelkek üdvösségén munkálkodva országainkban elértek.

Igaz ugyan, hogy a múltkor némi nézeteltérés támadt e fráterek és a konventuálisok között, később azonban mindez elsimult az apostoli gondoskodás jóvoltából; szinte mindannyian a helyes nézet mellett döntöttek, és emellett tartanak ki közöttünk mindmáig a népek épülésére.

Mindennek az oka nyilván nem más, mint az, hogy egyik sem akadályozta a másik önállóságát.

Tudomásomra jutott azonban, hogy a konventuális fráterek épp a leközelebbi rendelkezésükkel akarják az obszervánsokat zaklatni. Nem hiszem, hogy szentséged ezt eltűrné, mégis esdekelve kérem, hogy gondoskodása semmit ne változtasson meg országaimban. Az emberek ugyanis olyan nagy áhítattal ragaszkodnak e fráterekhez, hogy mindenféle változás nagy botrányokat és veszedelmeket szülne.

Ne higgye viszont szentséged, hogy a bárók és a birodalom előkelői elviselnék ezt, még ha én nem szólnék is bele; az áhítatos hit menedékét lelik meg e frátereknél mindannyian.

Azért pedig, hogy boldogságod megbizonyosodhassék kívánságom erejéről és kérésem komoly voltáról, bizalommal szentséged lábai elé küldöm Páli Gábor atyát, aki országomban e rend helyettes főnöke, nekem pedig lelkiatyám. Vele üzenek még egyet-mást boldogságodnak: nagyon kérem, méltóztassék

őt helyettem meghallgatni, mindazt, amit mondani fog, elhinni, a rég várt, gyors megoldást a magam és a rend javára megtalálni, ővele magával pedig kegyesen bánni.

Szentséged különös kegyének fogom tartani, ha teljesíti ezt a kívánságomat; nem is a rendnek, sokkal inkább nekem tenne ezzel szívességet.

Ajánlom szolgálataimat stb.

68 Hessler bíborosnak

[1480 táján]

Krisztusban főtisztelendő stb.

A háborúban, amely köztünk és a császári felség közt dúl, fogságba esett e sorok átadója. Más teendőinkben igen nagy szükségünk volna rá, ha fogságából megszabadulhatna. Ezért bizalommal kérjük atyaságodat mint jó barátunkat; járjon közben a császári felségnél, beszéljen vele, hogy bizalmas emberünk egy hasonlóan értékes fogolyért visszanyerje szabadságát. Készek vagyunk ugyanis elengedni cserébe egy másik, nálunk őrzött foglyot.

Tanácskozzék tehát atyaságod őfelségével és más bizalmas embereivel is, hogy őfelsége adjon fogolyért foglyot cserébe, amint ez más háborúskodó fejedelmek között is szokás – mi is ugyanezt tesszük majd.

Különleges bizalommal írjuk mindezt, mert úgy véljük, atyaságod nemhogy ebben az ügyben, de sokkal nagyobbakban is kedvünkre tenne, és kieszközli, amit szeretnénk.

Gyors választ várunk atyaságodtól, akit stb.

23. Beatrix királyné mellszobra

69 Aragóniai János bíborosnak

[1481 elején]

Krisztusban főtisztelendő atyánk, rokonunk és kedves barátunk!

Más levelünkből világosabban megérti majd atyaságod, hogy mire Dominicus futár átadta nekünk az üzenetet, amelyben atyaságod a kalocsai érsekséget óhajtja az esztergomiért cserébe, mi már két hónapja határoztunk a kalocsai érsekség ügyében. Ezzel kapcsolatban pedig – amint már máskor is megírtuk – nem vonhatjuk vissza, amit egyszer kimondtunk; méltóságunkhoz sem illene, ha utólag megtagadnánk, amit egyszer eltökélten véghez vittünk. Kérjük tehát atyaságodat, mentesítsen bennünket ennek vállalásától; abban viszont ne kételkedjék, hogy a kezdethez híven továbbra is gondoskodunk arról, hogy az esztergomi egyházmegye atyaságod rendelkezésére álljon. Testvéretek, a felséges királyné leveléből megtudjátok majd, hogy jobbnál jobb utak és eszközök állnak a rendelkezésünkre; megürült és a kezünkben van a győri egyházmegye, ráadásul tárgyalunk a salzburgi érsek úrral is. Rövidesen kétségtelenül kicsikarjuk ettől az embertől az egyházmegyét, a címet pedig az esztergomi érsekséghez csatoljuk, ezt pedig addig is atyaságod viselje. Ez az ügy nekünk éppen akkora gond, mint atyaságodnak: ne férjen kétség ahhoz, hogy amit egyszer atyaságod ügyében elkezdtünk, azt véghez is visszük – ha Isten is segít, úgy lesz minden, amint atyaságod kívánja.

Különös bizalommal kérjük tehát atyaságodat arra, amit korábbi levelünkben is megírtunk már: legyen ránk tekintettel, és szorgalmazza minden lehetséges módon, hogy szentséges urunk késlekedés nélkül állíttassa ki a kalocsai érsekség megerősítő bulláját, amelyet – amint írtuk is – elég aggodalmasan várunk.

Mindezt korábbi levelünkben is szentséges urunk figyelmébe ajánlottuk, úgy véljük, elvárhatjuk atyaságodtól, hogy elsősor-

ban ránk legyen tekintettel; könyörögjön helyettünk, és legyen irántunk ugyanazzal a jóindulattal, amellyel mi siettünk eleget tenni és engedelmeskedni atyaságod megbízásainak, akit stb.

70 IV. Sixtus pápának

Zágráb, 1481. március 12.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Megértettem mindazt, amit levelemre válaszolva szentséged titkosírással, apostoli leiratban közölt velem. E sorokhoz előterjesztést mellékelek feleletül, ugyanazon a rejtjeles módon. Könyörögve kérem szentségedet, méltóztassék atyai kegyelmével ismét titkos, kedvező választ adni nekem.

Őrizze meg szentségedet a Magasságos hosszú ideig szent egyháza kormányzására és erősítésére.

Kelt Zágrábban, március 12-én, az Úr 1481. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk huszonnegyedik, cseh királyságunk tizenkettedik évében.

71 Aragóniai János bíborosnak

[1481. április 14.]

Bizonyossá vált, sőt a bőrünkön érezzük, amit mindig előre láttunk, és atyaságodnak is megjósoltunk: hiába kecsegtetnek bennünket a segítség reményével.

Igazán örömünkre szolgál, hogy e jóslatunk, amelyet atyaságod soha el nem hitt, sőt az ellenkezőjét vallotta, beteljesedett: kár volt másoktól várnunk segítséget.

Igaz ugyan, hogy mi nemhogy restek, de még csak lanyhák sem vagyunk, amikor szentséges urunk megbízásainak teljesítéséről van szó; az Apostoli Szék iránti engedelmességből készek vagyunk megtenni mindent, amit a becsület megkövetel – legyen az lehetséges vagy lehetetlen.

Bizony, nagyon fájlaljuk, hogy hiú reményekkel áltattak bennünket. Hatalmas veszteségek árán lassan azt is megtudjuk, hogy – és ez az, amitől leginkább félünk – mekkora veszedelmet jelentenek a minap rájuk mért vereség miatt minden erejükkel ellenünk fordult vérszomjas törökök.

Értesülhet minderről atyaságod szentséges urunkhoz írott sorainkból is, valamint abból a levélből, amelyet István moldvai vajda adott át nekünk nemrég, s amelyet mi őszentsége színe elé küldtünk.

Nem tartjuk tehát szükségesnek a további magyarázatot. Annyit akarunk csak tudatni, hogy a jövőben óvatosabban adunk hitelt mások szavainak, és – már megbocsásson atyaságod – tudni fogjuk, mennyire bízhatunk meg végül is szentséges urunk és atyánk ígéreteiben.

Dátum.

72 IV. Sixtus pápának

Radkersburg, 1481. május 7.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Albertus de Papiát, bizalmas és szeretett udvari emberünket a hatalmasok kegyetlensége – amint állítja – megfosztotta birtokától, roveschalai grófságától. Nálam keresett menedéket, és rimánkodva kért, vessem latba szentségednél pártfogásomat és befolyásomat az érdekében. Ez a jó ember azt reméli, hogy közbenjárásom ér valamit szentséged szemében.

Alázattal, szívből esdeklek tehát szentségedhez, legyen tekintettel rám és az egész lovagrendre; méltóztassék kegyét és szokásos, pártfogó kegyelmét érvényesíteni emberem ügyében javai visszaszolgáltatása végett, hogy érezze, közbenjárásomra kapta vissza szentségedtől régi helyzetének méltóságát. Én pedig azon leszek majd, hogy odaadó engedelmességével megszolgálja ezt szentségednek, akit őrizzen meg épségben, egészségben a Magasságos szent egyháza kormányzására és erősítésére. *Kelt Radkersburgban, Boldog Szaniszló püspök és vértanú ünnepén, az Úr 1481. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásom huszonnegyedik, cseh királyságom tizenharmadik évében.*

73 IV. Sixtus pápának

Buda, 1481. július 13.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, alázattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Emlékszem, leveleimben többször panaszkodtam már szentségednek a megszökött esztergomi érsek féktelen kihágásai miatt, aki botrányaival a papi méltóságot, sőt az egész papi rend becsületét gyalázza már hosszú idő óta. Többször kértem, hogy induljon eljárás ellene, de eddig nem bizonyultam meghallgatásra méltónak. Nem egyszer tudtam azt is, hogy a császárral való összes viszályomra és ellenségeskedésemre ő adott okot, és hogy minden baj az ő uszításától származott.

Szentséged eddig mindezt elengedte a füle mellett, bár [...] bizonygattam és nem egyszer megjósoltam, hogy a helyzet miatta napról napra rosszabbodik majd, ha szentséged idejében elejét nem veszi a bajnak, s hogy szentséged engedékenysége csak elkapatja és még inkább megvadítja.

Sorozatos botrányok után, amelyek eddig is szégyenére és

kárára voltak az egész papi rendnek, odáig fajult a dolog, hogy kapitány, sőt császári sereg vezetője lett [...] hogy felfegyverzett haramia módjára, az egyháztól idegen katonai tisztséget viselve, a szó szoros értelmében ellenem uszítsa a császár seregeit. Kivonul velük a harcmezőre, megrohanja Salzburg várát, öl, gyújtogat, rabol, szítja a már úgyis elharapódzott dühöt; rosszindulatával és álnokságával megzavarja azokat, akik a császárral kötendő béke ügyében birodalmi követek útján fáradoznak. Szentséged intelmei és a magam áldozata ellenére sem volt hajlandó megegyezni velem; a minap megüresedett győri püspökséget [...] nem egyszer, de többször is felajánlottam neki. Sőt szokatlan gőggel vette semmibe áldozataimat, szentséged intelmeit és a békés szándékot; elérte, hogy nincs már [...] remény a vele való megegyezésre.

Mivel tehát ez a tervem dugába dőlt, kénytelen vagyok megfelelő személyt keresni a győri egyházmegye élére; nem akarom sokáig pásztori vigasztalás nélkül hagyni, amint erről szentséged egy másik levelemből értesülni fog.

Ő pedig a dühtől eszét vesztve naponta talál okot, amellyel egyre szítja bennem és a császárban a gyűlöletet. Bármint határozzon is róla szentséged, méltó minden büntetésre és megtorlásra.

Persze sosem fajultak volna idáig a dolgok, sőt csírájában el lehetett volna fojtani mindent, ha véget nem érő könyörgéseimet boldogságod meghallgatta volna, őt magát pedig nem habozott volna – amint illik – megfenyegetni. Most már nem ismer sem Istent, sem embert: látja, hogy bármit tehet, mindent elnéznek neki, magáról megfeledkezve, válogatás nélkül vág bele minden gazságba. Ezért ismételten könyörgök szentségednek: ha eddig nem érdemeltem figyelmet, legalább most méltóztassék meghallgatni. Kérem, ne hagyja boldogságod tovább fajulni ezt a kegyetlen álnokságot, hanem vessen neki véget szokott gondosságával. Hiszen nem is történhet másként, mint hogy szentsé-

ged őellene hoz ítéletet, és a bűnöst megfosztja javaitól, amint ezt a jog megkívánja. Ha szentséged így tesz, és méltóztatik ebben az ügyben kéréseimet is meghallgatni, tudom, elejét veszi a későbbi bajoknak. Én pedig, remélem, könnyűszerrel, tisztességes feltételek között egyezhetem meg a császárral, ha nincs már utamban az a felforgató, aki nem okozhatott volna ekkora botrányokat, ha szentséged megfosztotta volna az esztergomi érsekség reményétől. Többször írtam erről szentségednek, mert meg akartam menteni magamat és az országot a ránk váró öszszes veszélytől, mielőtt még szentséged valahogyan beleegyezik abba, hogy az érsekséget ő kapja meg.

Szentséged tehát nagy jót fog cselekedni, amikor kijelenti, hogy megfosztja érseki jogaitól, a szökevény végképp kénytelen lesz lemondani arról, hogy érsekségét még megszerezheti. Ha viszont ez a reménye meghiúsult, akkor ármánykodásaival felhagy majd, és mással kezd törődni. Én pedig, akit most nagyon akadályoz a hit védelmében mindez a zavar és kavarodás, körültekintőbben tudok majd hitünk dolgaival is törődni.

Amennyiben szentséged az előzőeket nem veszi tudomásul, nem intézkedik, és nem akarja a javamat, akkor kénytelen leszek felhagyni egyéb katonai terveimmel, amelyek mind a kereszténység üdvét és javát szolgálják, s teljes erőmmel küzdeni azért, hogy a veszélyt megszüntessem. Amit pedig védekezésül tenni fogok, az szükségképpen sokakra nézve veszélyt jelent majd.

Mindez azonban nem történik meg, ha a kívánt kegyes válasz megérkezik szentségedtől, akit épségben, egészségben őrizzen meg a Magasságos egyháza javára és irányítására.

Kelt Budán, július 13-án, az Úr 1481. esztendejében, Magyarországon való uralkodásunk huszonnegyedik, cseh királyságunknak pedig tizenharmadik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország
és Csehország királya stb.

24. Konstantinápoly látképe

74 IV. Sixtus pápának

[1481. július]

Szentséges atyám, kegyelmes uram stb.

Nemrég jutott el hozzám a törökök hatalmas császárának halálhíre. Nyomban közöltem volna szentségeddel mindazt, amit több forrásból is megtudtam, de tartottam attól, hogy – amint rendesen lenni szokott – ezek csak afféle alaptalan szóbeszédek, amelyek az igazságnak híjával vannak. Ezért vártam, míg biztosat tudok.

Tizenöt nap telt el azóta, hogy az első hírek hozzám érkeztek; tegnap pedig bizonyossá vált, amit most szentségednek is tudomására hozok: a keresztény név esküdt ellensége, a török császár május ötödik vagy hatodik napján meghalt. Utódjának idősebb fiát nevezték ki; a kisebbik fiú pedig, aki a tengeren túl, Natóliában tartózkodik, ég a vágytól, hogy a hatalmat megszerezze. Óriási sereget gyűjtött össze Uszon Hasszán Dzsem herceg és a karaman uralkodó fiának támogatásával, akik a hírek szerint temérdek harcost küldtek neki; az új császár pedig állítólag már elindult ellenük jókora török hadával. Azóta átlépték Natólia határát, és a jelentések szerint már össze is csaptak, vagy ha nem, akkor is rövidesen sor kerül az ütközetre.

Tudatni akartam szentségeddel ezeket a biztos forrásból származó híreket; lám, így látogatja meg, így vígasztalja Isten kegyelme az ő híveit! Értésére akartam adni szentségednek azt is, hogy itt a legjobb, az Isten adta alkalom a hitért cselekedni.

Amikor e sorokat írtam, váratlanul megérkezett szentséged pecsétes levele az apostoli követ, a főtisztelendő teanói atya üzenetével együtt: szentséged minden katolikus uralkodó számára egységesen hároméves fegyverszünetet rendel el, hogy szabadabban készülhessünk fel hitünk védelmére. Én a rendeletet illő tisztelettel fogadtam, kész vagyok a benne foglaltaknak és szentséged minden más parancsának éppúgy, mint az említett

teanói úr, szentséged követe kívánságainak eleget tenni. Mivel itt az alkalom, egybegyűjtöm katonai erőimet, és összes egyéb gondomat félretéve azzal törődöm, arra törekszem, hogy minden tőlem telhetőt megtegyek a keresztény világ hasznára, becsületének és dicsőségének növelésére.

Azonban csakis akkor, ha bizonyos lehetek afelől – és erről külön levelet óhajtok kapni szentségedtől –, hogy mihelyt a császári felség megkísérel valamit személyem vagy birodalmam ellen elkövetni, míg én a hit védelmével vagyok elfoglalva, akkor, bármilyen módon is teszi ezt, szentséged apostoli tekintélyével közbe fog lépni, őt pedig az egyházi bíróság segítségével kényszeríteni fogja, hogy mindent, amit elkövetett, jóvá tegyen. Szentséged pedig a rendelet értelmében az Apostoli Szék védelmébe vesz engem összes birtokommal együtt mindazokkal szemben, akik a fegyverszünetet megsértik.

Mihelyt engem erről szentséged biztosít, csakis kötelességem teljesítésére fogok ügyelni, s nem törődöm azzal sem, ha közben a császári fenség szokásához híven áskálódik ellenem.

Így minden erőmet a keresztény állam védelmére áldozom, hogy lássa szentséged és mindenki más: semmi sem hiányzik bennem ahhoz, hogy mindent, amire csak erőm, szorgalmam és igyekezetem képes lehet, felajánljak a katolikus hitért a kereszténység irgalmatlan üldözői ellen. Nem kétlem, hogy megsegít ebben a szándékomban maga Isten is, akiért harcba szállunk.

Az előbbiekre gyors választ várunk szentségedtől, akit [...]

75 Giovanni Mocenigo velencei dózsénak

Buda, [1481. július]

Kiváló fejedelem, szeretett barátunk!

Nem akarjuk elszalasztani az alkalmat, amelyet Isten a török fejedelem nemrég bekövetkezett halálával adott nekünk. Ezért elhatároztuk, hogy óvintézkedéseket teszünk a kereszténység védelme érdekében; többek között el kívánjuk küldeni csapatainkat és néhány nélkülözhetetlen dolgot azokba a várakba, amelyeket a kiváló szentszábai fejedelem nemrég csereképpen jelölt ki nekünk. Mindezt kölcsönös barátságunkra való tekintettel óhajtottuk jelezni nektek: értsétek meg, emiatt és nem valami más céllal szerveztük meg azoknak az országrészeknek a felszerelését.

Bizalommal kérjük tehát barátságodat, utasítsa és bízza meg alattvalóit, nevezetesen a tengerparti polgárokat: ha Vlatkó váraiba küldött embereinknek harci sisakokra vagy egyéb fontos szerszámokra volna szükségük, és mindazt polgáraitoktól akarnák beszerezni, akkor juttassák a mieinket pénzért megfelelő hajókhoz és hadieszközökhöz.

Ezt a kereszténységnek tett nagy szolgálatnak fogjuk tartani, és arra törekszünk majd, hogy nemcsak hasonló, hanem még nagyobb ügyekben is kedvére tegyünk barátságtoknak, akinek minden jót kívánunk.

Kelt Budán.

76 IV. Sixtus pápának

[1481. december 10.]

Leirataiban többször intett engem szentséged arra, hogy ne szalasszam el a nagy török halála és a trónviszály adta alkalmat, amellyel Isten ajándékozta meg a kereszténységet, hanem tegyek valamit a keresztény állam üdvének szolgálatára.

Én pedig, szentséged engedelmes fia, mindig odaadással fogadtam szentséged figyelmeztetését, nem habozom minden elbírható terhet magamra venni az Apostoli Szentszék becsületéért.

Korábbi levelemben már megírtam, milyen hadikészültséget rendeltem el főkapitányom, nagyságos Kinizsi Pál vezetésével, és micsoda erős sereggel küldtem át Szerbiába; követemet, főtisztelendő szerémi püspök urat is megbíztam, hogy részletesen számoljon be szentségednek.

Ekkor még nem tudtam biztosan, hogy fog végződni a hadjárat; ezért megígértem, hogy jelentem, amint megbizonyosodom seregeim sikeréről.

Tudja meg tehát szentséged, hogy kapitányom, Kinizsi Pál, Szerbia határát átlépve Kursolcig nyomult előre, anélkül hogy ellenállásba ütközött volna. Szabadon, tűzzel-vassal pusztította végig az egész vidéket, végül gazdag zsákmánnyal, rengeteg foglyul ejtett szerbbel, a barbárok sok kincsével együtt szerencsésen visszatért, anélkül, hogy a mieinknek a haja szála görbült volna.

A főtisztelendő egri bíboros úr követemmel, a tisztelendő szerémi püspök úrral együtt – akinek az egész esetet töviről hegyire megírtam – mindenről részletes jelentést fog tenni. Mellékelünk egyúttal néhány olyan levelet is, amelyeket beszámolóul küldtek nekem a hadjárat színhelyéről: ha tetszik, ezeket is megmutatják majd szentségednek.

Kérem tehát szentségedet, kegyesen, jó atyaként fogadja és

értékelje engedelmességemet, amellyel a keresztény állam javát és erősödését szolgáltam; vegye észre, hogy illendően, engedelmes fiaként, készséges odaadással fogadom szentséged intelmeit; legyen meggyőződve afelől, hogy mindig kész voltam és vagyok eleget tenni szentřégednek; készséggel engedelmeskedem az Apostoli Szentszék minden olyan parancsának, amelyet képes vagyok végrehajtani. Őrizze meg a Magasságos.

77 III. Frigyes császárnak

[1482. március]

A kegyes uralkodónak, Frigyes római császárnak stb. Mátyás stb. üdvözletét.

Eddig nem kételkedtünk kegyességedben, nem akartunk ellenséggé válni, nehogy úgy látsszék, megszegtük a kölcsönös megállapodásokat. Látva azonban, hogy felséged nem tartja magát nekünk tett ígéreteihez, minden lehetséges módon követeltük jogainkat, amelyek bennünket megállapodásaink és felséged kötelezettségei alapján megilletnek. A meg nem tartott ígéreteket mi jóindulattal és a kölcsönös barátság alapján kértük számon felségeddel tett egyezségünk szerint. Később azonban megértettük és megtapasztaltuk, hogy felséged, nem elégedve meg az előírások megsértésével, számos csalárd kísérletet tett személyünk és országunk ellen bármiféle jogos törvényes ok nélkül.

Nemcsak felséged maga vált ellenségünkké, hanem több más uralkodót is föltüzelt ellenünk, a mai napig is ebben mesterkedik.

Mi viszont meg akarjuk védeni országrészeinket felséged jogtalanságaitól és viszálykodásaitól, amint ez illő és méltányos: Isten segítségével vissza akarjuk verni a bennünket ért támadásokat.

Mostantól tehát hadban állunk felségeddel és öröklött tarto-

mányaival, nevezetesen Ausztriával és Stájerországgal. Istent segítségül híva kijelentjük, hogy ellenségei vagyunk mindenestől. Hangsúlyozzuk, hogy mindazzal, amit ezután tenni fogunk, cselszövő, hűtlen ellenségünknek akarunk ártani. Azon leszünk, hogy a személyünk s országunk rovására elkövetett jogtalanságokat és visszaéléseket megtoroljuk. Nem akarjuk, hogy felséged, aki a viszálykodásra okot és alkalmat adott, vagy akárki más később hibáztasson bennünket.
Dátum.

78 Az atrii püspöknek

[1482. május második felében]

Amint ez a mellékelt másolatból kiderül, írtunk szentséges urunknak, valamint hasonló levelet küldtünk a főtisztelendő egri bíboros úrnak arról, hogy állnak a császári felséggel kapcsolatos ügyeink. Ő ugyanis a minap hírhedt kíséretével, továbbá a szent és sérthetetlen római birodalom őrcsapatával odáig merészkedett, hogy súlyosan megsértsen bennünket. Először egy ausztriai várunkat kezdte ostromolni. Ezt öt nappal atyaságod távozása után tudtuk meg biztos forrásból, amikor Fehérvárról érkezve éppen tatai várunkban vadászgattunk és pihentünk.

Mondanunk sem kell, hogy bárminémű ostrom visszaverésére meglehetősen készületlenek voltunk. Ezt atyaságod is tapasztalhatta, mikor Budáról bizalmas és belső embereink csekély számú kíséretével indultunk útnak. Ennek ellenére úgy határoztunk, megpróbálunk ellenállni az ostromnak, és megvédjük a várat a császári csapatok támadásaitól. Összeszedtük tehát említett belső embereinket és azt a néhány személyt, aki véletlenül éppen udvarunkban tartózkodott, majd csatasorba állítva a vár védelmére küldtük őket. Amint érkezésünk neszét vették a csá-

szári seregek és a római birodalom dicsőséges őrcsapata, abbahagyták az ostromot, futásnak eredtek, és gyáván Bécsbe menekültek, gyorsabban, mint ahogyan ideérkeztek, otthon pedig eldicsekedtek a fölöttünk aratott diadallal.

Ennyit akartunk megírni atyaságodnak. Bárhogy végződjék is ügyünk a császári felséggel, azon leszünk, hogy mindent, ami felmerül, tudassuk atyaságoddal; tegyen ezekről jelentést szentséges urunknak annak rendje és módja szerint.

Dátum.

79 A német választófejedelmeknek

Hainburg, 1482. szeptember 25.

Nem kételkedünk abban, hogy testvérségtek szívesen hallanak a kereszténység ügyének sikereiről; nyilván nem örültök kevésbé annak sem, amit a közös ellenség kárára viszünk véghez mindnyájunk üdve érdekében. Tudatni kívánjuk tehát, hogy a napokban bizonyos jó híreket kaptunk birodalmunk alsó részéből Kinizsi Páltól, akit csapataink vezéreként tartunk ott a törökök ellen.

A hónap hatodik napján tízezer török özönlött a Dunán át Temesvár felé öt vajda vezérletével, akik a szomszédos területeket uralták. Nem tartottak semmitől: Kinizsi Pált váratlanul érte a támadás, sebtében fogta össze az embereit. Jól körülkémlelhették a területet és a várat, amelyet épp felújítani készülünk; bizakodva érkeztek a határ szélére. Még el is hagyták kissé Temesvárt, hogy gyorsan kifosszanak nyolc-tíz falut, aztán zsákmánnyal megrakodva igyekeztek visszafelé. Kapitányunk eközben sietve összegyűjtötte a különböző helyekre szétküldött csapatokat, és felkészülten várta a visszatérőket. Amikor pedig azok e hó kilencedikén Becse várához érkeztek, a mieink lecsaptak rájuk, és úgy tönkreverték őket, hogy csaknem mindegyikük

meghalt vagy foglyul esett; abból a hatalmas seregből csak kevesen menthették futással az életüket. A hírek szerint többen a közeli nádasba menekültek, rájuk állítólag máig vadásznak a mieink. Elfogtak egy törököt, aki előbb romániai pasa, majd Kursolcban máig vajda volt Bosznamehmet néven, egy másik vajda ott pusztult, a többiről nem tudni, elszöktek-e vagy a nádasban rejtőznek. Seregünk vezére pedig mindjárt a győzelem után átvonult az ellenség területére, s most tovább üldözi őket, miközben gondja van a tábor megerősítésére is. Mindezt azért tudattuk testvérségtekkel, hogy lássátok, itteni elfoglaltságunk és egyéb tennivalóink ellenére sem hanyagoljuk el a kereszténység ügyét, amely talán még reménytelibb lehetne, ha más keresztény uralkodók is, felhagyva a belvillongásokkal és a magánháborúkkal, összefognának e szent és jelentős ügy érdekében.

E sorokat hadseregünk hainburgi táborából írjuk; Hainburgot ostrommal csatoltuk birodalmunkhoz és koronánkhoz, ősi királyi jogunknak akarva ezzel érvényt szerezni. Itt, országunk valódi határán belül törtek most ránk a császár csapatai, de megtorpantak annál a védvonalnál, melyet éppenséggel számukra készítettünk nagy tisztelettel.

Tegnapelőtt, amikor tábort bontva elindultunk Bruckból, elálltuk katonáinkkal az útjukat: emberségesen akartuk őket ártalmatlanná tenni. Azonban letértek Magyarország felé. Akkor közelebb vertük táborunkat hozzájuk, és igen barátságosan bántunk velük. Amint fölfedeztük, hogy közöttük van néhány más testvérünk és barátunk katonáival együtt testvérségtek csapatai is, éppenséggel nem gyanítottuk, hogy ellenséggel állunk szemben.

De nem akarták sokáig vendégszeretetünket élvezni. Tegnap hajnalban szépen visszavonultak azon az úton, melyen jöttek, Bruck városáig. Persze a nyomukba eredtünk, mert még égett bennünk a vágy, hogy ne panaszkodjanak udvariatlanságunk miatt, de szíves szándékainkat nem méltányolták csöppet sem.

Mindezt azért hoztuk testvérségtek értésére, hogy ha netán rosszindulatúan, elferdítve mondanák el a történteket, tudjátok meg: ez az igazság, nem más. Egyébként fel vagyunk készülve arra, hogy – nem feledve őfelsége iránti fiúi tiszteletünket, testvérségteket pedig barátaink közé számítva – mindannyiszor elfogjuk és szeretettel kitessékeljük a császári felség csapatait, akárhányszor jönnének is – hacsak idejében nem hordják el az irhájukat. Éljetek boldogan!

Seregeink táborából, Hainburg ostromakor, 1482. szeptember 25-én.

80 Aragóniai János bíborosnak

[1482 őszén]

Nincs semmi újság, amiről atyaságodnak beszámolhatnánk, hacsak az nem, hogy a császár ellen Isten segedelmével napról napra szerencsésebben alakulnak a dolgok. Seregünk ugyanis kettős ék alakban tört be a császári területekre: az egyik Stájerországba, a másik Ausztriába hatolt be, és nap mint nap újabb táborokat ostromolnak.

Reméljük, rövidesen még biztatóbb híreket kap majd atyaságod a császáron aratott győzelmeinkről.

81 Dzsem török hercegnek

[1483. április elején]

Mátyás stb. üdvözletünket és kedvezni kész szándékunkat küldjük a kiváló fejedelemnek, Dzsem szultánnak, a török császár fiának és majdani örökösének, testvérünknek és rokonunknak.

Kiváló fejedelem, kedves testvérünk és rokonunk!

Felséged több hírről óhajt hallani. Legfontosabb, hogy az összeesküvést szőtt főrangú basák, vajdák és előkelők közül kettőt udvarunkban fogadtunk; bizalmasan közölték velünk, hogy szoros szövetségre lépett egymással egész birodalmad összes rangosabb főembere. Fiatalabb testvéredet meg akarják fosztani a tróntól, hogy magasságodat helyezzék vissza az atyai méltóságba, amely teljes joggal meg is illet. Értésünkre adták, hogy ebben mindenki, aki számít, egyetért; sürgetve, fogadkozva kérték, vezessük vissza hozzájuk felségedet, akit egészen biztosan viszszaemelnek az atyai trónra – ezt ígérték.

Kérésüket nem tagadtuk volna meg, ha dolgaidról időben gondoskodva azonnal hozzánk siettél volna, mihelyt Ródoszban partra szálltál. Nem is fogjuk elutasítani, ha tüstént és gyorsan idejössz – bár nincs kétségünk afelől, hogy a velenceiek hátráltatni fogják kiválóságodat, csak hogy öcsédnek kedvére tegyenek. Buzdítunk tehát, és azt kívánjuk, hogy ügyeiddel a lehető leghamarabb vess számot. Ne szalaszd el ezt az Isten adta alkalmat, minden egyebet félretéve siess hozzánk, ahogyan csak tudsz. A rokoni szálak, amelyek fényességes atyádhoz s így hozzád is fűznek bennünket, kötelességet is rónak ránk; szeretnénk szorult helyzetedben megmutatni, milyen nagyra tartjuk méltóságodat és jólétedet.

Azért pedig, hogy magasságod felőlünk biztos lehessen, írásba adjuk és becsületünkkel kötelezzük magunkat, hogy mihelyt megérkezel, azonnal atyád országába kísérünk, latba vetve minden erőnket és személyes befolyásunkat trónra kerülésedért.

Ebben az ügyben azonban minél gyorsabban kell intézkedni, hiszen híveid, akik visszatérésedért esküdtek össze, nem maradhatnak hosszú ideig bizonytalanságban. Félő az is, hogy magasságod öccse, aki most a hatalmat bitorolja, megneszeli terveiket, és kieszel valamit ellenük, magát pedig megerősíti uralmában.

25. Dzsem herceg

Ha netán ez történne, akkor aztán töprenghetsz; hatalmad visszaszerzésének reménye szertefoszlana.

Igyekezz tehát mindenféleképpen, kísérettel, anélkül vagy akár titokban hozzánk sietni.

Levelünket pedig tekintsd zálognak és megbízható ígéretnek, amellyel kiváltságodnak akartuk elkötelezni magunkat. E sorok átadóját pedig, aki nevünkben fog szólni, hallgasd feltétlen bizalommal.

Dátum.

82 Veronai Gábor egri bíboros püspöknek

[1483 tavaszán]

Van Óbudán egy templom a budai prépostság egyháza közelében, összedöntötte az idő, nincs benne más, csak romok és csupasz falak. Azt mondják, hogy ez az új templom alapítása előtt a budai prépostság területéhez tartozott. Több oszlopa a földre omlott, és úgy szétmállott minden dísze, hogy könnyebb volna új templomot állítani, mint ezt helyrehozni; mindezt atyaságod is jól megfigyelhette már.

Mi pedig elhatároztuk, hogy újjáépítjük és kibővítjük a fehéregyházi Boldogságos Szűz templomát, amely a hegy lábánál, az említett egyházi területen van, s amelyet mi szentséges urunk beleegyezésével a remete testvéreknek adományoztunk. Úgy véltük, helyesebb, ha a Boldogságos Szűz új templomába az óbudai régi összedőlt templom oszlopait hozatnánk át, ezek csak betemetődnek a romhalmazokban, és a helyet is hiába foglalják.

Ilyesmit azonban nem akarunk szentséges urunk hozzájárulása nélkül tenni. Kérjük ezért atyaságodat, eszközölje ki őszentségétől az engedélyt, hogy az oszlopokat és más köveket, amelyek haszontalanul hevernek a régi templom romjai között, elvitet-

hessük és elszállíttathassuk a Boldogságos Szűz templomának felújításához, ahol Isten dicsőségére állnak majd; hasznosak lesznek, noha romjaikban nem kellettek senkinek; nyerje el ezért atyaságod az apostoli engedélyt a Szentszéktől.

83 IV. Sixtus pápának

Buda, 1483. november 6.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, alázattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Úgy véltem, méltányos és a Szentszék iránti áhítatos engedelmességemhez is illő, ha nem mulasztom el jelenteni a pápa őmagasságának, micsoda győzelemmel ajándékozott meg az isteni kegyelem engem és az egész keresztény népet a napokban a törökök ellen.

Jelentették, hogy Missiából és főleg Vérbosznából nagy erővel gyűlt a török Horvátországba, és egészen a kegyes római császár birtokaiig hatolt. E hír hallatán megtettem minden szükséges előkészületet, amint erről szentséged követének, a tisztelendő castellói püspök úrnak is beszámoltam, aki nálam tartózkodott ekkor. Alig hiszem, hogy saját területeikre épségben visszatérhettek volna, ha nem hagynak fel a rablással addig, amíg a horvát bánhoz érnek parancsuk szerint. Ezután Isten a következőképpen kedvezett a kereszténység ügyének.

Amikor az ellenség az Uni és a Száva folyókon átkelve behatolt Stájerországba és más szomszédos, a császári felséghez tartozó területre, horvát bánunk, Geréb Mátyás összeszedte a csapatait, és azonnal odaért a törökhöz; csapatait háromfelé osztotta, és elrendelte, hogy kövessék nyomon az ellenséget, érjék őket utol, s ne csak az útjukat figyeljék, hanem igyekezzenek el-

kapni és megverni közülük, akiket tudnak. A törökök pedig hatalmas, barbár dühvel feldúlták és kifosztották a császári felség több területét, majd zsákmánnyal megrakodva, számtalan foglyot inkább vonszolva, mint vezetve magukkal, visszatértek. Mivel azonban tudomást szereztek bánunk sokrétű készülődéséről, késlekedtek még néhány napot; körbefutottak, nyomoztak, nem mehetnének-e el valami titkos úton, vagy nem foglalhatnák-e el bánunktól – aki a folyó mentén állomásozott – az átkelőhelyet, amelyen odaérkeztek. Ezt tették. Bánunk az éjszakai várakozástól fáradtan szünetet rendelt, és csapatait az átjárótól elengedve hagyta, hadd széledjenek szét a katonák. Ekkor a törökök meghallva, hogy bánunk elhagyta az átkelőhelyet, lélekszakadva a kikötőben termettek, elfoglalták az átjárót; már át is küldtek egy vezért ötven lovassal, mikor bánunk seregével odaért, és elkergette őket.

A csata kezdetét elodázta az éjszaka; csak hajnalban kezdődött a harc, október 21-e volt ekkor.

Az ellenség egy közeli hegy lábánál, a foglyokat a csúcsra gyűjtve, lóháton éjszakázott; napkeltekor aztán hatalmas rohamra indult. Kegyetlen, véres csata kezdődött, amelyben nekünk és a keresztény népnek adta a győzelmet a könyörülő Isten. Az egész török sokaság szétszéledt: két vezér és kétezer katona foglyul esett, a többiek meghaltak a csatában, vagy a folyóba vesztek, amikor úszva kerestek menekülést; akik futásnak eredtek, azokat üldözőbe vették a mieink.

Mindenfajta igazság és méltányos érv amellett szól, hogy a győztest illeti mindaz, amit a legyőzöttől fegyverek erejével elvett; én azonban nem akartam, hogy úgy tűnjék, mintha a magam javára, nem pedig a keresztény nép üdvére használnám fel a győzelmet, amelyet Isten juttatott nekem. Ezért feledve a háborús jogot és a viszályt, mely köztem és a császári felség közt dúl, minden foglyot sértetlenül hazaengedtem, pedig tízezernél is többen voltak, csak kisebb részben férfiak, főleg nők és gyer-

mekek. Szívesen tettem ezt a hívő keresztény nép üdve érdekében, pedig gyanítom, hogy a császári felség másképpen értelmezi majd az igyekezetemet, amely pedig inkább az ő javát szolgálta, mint az én biztonságomat; nem lesz egyetlen hálás szava sem a jóságomért. Hisz a múlt évben is jelentettem őfelségének a török feletti győzelmemet – ez sem volt a mostaninál alábbvaló; neki mint keresztény császárnak hálásan kellett volna hallania a hitünk közös ügyének sikereiről, levelemet azonban nem fogadta kitörő örömmel, sőt félremagyarázta a szavaimat, és egyetlen sort sem méltóztatott válaszolni. S most is jogtalanság ért a részéről, nem kisebb, mint az előbbi. Horvát bánunk ugyanis hármas sorban küldte a török nyomába katonáit, amint említettem; követték a sereget Krajnába és Karintiába, tehát a császár területein is – nem mintha meg akarták volna sérteni a császári felség birtokait, sokkal inkább azért, mert meg akarták támadni a sereget, bárhol érjék is utol. Egyszer csak megjelentek a császár emberei, s bár a mieink megmondták, hogy bánunk parancsára és őfelsége üdvére, a köz érdekében követik a törököket, azok mégis durván szétverték csapatunkat, néhány emberünket meg is öltek, másokat félig agyonvertek, úgyhogy a törökök kevesebb kárt okoztak a mieinknek, mint a császári felség katonái. Az utolsó csatában ugyanis nem több, mint kétszázharminc emberünk esett el; a létszámból most csak az a néhány hiányzik, aki az összecsapás során sebesült meg, a többiek épen, egészségesen, sok zsákmánnyal és fogollyal tértek vissza. Az összeszedett foglyok közül előparancsoltam néhányat, hogy velük küldjem el szentségednek a győzelem hírét; tőlük több más csodálatos dolgot is megtudhat majd szentséged; ezeket sem kevésbé érdemes megismerni.

Mégis igyekszem írni szentségednek: inkább tőlem tudja meg a történteket, mint másoktól. Szentséged követét is kértem egy másik levélben, hogy ugyanígy cselekedjék. Nem kétlem, hogy szentséged irántam való kegyelmében szívesen fogja hallani a

híreket, hiszen különösen kívánja a keresztény nép üdvét; hálát ad Istennek, és örvend majd a kereszténység sikerein.

Isten tartsa meg szentségedet épségben, egészségben szent egyháza üdvös irányítására.

Kelt Budán, november 6-án, az Úr 1483. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásom huszonhatodik, cseh királyságomnak pedig tizenötödik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország
Csehország stb. királya

84 II. Bajezid török császárnak

Buda, [1483]

Hatalmas fejedelem, urunk és szeretett barátunk!

Tökéletesen megértettük hatalmasságod fegyverszünetről szóló hozzánk intézett levelét. Amint hatalmasságodnak, úgy kegyességünknek is tetszésére vannak a feltételek. Lesz azonban néhány nyakas ember, aki nem akar majd rendeleteinknek engedelmeskedni, őket nekünk kell rendre utasítani.

Tehát hatalmasságod kívánsága szerint a kijelölt évig elfogadjuk a fegyverszüneti feltételeket; keresztény hitünkre ígérjük, hogy e feltételeket kezdettől fogva szigorúan megtartjuk. Viszont a hitünket tiszteletben tartó országoknak semmiben ne ártsatok; nevezetesen hatalmasságod részéről senki se merészeljen a fegyveresek szokása szerint portyázni a tengernek ezen a vidékén. Kivételt kapnak a kereskedők, akik szabadon léphetik át áruikkal országaink határát, anélkül hogy a fegyverszünet szabályait ezzel megsértenék.

Végül ha Istennek is úgy tetszik és a kettőnk akaratának is megfelel, örökös béke is létrejöhet közöttünk.
Kelt Budán stb.

85 Aragóniai Eleonóra ferrarai hercegnőnek

Buda, 1486. március 16.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország királya stb. köszöntjük a fenséges Eleonóra úrnőt, Ferrara hercegnőjét, rokonunkat és drága nővérünket.

Kiváló úrnő!

Mielőtt még az esztergomi érsekséggel kapcsolatos akaratodról és kívánságodról értesültünk volna, a felséges Beatrix királyné, szeretett hitvesünk már közbenjárt nálunk gyermeked érdekében, akit rokonai és szomszédai között is igen közel érez magához. Mi pedig már kedvében jártunk, és teljesítettük a kérését. Mert bár a tiéd mellett megérkezett a kiváló fejedelem, Hercules herceg úr, rokonunk és kedves barátunk kérelme is, mégis szívesen adományozzuk az esztergomi egyházmegyét és annak főpapi méltóságát fiadnak. Hiszen – hidd el – semmi sem kívánatosabb és kedvesebb nekünk, mint hogy mindenben megfelelhessünk kérésednek és óhajodnak.

Mihelyt tehát fiad hozzánk megérkezik, azonnal készek leszünk ünnepélyes keretek között egyházi javadalmába bevezetni.

Élj boldogan.

Kelt Budán, március 16-án, az Úr 1486. esztendejében, magyar királyságunk huszonkilencedik, cseh királyságunknak pedig tizennyolcadik évében.

26. VIII. Ince pápa

86 Beckensloer János salzburgi érseknek

Bécs, 1488. március 14.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya valamint Ausztria hercege.

Krisztusban tisztelendő atya, szeretett barátunk!

Nemrég küldtünk követet főtisztelendő atyaságodhoz többek közt azt is üzenve, hogy rövidesen egy belső emberünket is elküldjük atyaságodhoz, aki beszámol majd néhány dologról. Most tehát útnak indítjuk kiváló hívünket, Batthyány Boldizsárt, Kőszeg várának és városának kapitányát stb., jelen soraink átadóját.

Főtisztelendő atyaságodat arra kérjük és buzdítjuk, hogy adjon teljes és feltétlen hitelt követünk szavainak éppúgy, mintha bennünket magunkat hallana, és ne rejtse véka alá semmiféle véleményét vagy szándékát azzal kapcsolatban, amit hallani fog.

Jó egészséget kívánunk atyaságodnak.

Kelt Bécs városunk várában, Laetare vasárnap előtti hatodik napon, az Úr 1488. esztendejében.

87 VIII. Ince pápának

Bécs, 1488. május 10.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Illő tisztelettel és engedelmességgel fogadtam szentséged leiratát, amelyet Ancona városának ügyében intézett hozzám. Amint azonban végigolvastam, és megtudtam, mennyire felzaklatta ez a dolog szentségedet, el kellett szomorodnom; nem tudtam napirendre térni és nem győztem eléggé csodálkozni afelett, hogy szentséged hirtelen ilyen gyanakvóvá vált, s hogy vetély-

társaim ennyire levehették a lábáról. Mintha bizony alábbhagyott volna szentséged és a Szentszék iránti áhítatos engedelmességem, mintha bitorolni akarnám az egyház javait, vagy netán meg akarnám tagadni a korábbi intézkedéseimet és régi kötelességtudásomat.

Szentséges atyám, amit csak kora ifjúságomtól, főleg pedig azóta, hogy felsőbb hatalmak királyi méltóságra emeltek, fegyverrel, tekintéllyel vagy ügyességgel elértem a többi keresztény fejedelem között, azt mind a kereszténység, a katolikus hit üdvéért és erősítéséért, a Szentszék iránti tiszteletből tettem, igen szívesen; a kereszténység és az egyház helyzetét óvtam minden szorgalmammal, tehetségemmel, nemcsak testvéreim és alattvalóim élete árán, hanem bőven ontva a magam vérét is, kockára téve életemet, minden erőmmel szembeszállva a törökkel, az eretnekekkel és a szakadárokkal egyaránt. Mindig a Szentszék engedelmes, mindenben törekvő fia voltam; emlékszem, nemcsak más pápák küzdelmei idején viselkedtem e szerint, hanem mostanában is, amikor szentségednek az auximanokkal támadt nézeteltérése. Ekkor kérés nélkül is előállítottam összevont csapataimat; seregeimet és jómagam a város ostromára és az alattvalóik dühének megfékezésére készítettem fel. Mindent sikerrel hajtottam volna végre, készenlétben vártam szentséged parancsát, csak tartotta volna szükségesnek a segítségemet. Minderre könnyedén visszaemlékezhet szentséged.

Tehát már zsenge ifjúkoromtól a Szentszék áhítatos és engedelmes fia vagyok; javait az elsők között védelmeztem, nem pedig bitoroltam. Mondhatom, szép és figyelemre méltó volna, ha most, előrehaladott, majdnem hogy öreg koromban kezdenék elpártolni, támadásba lendülni, és a Szentszéket javaiból kiforgatni.

Szentséges atyám! Mindig szilárdan, áhítattal és kötelességtudóan álltam a Szentszék oldalán, javait gyarapítani igyekeztem, nem kisajátítani. Megszoktam, hogy a Szentszék vagyoná-

hoz mindig inkább hozzáadjak, mint bármit is oktalanul elvegyek. Ne higgye tehát szentséged, hogy az anconaiak pártütők, akik nálam kerestek menedéket; ne tételezze fel, hogy én akár segédcsapatokat felajánlva, akár más módon el akartam őket téríteni engedelmességüktől és áhítatuktól. Azon vagyok, hogy az egyház és szentséged alattvalóit rászorítsam kötelességeikre, nem pedig azon, hogy elvonjam őket; sohasem akartam egyiküket sem uralmam vagy örökös pártfogásom alá kényszeríteni. Az volt a célom, hogy nevem nagyobb szabadságot és biztonságot adjon nekik a tengeren, s hogy elkerüljék a törökök dühét, akikkel most épp békét kötöttem, amely az anconaiakra is vonatkozik.

Jóvá is hagyták ezt a tervemet, azonban segédcsapatokat is kértek a maguk üdvére és hasznára, valamint a szörnyű ellenség önkényének megelőzésére. Nem vezérelt szükség vagy nyereségvágy: azért kötöttem velük ezt a megállapodást – amely csupán néhány évre szól és igen röviden összefoglalható –, hogy a kedvükre tegyek, és megőrizzem őket szentséged iránti áhítatukban a törökök dühével szemben. Azt pedig, hogy miféle feltételekkel és megszorításokkal szegtem meg ezt a szövetséget, hogy milyen baráti egyezséget tettem velük, és hogy mi történt végül is, úgy vélem, részletesebben jelenti majd megbízottam, akit külön azért küldtem a minap szentségedhez; ő és követem jobban megvilágítják majd az egész ügyet. A biztonság okáért és azért, hogy nagyobb hitelem legyen, elküldöm hírnökömmel a megállapodás egyik kivonatát. Amennyiben pedig szentséged esetleg kételkedik e példány megbízhatóságában, sürgetni fogom az anconaiakat, hogy küldessék el azt a levelet, amit e szövetség ügyében írtam; hadd lássa szentséged szemtől szembe, s legalább így érezze és ismerje meg a Szentszék iránt érzett állhatatosságomat, megingathatatlan becsületemet és áhítatomat.

Könyörgöm tehát szentségednek, ne méltóztassék vetélytársaim minden megjegyzésére felfigyelni; ne vádoljon engem, ha-

nem vegye jó néven mindazt, amit említett alattvalóival cselekedtem. Hiszen én, amint előbb mondtam, soha nem kíséreltem meg lebeszélni vagy eltéríteni az anconaiakat szentséged iránti engedelmességüktől és áhítatuktól, és a jövőben sem lesz ilyen szándékom. Sőt ha ők netán elpártolnának vagy valami baljós dologban törnék a fejüket, én régi szokásomhoz híven igyekezném visszatéríteni őket a becsület és áhítat megszabta kötelességeikhez.

Úgy vélem, jó, ha ehhez a levélhez mellékelve visszaküldöm szentséged küldöncét; nehogy mást gyanítson, mint amit írtam, és nagyobb hitelt adjon ebben az ügyben vetélytársaimnak vagy vádlóimnak, nevezetesen azoknak, akik ezt az egészet így felfújták, engem folyton jogtalanságokkal zaklatnak, és minden jó cselekedetemet a visszájára fordítják.

Soká őrizze meg szentségedet a Magasságos épségben, bőségben a keresztény világ nyugalmának megszilárdítására.

Kelt Bécs várában, május 10-én, az Úr 1488. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásom harmincegyedik, cseh királyságomnak pedig huszadik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország,
Csehország stb. királya és Ausztria hercege.

88 VIII. Ince pápának

Buda, 1489. augusztus 17.

Szentséges atyám és kegyelmes uram, hódolattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva.

Szentséged kegyelme iránti áhítatos bizalmam indított arra, hogy közbenjárjak az Első Remete Szent Pál rendjének remete testvéreiért, akik Szent Ágoston szabályzata alapján szolgálják az Istent. Ájtatos beszédeiket különös odaadással hallgattam; szigorú következetességükért és feddhetetlen életükért mindannyiukat szeretem és támogatom.

Kérem, méltóztassék meghallgatni küldötteiket; bizonyos kegyeket kérni járulnak szentséged színe elé; a rám való tekintettel legyen irántuk jóakarattal. Újra és újra fohászkodom, tegye ezt meg szentséged, akinek lábaihoz borulva ajánlom magam. Őrizze meg épségben a Magasságos legszentebb anyaszentegyháza kormányzására és erősítésére.

Kelt Budán, augusztus 17-én, az Úr 1489. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásom harminckettedik, cseh királyságom huszonegyedik évében.

Szentséged odaadó fia, Mátyás,
Isten kegyelméből Magyarország
és Csehország királya, valamint Ausztria hercege.

89 Lodovico Sforza hercegnek

Buda, 1489. december 18.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya, Ausztria hercege stb. köszönti Lodovico Galeazzo Maria Sforzát, a kiváló fejedelmet és társuralkodót, Bari hercegét, kedves barátunkat, szeretett rokonunkat, és egyben szerencsekívánatainkat is küldjük.

Xenophón Plakentinosznak, orvosunk, Giulio de Milio testvérének érdekében írunk most kiváló urunknak és rokonunknak, mégpedig egy bizonyos Giovanni Sacca nevű doktor javait illetően, aki tartozását nem tudta kiegyenlíteni. Úgy tudtuk, hogy Xenophón Plakentinosz már birtokában is volt e javaknak, legalábbis – emlékezetünk szerint – így tájékoztatott bennünket kiváló uraságod az elmúlt évben.

Fájlaltuk, hogy ilyen kevéssé teljesült nem is a magunk vágya, hanem említett orvosunk kívánsága, akit pedig annyi keggyel igyekszünk körülvenni, amennyi egy magafajta, párját ritkító emberre ráfér. Sínylődő testünket olyan gonddal, szorgalommal és hűséggel ápolja, hogy úgy látszik, minden emberi tudást, ami gyógyulásunkhoz szükséges, szolgálatunkba állít és latba vet.

Ezért ezt az embert nemcsak egyszerű szeretettel és jóindulattal tartozunk körülvenni, hanem kötelességünknek érezzük, hogy elhalmozzuk időnként őt és övéit vagy a magunkéból, vagy más segítsége révén.

Mivel tehát az a tartozásügy meggátol bennünket abban, hogy gondoskodjunk az említett javadalomról a fiatalember számára [...] nehogy úgy látsszék, hiába jártunk közben kiváló uraságodnál; ismételten kérjük, hogy megfontolva ajánlásunkat és kívánságunkat, vegye kézbe és tekintetbe Xenophónnak, orvosunknak [...] ügyeit. Gondoskodjék a kedvünkért nemesen és bőkezűen arról, hogy a fiatalember kiváló uraságod nagylelkűsége révén akár azonnal, ha esetleg lehetséges, de legalább a legköze-

27. Lándzsás lovas 1414-ből, Razinyai Bocskai Péter Zsigmond királytól kapott címerében

lebbi első [...] placentiai egyházban vagy egy másik egyházmegye területén mihamarabb teljes joggal [...]

Ezzel bennünket [...] hasonló szívességek vállalására fog kötelezni, említett orvosunkat pedig a lehető legszebb módon teszi örökre hálássá [...] egészséget és minden jót kívánunk.

Kelt Budán, december 18-án, az Úr 1489. esztendejében, Magyarországon stb. való uralkodásunk harminckettedik, cseh királyságunknak pedig huszonegyedik évében.

90 Ferdinánd nápolyi királynak

[1476–1490]

Köszöntjük a kegyes fejedelmet, Ferdinándot, Isten kegyelméből Szicília királyát stb. atyánkat és szeretett apósunkat, s további sikereket kívánunk: Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország királya stb.

Kegyességed egy lóidomárt küldött hozzánk levél kíséretében. E levél szerint kegyességed tudomására jutott, hogy mi olyasvalaki után sóvárgunk, aki ért a kancák belovagolásához és idomításához. Felséged tehát elküldte hozzánk ezt az embert, hogy ezáltal akaratunknak és kívánságunknak e tekintetben megfeleljen.

Minderre azt feleljük felségednek, hogy mi ezt az embert soha nem kérettük, még csak nem is nélkülöztük, mindazonáltal szívesen láttuk; köszönjük továbbá, hogy felséged mindenben eleget akar tenni akaratunknak és kívánságunknak.

Tudjuk, hogy felséged igen éles elméjű, és mindenről alapos megfontolás után dönt; csodáljuk tehát, hogy felséged szerint nekünk szükségünk lehet egy, a kancák szelídítésével foglalkozó emberre, noha jól tudja, hogy mi efféléket nemhogy háborúban, de játékokon sem használtunk soha. Tehát ha felséged fon-

tolóra vette volna mostani helyzetünket és azt, hogy ki mindenkivel viseltünk háborút, úgy hisszük, nem küldte volna ide azt az idomárt.

Nem titok, sőt a fél világ előtt nyilvánvaló tény, hogy fegyvert forgatva nőttünk fel; gyakran és sok néppel, nemzettel hadakoztunk, de akár a törökkel, akár keresztényekkel vívtunk csatát – magunk szelídítette lovakon –, mindig szerencsével jártunk. Ha idegen lóidomárokra vártunk volna, sosem végződött volna olyan sikeresen a török, a német, a cseh vagy a lengyel hadjárat. Itthon betört lovainkkal győztük le a vlachokat, vertük meg a szerbeket és hódítottunk meg minden szomszéd népet; mindezt saját lovainkkal vittük véghez becsülettel.

Spanyol módra, összegabolyodott lábakkal ugráló kancalovakra pedig soha nem vágytunk, s máig sincs rájuk szükségünk, nemhogy komoly dolgokban – amilyenekben most részünk van –, de még vigasságokon sem tudnánk hasznukat venni. Nekünk ugyanis nem összekuszálódott lábakon szökdécselő lovak kellenek, hanem olyanok, amelyek szilárdan állnak szétvetett lábaikon.

Azt a jóembert pedig felségedre való tekintettel jól megjutalmazva küldjük vissza, noha cseppet sem volt tetszésünkre. Felséged iránti szeretetünktől vezérelve készek vagyunk azt is felajánlani, hogy nemcsak azt ajándékozzuk meg, aki a kenyerét ilyen módon keresi, hanem elhalmozunk mindenkit, akit csak felséged jónak lát ideküldeni, és mindent elkövetünk, amiről úgy véljük, hogy felségednek kedves lehet. Szerencsét és egészséget kívánva stb.

91 Ferdinánd nápolyi királynak

[1476–1490]

Kegyes fejedelem, szeretett atyánk!

E sorok átadója a tisztelendő atya, T. püspök úr, akit gyógykezelésünk végett tartóztattunk magunknál; arra kér bennünket, bocsássuk el kegyesen, hadd térhessen vissza otthonába. Most útban van hazája felé; felséged figyelmébe ajánljuk őt mint igaz és orvosi mesterségében kétségkívül járatos és tapasztalt férfiút.

Kérjük, ajánlásunk alapján bánjon vele úgy felséged, hogy maga is érezze pártfogásunk hasznát felséged udvarában. Szavaival is méltassa őt bizalmára felséged.

Dátum.

92 Ferdinánd nápolyi királynak

[1476–1490]

Felséges fejedelem, szeretett atyánk!

Kegyesen fogadtuk a felséged által ajándékba küldött két lovat; hálásan mondunk értük köszönetet, és szeretnénk, ha az adományt méltóképpen viszonozhatnánk.

Kérjük tehát, tudassa velünk felséged, van-e nálunk valami, ami elnyerné felséged tetszését. Ebből egyrészt megtudjuk majd, hogy mi fog felségednek örömöt okozni, másrészt irántunk való különös szeretetét is tanúsítani fogja, ha bizalmasan közli velünk, van-e itt nálunk valami felséged kedvére való. Amint ilyesmiről tudomást szerzünk, szíves-örömest küldjük el felségednek, akinek mindenben a kívánsága szerint szeretnénk cselekedni és kimondhatatlan örömet óhajtunk szerezni.

Kívánjuk, éljen jól és boldogan stb.

Utószó

Fejedelmek levelezését mindig bizonyos kételkedéssel vesszük kezünkbe, mert a levélíró igazi arca a sorok mögött rejtőzködik, eltakarva a kötelezően előírt diplomáciai formuláktól vagy mellőzhetetlen retorikai frázisoktól. Mátyás király leveleivel szemben is él ez az óvatos fenntartás, hiszen tudjuk, hogy a nevében írott levelek jelentős része humanista iskolázottságú kancellárjainak és kancellistáinak tollán formálódott mesterművé.

Az első években Vitéz János nagyváradi püspök és Kosztolányi György diplomata irányításával szövegezték a leveleket a budai kancellárián (1458–1461). Mindketten csiszolt tollú íróemberek voltak. Vitéz mögött ott volt már az első magyarországi humanista leveleskönyv, a nagy opusz, melyben két uralkodó, Zsigmond király és Hunyadi János környezetében töltött politikusi évek tapasztalatai sűrűsödtek, Kosztolányi pedig, a fiatalabb nemzedék jeles tagja, a humanista polihisztorság jegyében nemcsak diplomata, hanem vers- és prózaíró is volt.

Hamarosan új tehetség kapcsolódott a bizalmi jellegű, igényes munkálatokba: Janus Pannonius pécsi püspök, a csodagyermekként felbukkant költő, író és műfordító (1462–1467). Vitéz és Janus csakhamar továbbemelkedtek magasba ívelő pályájukon, s a király nevében kiállított leveleket Beckensloer János pécsi prépost, a majdani esztergomi érsek, valamint Handó György kancellista, a későbbi kalocsai érsek látta el kézjegyével (1467–1470).

A tragédiába torkolló évek, a Vitéz-féle Mátyás-ellenes összeesküvés krónikása a politikai levelezés terén Matucsinai Gábor

szerzetes és Karai László prépost volt, mindketten szerényebb írói kvalitással rendelkező udvari emberek. A mondanivaló arányos elrendezése már nem volt szempont, a kifejezés erőtlenebbé vált, a stílus ékessége is meghalványodott. A köznapiság nemcsak e témákban kezdett eluralkodni a diplomáciai levelezésben, de az érdesebbre sikerült nyelvezetben is (1470–1473).

A kancellária utolsó nagy egyénisége Váradi Péter kalocsai érsek, de ő alig vette kézbe az irányítást titkos kancellári minőségében, rövid néhány év után börtönbe került a Korvin Jánossal kapcsolatos tervezgetések kiszivárogtatása miatt, s karrierje végképp derékba tört (1476–1484). Ettől fogva Mátyás kül- és belpolitikai levelei inkább magára a sugalmazóra hasonlítottak, és nem a szövegező írói erényeinek csillogtatására szolgáltak. Fölmerülhet a kérdés, ennyi ismert és jótollú humanista tisztviselő közreműködésének ismeretében beszélhetünk-e egyáltalán Mátyás királyról mint levélíróról? A kérdés jogos, de nem illúzióromboló. Ugyanis semmi kétség, hogy a levelek tartalmilag az ő akaratának voltak szószólói, csakis olyan tartalmat hordozhattak, amelyek teljes mértékben fedték a király elgondolásait. Galeotto Marzio olasz vándorhumanista, aki szívesen visszavisszatért Magyarországra, föl is jegyezte, hogy Mátyás nemcsak lediktálja minden levelét, hanem elküldés előtt át is olvassa, ellenőrzi. Így valóban az ő leveleit vehetjük kézbe, ha nevében írták.

A királyi leveleknek mindez csupán hitelének súlyát növelte, adós maradt viszont egyénisége megmutatásával. Galeotto a királynak tulajdonít – csak hízelgésből is – minden stílusékítményt, holott ma már tudjuk, Mátyás levélírói egyénisége igazán a dísztelen levelekben ismerhető meg. A kevésbé látványos darabok sokkal többet árulnak el róla, mint bármi más.

Ezeket kell hát elővenni, ezeket tartalmazza kötetünk is – ötszáz év múltán gyakran első magyar fordításban.

Van valami rokonszenves abban, amikor a nagy király napi

gondjaival is találkozunk. A birodalomszervező uralkodó nagy formátumú alakja mellé odakívánkozik a hétköznapok nyűge, kis örömei és bánatai, ennélfogva természetes, hogy a levelek nagy többségét épp ezek a belpolitikai vonatkozású *köznapi írások* alkotják.

Uralkodói éveinek első szakaszában a múlt lezárásával is híveket akart szerezni magának. Lépéseket tett apja legendás szerzetesének, Kapisztrán Jánosnak szentté avatása ügyében, de hogy ne vessék szemére az olasz pap felmagasztalását, sietett elindítani Árpád-házi Margit ügyében is a tárgyalásokat. Margitot már kortársai is megkülönböztetett tiszteletben részesítették, s a csodatételeiről szóló jegyzőkönyv tömegével sorolja mirákulumait. Az erőfeszítések mégis eredménytelenek maradtak. Mátyás kötelességének érezte a kultusz ébren tartását, de nem sokkal többet. A rövidke folyamodványoknak végül is nem lett komoly folytatása. Margit szentté avatásából nem lett semmi, legalábbis néhány évszázadig még Mátyást követően nem.

A közhangulat megnyerését célzó gesztusokat ezeknél sokkal egzisztenciálisabb intézkedések követték: belső embereinek helyzetét kellett megszilárdítania. Vitéz János érdekében érvényesítette a magyar királyok kegyúri jogát, vagyis a pápa ellenében ő döntötte el: kit melyik egyházi hivatalban erősít meg, vagy melyikből mozdít el. Vitézt át akarta vinni a váradinál jövedelmezőbb zágrábi püspökségbe, de ott olyan vetélkedés folyt, mely végül magának Vitéznek vette el a kedvét a további versengéstől. Mátyás aztán esztergomi érsekké emeltette őt, s bizalma jeléül mindig talált módot, hogy fontos politikai feladatokat bízzon rá, érdemi kérdésekben tájékoztassa, amit más püspökkel, a zágrábival sem tett meg.

Várdai István kalocsai érseket sem győzte ajánlani a pápa figyelmébe, csak hogy bíborossá tegye. Úgy vélte – s nem is alaptalanul –, hogy az ország déli részén levő érsekség feje bíboros-

ként hathatósabban szólalhat fel a török veszély ügyében a római kardinálisok kollégiumában, mint a király egyszerű követeként. Janus Pannoniust is védte a maga módján. Bár a fiatal pécsi püspök jogi doktorátussal rendelkezett, mégis, egy pécsi özvegyasszony reménytelenül kusza ügyében jobbnak látta eltanácsolni a per lefolytatásától. Mint mondta: János püspök úr nem ér rá effélékre a török fenyegetés fokozódása miatt, foglalkozzék vele a pápa, kit ilyen gondok kevésbé gyötörnek.

A török probléma felszínen tartása sok nehéz helyzetből kimentette. A kőszegi polgárok adómegtagadását nem jogi kérdésként kezelte, hanem hazafias, katonai szempontból. A nyilvánvaló kiváltságok ellenére, melyet a királyi biztos személyesen vizsgálhatott meg, kijelentette, hogy akár van ilyen írás a kőszegiek birtokában, akár nincs, minden alattvalónak kötelessége adózni a törökellenes hadikészülődés javára. Ha makacs ellenszegülés ejtett csorbát tekintélyén, akkor drasztikus eszközöket is elővett. Ilyen volt Macskakő várának esete. Az ott berendezkedett főurak összejátszottak a szomszéd osztrákokkal, ezért nehéz volt őket kordában tartani. Mátyás tehát a „köz érdekében" erőszakkal törte le az engedetlen nemeseket, s a macskakői „rablóvárat" irgalmatlanul kifüstölte.

Érdekes dokumentum az a levél, amely a Budáról távozó Lando Jeromos krétai érsek, pápai követ dicséretét zengi. Tudjuk, hogy Lando és Janus sehogy sem fértek össze egymással, személyes kapcsolatuk épp ezekben az időkben éleződött ki, s változott át halálos gyűlöletté. Azt is szinte bizonyosra vehetjük, hogy ez a békétlenség vezetett végül az egykori kedvelt pécsi püspök bukásához. Az ügy kulcsát talán épp ebben a levélben lelhetjük fel, ugyanis Mátyás – nem tudni miért –, nagyon bízott Landóban, elégedett volt vele, s inkább hitt neki, mint Janusnak. Ez az elfogultság a végletekig elkeseríthette kegyeltjét, és szinte természetes, hogy Lando elleni gyűlöletét rávetítette a királyra is. Janus Pannonius indulatai szélsőségesek vol-

tak (betegsége miatt érzékenysége is felfokozott volt), így tehát ez a feltevés nem látszik alaptalannak.

Az 1472-es összeesküvés után fordulat következett Mátyás belpolitikájában. Humanisták helyett szerzeteseket támogatott leginkább, s magyarok helyett nagyobb volt a bizalma a külföldiekben. Apró adatok szaporodása támasztja alá mindezt. Egy alkalommal mentséget kért egy száműzött velencei polgár számára, akiről mindvégig nem derül ki, miért volt neki jó embere. Egyengette olasz és ragusai kereskedők átvonulását idegen területeken, akik déligyümölcsöket szállítottak messzi vidékekről az egyébként igazán dús Pannóniába. Voltak persze más jellegű vásárlásai is. Regensburgból fegyvereket hozatott örökös ellensége, III. Frigyes császár birodalmán keresztül, és noha gyakori volt közöttük a súrlódás – mely végül háborúba torkollott –, levelet menesztett a fenséghez, hogy biztosítsa területén a hadiszállítmány biztonságos fuvarozását.

Szakemberekről is gondoskodott, ha kellett. A cseh huszitákkal folytatott viaskodásai idején olyan mérnököt keresett magának, aki szakértője volt a cseh módra készült szekérvár felállításának. De hogy a tudomány humanisztikus ága se maradjon ki, szerette volna magához csábítani az Itáliában élő menekült görög tudóst, Argüropüloszt, ám sikertelenül. Általában kedvelte az idegeneket, de ha kellett, meg is regulázta őket. Veronai Gábor bíborost, aki olasz volt, például kioktatta, hogy nem elég az egri püspökség javait élvezni, hanem áldozni is kell érte úgy, hogy rendelkezzék – magyar szokás szerint – főpapi bandériummal, s ha kell, személyesen vezesse őket a török ellen.

A bölcs és erélyes uralkodót, aki mindent józanul mérlegel, és éberen ügyel a magyar egyház tekintélyére, ugyanakkor sehol sem látjuk a Hippolit-ügyben. Estei Hippolit esztergomi érsekké emelése nagy botrányt kavart hazai és külföldi körökben, Mátyás azonban nem engedett. Amilyen kérlelhetetlen princeps tudott lenni, és ahogyan félreállította útjából hajdani legfőbb

szövetségeseit, Szilágyi Mihályt, Vitéz Jánost, Janus Pannoniust és Váradi Pétert, olyan szívós makacssággal játszotta az ellenkezőjét is a gyermek Hippolit legmagasabb közjogi méltóságok egyikébe történő emeltetésével.

Az igazsághoz hozzá tartozik, hogy módfelett tisztelt apósát – körülbelül ezekben az időkben – alaposan megleckéztette, pusztán azért, mert önérzetében sértve érezte magát. Tudatja vele egyik levelében – mely a kései Mátyás-levelek egyik legragyogóbb darabja –, hogy a hozzá küldött olasz lóidomárt sürgősen hazaküldte, mert nem tudott vele mit kezdeni. „Tudjuk – írja többek között –, hogy felséged igen éles elméjű, és mindenről alapos megfontolás után dönt; csodáljuk tehát, hogy felséged szerint nekünk szükségünk lehet egy, a kancák szelídítésével foglalkozó emberre, noha jól tudja, hogy mi efféléket nemhogy háborúban, de játékokon sem használtunk soha. Tehát ha felséged fontolóra vette volna mostani helyzetünket és azt, hogy ki mindenkivel viselünk háborút, úgy hisszük, nem küldte volna ide azt az idomárt. Nem titok, sőt a fél világ előtt nyilvánvaló tény, hogy fegyvert forgatva nőttünk fel, gyakran és sok néppel, nemzettel hadakoztunk, de akár törökkel, akár keresztényekkel vívtunk csatát – magunk szelídítette lovakon –, mindig szerencsével jártunk. Ha idegen lóidomárokra vártunk volna, sosem végződött volna olyan sikeresen a török, a német, cseh vagy a lengyel hadjárat..."

Bár Mátyás nem volt kifejezetten vallásos uralkodó, a kor hatása alól ő sem vonhatta ki magát. Nem kételkedett a hit tételeiben, annál több baja volt viszont isten szolgáival. Elzavarta a pápa által kinevezett modrusi püspököt, s helyébe saját megbízható emberét ültette. De a pálosokat szerette. Megszerezte nekik a cisztercita kézben levő, meglehetősen omlófélben levő óbudai Fehéregyházát (Árpád fejedelem állítólagos nyugvóhelyét), gondoskodott a templom helyreállításáról, kolostort emeltetett mellé.

A mindenkori pápákat sem kímélte leveleiben. Szünet nélkül ostromolta őket kisebb-nagyobb összegek felajánlása végett, mely törökellenes háborúihoz kellett. Ha ígéretet kapott, sürgette, ha nem, fenyegetődzött. Ezek az írásai valóságos mesterművek: a kereszténységért vállalt felelősség súlya, a nyílt szókimondás remekül ötvöződik Mátyás energikus egyéniségével. Például a IV. Sixtus pápához intézett egyik levele így kezdődik: „Szentséges atyám és kegyelmes uram, alázattal ajánlom magam szentséges lábait csókolva" – és így végződik: „Amennyiben szentséged az előzőeket nem veszi tudomásul, nem intézkedik, és nem akarja javamat, akkor kénytelen leszek felhagyni egyéb katonai terveimmel – amelyek mind a kereszténység üdvét és javát szolgálják –, s teljes erőmből küzdeni azért, hogy a veszélyt megszüntessem. Amit pedig védekezésül tenni fogok, az szükségképpen sokakra nézve veszélyt jelent majd."

Mátyás király pápaellenes iratait invenció és lendület tekintetében csak a Beckensloer érsekkel kapcsolatos levelei szárnyalják túl. Attól a pillanattól fogva, mikor Beckensloer szó szerint megszökött esztergomi érsekségéből, s a király ellenségéhez, Frigyes császárhoz pártolt át, a nyílt támadások, fenyegetőzések és intrikák tömege záporozott a már akkor salzburgi érsekké előlépett Beckensloerre. Mátyásnak ezek a levelei az episztolaműfajon belül is új egységet alkotnak, melyet nyugodtan nevezhetünk invektivának. A humanista invektiva-műfaj átmenet a levél és a röpirat között, nem tartalmi vagy stílusbeli durvaságával tüntet miközben hevesen támad valakit, hanem azzal, hogy a lehetséges eszközök teljes fegyvertárát kiüríti célja érdekében. A *Beckensloer-invektiva* az első ilyen alkotás a magyar irodalomban, folytatása pedig nem is lehet más, mint a XVII. századi hitviták egyik legismertebb darabja, Pázmány Péter levelei Alvinczy Péter ellen (*Öt szép levél* 1609).

Van a levelezésnek egy harmadik csoportja is, ez inkább lehetőség, mint megvalósulás: a *publicisztika*. Már Vitéz János leve-

leskönyvében voltak publicisztikához közelítő írások, Mátyásnál mindez felerősödik és egyre gyakoribbá válik. Nála is, miként Vitéznél, elsősorban a hadjáratok leírása teremti meg a legjobb alkalmat a krónikás elbeszéléshez, de mivel a levél szűk kerete nem engedi meg a próza széles sodrását, marad a tudósító jellegű publicisztika. Az első információs Mátyás-levél – 1464-ből – a bosnyákországi hadjáratról szóló jelentés. Ezt követi Szabács ostromának híradása, majd több változatban Kinizsi Pál kenyérmezei fényes győzelmének közhírré tétele. Ez a publicisztika a nyugat-európai országokban divatozó Zeitungokat akarta pótolni, nyilván azért is küldték szét fontosabb külföldi személyeknek, illetve ezért is készültek több változatban.

Miközben észrevétlenül műfajt, stílust váltanak a levelek, a provinciális, helyi kérdések is átitatódnak országos, sőt nemzetközi jelentőségű szempontokkal. Így nem fedezhetünk fel éles vízválasztót a „kis" és „nagy" kérdésekről szóló iratokban. Ez is jellemző Mátyásra: nála egyaránt fontos minden megoldandó probléma, a nagyvonalúság nem felületesség, az aprólékosság nem hoz magával perspektívatorzulást. Leveleinek ez a kevésbé látványos rétege tehát, melyet kötetünk is tartalmaz, szerves része a teljes portrénak, a levélíró Mátyás király igazi arca így teljes, ezzel együtt hiteles.

Ez volna hát egy reneszánsz uralkodó humanista leveleskönyve? Hisz hiába keressük a ciceróniánus fordulatokat, a retorikai iskolázottság megannyi bizonyítékát! Nos, mindez igaz, de nem szabad elfeledni, hogy Mátyás leveleinek legsajátabb vonása épp az egyéni jelleg szuverén érvényesülése minden előíráson, hagyományon, divaton. A maga személyére szabott levelekben a protokolláris bevezetés megszerkesztését nem tekinti feladatának. Nyomban a tárgyra tér, szavait aszerint válogatja, milyen indulatok dúlnak benne a szöveg diktálásakor. Az udvarias formulák mellett nála jól megférnek a nyersen minősítő jelzők, a tiltakozó, nem ritkán kioktató kifakadások is. Ha vitat-

kozni, érvelni kényszerül, gúnyos-fölényes, föllebbezhetetlen határozottsággal, lakonikus tömörséggel fogalmaz.

Szándékainak világos, egyértelmű kinyilatkoztatása az élőbeszéd közvetlen hatására vezethető vissza. A szöveget jegyző kancellár vagy kancellista nem stilizálásra szoruló nyersanyagot kapott, hanem célratörően kigondolt diktátumot, ezen érdemben változtatni immár tilos volt. Mátyás maga is meg volt győződve törekvéseinek világos voltáról, ritkán érezte szükségét, hogy mondanivalóját illusztrálja, bár olykor-olykor idézett a Bibliából meg az antik íróktól – Horatiustól, Ovidiustól s talán reminiszcencia szintjén Homérosztól – is.

Mátyás király humanista mentalitása elsősorban és kifejezetten szemléletmódjában, világfelfogásának modernségében érvényesült, nem pedig stílusremeklésben, retorikai frázisokban. Kancelláriai leveleskönyve, diplomáciai iratainak zöme ezért gazdagítja a magyar humanista irodalom levélműfajának akkor – a XV. század második felében – már klasszikus értékűnek tekinthető vonulatát. Méltó folytatója volt a levélíró Vitéz Jánosnak és Janus Pannoniusnak, és pótolhatatlan, közbülső láncszeme a közvetlen folytatásnak, melyet olyan művek fémjeleznek, mint Váradi Péter, Brodarics István és az erazmista Oláh Miklós levelei és leveleskönyvei.

V. Kovács Sándor

Jegyzetek

Magyarázatainkat két részre osztottuk: az egyik a szöveg-, a másik a névmagyarázatokat tartalmazza. A személyneveket a szakirodalomban elfogadottnak tekinthető változatban írtuk. Mivel nem látszott célszerűnek, sem az, hogy mindenkit magyarosítsunk, sem pedig, hogy mindenkit visszaolaszosítsunk, ez elkerülhetetlen következetlenségekkel járt. Más nemzetiségű (spanyol, német, lengyel stb.) személyek esetében is hasonlóképpen jártunk el.

A fordításhoz használt latin szövegkiadás: *Mátyás király levelei.* Külügyi osztály. I–II. köt. Kiadta Fraknói Vilmos. Bp. 1893–1895. (Rövidítése a továbbiakban: Fr.)

Fontosabb szakirodalom: Horváth János: *Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus.* Bp. 1935. – Klaniczay Tibor: *A magyar irodalom reneszánsz korszaka. Irodalomtörténet* 1960. és a *Reneszánsz és barokk* című tanulmánykötetben, Bp. 1961. 7–38. – Fraknói Vilmos: *Mátyás király mint levélíró.* Bevezető a *Mátyás király levelei* II. kötetében, Bp. 1895. IX–LXX. – V. Kovács Sándor: *Az antik források kérdése Mátyás király leveleiben. Irodalomtörténeti Közlemények* 1966. 153–155. – V. Kovács Sándor: *Humanista levelek, levélíró humanisták.* Bevezető a *Magyar humanisták levelei. XV–XVI. század* című kötethez, Bp. 1971. 5–50.

Kötetünk szinte valamennyi darabja most jelenik meg először magyarul. Az illusztrációkat Pintér Márta Zsuzsanna válogatta.

1 Fr I. 8.
dicsérjük az Urat – Zsolt 150, 1–2.
a minorita rend obszerváns ága – a ferences rend szigorúbb életszabályokat követő ága.
biretum – négyszögletű (lila, bordó stb.) papi sapka. Színe a rangtól függ.
János főtisztelendő, a Szent Angyal bíborosa – Carvajal János.
Nándorfehérvárat megtámadta a török – 1456. július 4.
2 Fr I. 5.
János váradi püspök – Vitéz János.
most itt – Vácott.
felségeddel folytatott tárgyalásai – Vitéz (Lando Jeromos pápai megbízott jelenlétében) annak a békeszerződésnek részleteiben egyezett meg, amelynek értelmében – bizonyos feltételek mellett – Frigyes császár visszaadja a magyar koronát Mátyásnak.
legközelebbi országgyűlésünkön – 1462. május 20-án.
György pozsonyi prépost – Schomberg (Schönberg) György.
István budai plébános – ismeretlen.
3 Fr I. 22.
nyomasztó helyzet – a megüresedett püspöki székre hárman pályáztak: Csupor Demeter, Döbrentei Tamás és Zólyomi Benedek.
Portuensis úr – Carvajal János.
kiváló apánk – Hunyadi János.
János váradi püspök – Vitéz János.
Miklós váci őrkanonok – Mohorai Miklós.

4 Fr I. 26.
imént kaptuk kézhez – ez a levél elveszett.
Bosznia királyai – Tomásevics István és fia, Ulászló.
újra az egyház kebelébe – Tomásevics átengedte a töröknek Szendrő várát, ennek ellenére a pápa megbízásából Natalis nonai püspök királlyá koronázta 1461 szeptemberében. Mátyás ezt a keresztény ügy elárulásának tekintette.
5 Fr I. 28.
Miklós őrkanonok – Mohorai Miklós.
őszentsége – II. Pius pápa.
Itáliában dúló háborúk – az egyes városállamok (Genova, Velence, Firenze, Verona, Milánó, Pisa, Siena stb.) kisebb-nagyobb területszerző viszálykodásairól van szó.
6 Fr I. 31.
Kunstadti és Podjebrádi Bocsko – Podjebrád György neve, mielőtt királlyá koronázták volna.
akit pártfogoltok – ismeretlen.
védcsapatokat küldtünk – Pongrác János vezetésével, mert a török május folyamán megtámadta Boszniát.
7 Fr I. 29.
Márk knini püspök – Fiumei Márk
széki apátság – azonos az eredetileg cisztercita cikádori apátsággal (Tolna megye). 1410-ben került bencés kézbe.
Tamás püspök – Döbrentei Tamás
bizonyságot tett előttünk – Döbrentei 1459-ben III. Frigyes híve volt még.
8 Fr I. 36.
tábort vertem – Bátán (Tolna megye).
Bosznia felé indult – II. Mohamed május közepe táján tört Boszniára.
a királyt keresztre feszíttette – Tomásevics Istvánt végeztette így ki II. Mohamed.
Ali bég nevű prefektusával – Ali: tucatnév, nem azonosítható.

prefektus – megbízott, helytartó.

Jajca – város és vár Boszniában a Pliva és a Verbász folyók torkolatánál. Egykor királyi székhely volt (Jajce, Jugoszlávia).

hitetlen keresztények – cseh husziták, akiket a pápa kiközösített a római egyházból.

Dombro – város Szlavóniában, a zágrábi egyházmegyében (Körös megye).

9 Fr I. 37.

koronázásunk – röviddel a levél írása előtt, 1464. március 29-én zajlott le Székesfehérvárott.

különleges követe – személyes megbízottja.

10 Fr I. 38.

Giustinianót ért kellemetlenségek – nem tudjuk biztosan, miről van szó. Valószínű, hogy busás váltságdíj reményében elrabolták.

leveletek megérkezése előtt – az ügyet Giovanni Emo (Joannes Aymo) jelentette 1464. június 4-én.

11 Fr I. 39.

nem Épeirosz hegyei felé – értsd: Európa irányába, a kereszténység ellen.

városomat, Ragusát – Bosznia 1436-tól török tartomány volt, így a magyar koronához tartozó Dalmácia, benne Ragusával, közvetlen veszélybe került.

12 Fr I. 45.

13 Fr I. 46.

14 Fr I. 42.

István atya – Várdai István

az egyházfő halála – II. Pius pápa Anconában halt meg 1464. augusztus 14-én.

az új pápa – II. Pál.

15 Fr I. 48.

Macskakő – vár Sopron megyében, Katzendorf helyén (Ausztria).

török császár – II. Mohamed.
Szata – vár Szerém megyében, a kalocsai-bácsi kánonilag egyesített érsekség területén (Sotin, Jugoszlávia).
16 Fr I. 44.
Margit – Árpád-házi Margit, IV. Béla király leánya.
prédikátor-rend – Ordo Praedicatorum, tulajdonképpen a Szent Domonkos-rend.
Szűz Mária kolostora – a nyúlszigeti domonkos kolostor az Istenanya tiszteletére volt felszentelve.
17 Fr I. 52.
18 Fr I. 55.
Elküldtük követeinket – 1465. január 16-án.
János pécsi püspök – Janus Pannonius.
újonnan fölszentelt pápa – II. Pált 1464. augusztus 31-én választották meg, és szeptember 16-án koronázták (szentelték) pápává.
19 Fr I. 58.
A napokban megüresedett – Széchy Dénes 1465. február 1-én halt meg Esztergomban.
János atya – Vitéz János.
20 Fr I. 71.
A latin szövegkiadás regesztájának dátuma tévesen: június 22.
Ambrosio doktor – Ambrosio Griffo.
újságot is közöltek – a nagy titok, amit nem mond ki nyíltan a levél: Mátyás a milánói Sforza-házból akart nősülni.
21 Fr I. 81.
szorongatnak bennünket – Mátyás ez időben fegyveres konfliktusba keveredett a cseh huszitákkal, viszálykodott III. Frigyes császárral, ugyanakkor fegyverkezett a török ellen, vagyis az országot északról, nyugatról és délről egyaránt védeni kellett.
Szent Angyal bíborosa – Carvajal János.

22 Fr I. 79.

hogyan nyomult be – a velenceiek törtek Boszniába.

bosszút hajszoljunk – kiverjük a velenceieket.

23 Fr I. 92.

György prépost – Kosztolányi György.

24 Fr I. 87.

a krétai érsek – Lando Jeromos.

legátus – követ, megbízott.

25 Fr I. 89–90.

Fraknói külön levélként közli a mellékletet is.

távozzanak azok az urak – „távozzanak a behatolt törökök".

esztergomi érsek – Vitéz János.

a vádak alól – Podjebrádot huszitabarát politikája miatt nemcsak a pápa, hanem az ellene tömörülő cseh katolikus főurak szövetsége is támadta.

ennek az ügynek – a husziták elszakadási kísérleteinek, mivel nem ismerték el a pápai hatalmat.

26 Fr I. 95.

27 Fr I. 100.

Nicolaus Banus – ismeretlen (talán magyar származású?) velencei polgár.

28 Fr I. 105.

Szicília királya – 1442-től Nápoly és Szicília kettős királyság. V. Alfonz (1435–1458) fia, Ferdinánd használja is szicília királyi címét, bár épp az ő fellépése óta Aragónia lép Nápoly helyébe, szövetségi kapcsolat tekintetében.

Apulia – az olasz félsziget délkeleti vidéke.

Abruzzo – a régi nápolyi királyság északi része.

Calabria – Dél-Itália mezőgazdasági szempontból gazdag félszigete.

29 Fr I. 107.

egyik követe – De Curcullis Demeter.

István herceg – Vukcsics István.

új hercegi város – Cattaro, Dalmáciában (Kotor, Jugoszlávia). Ekkor alapították. A XV. század folyamán Velence fennhatósága alatt volt.

30 Fr I. 108.

Szvetlo – vár a cseh királyság területén, a szász őrgrófságban.

„cseh testvérek" – husziták, Mátyás politikai ellenfelei.

szövetségek és szerződések ellen – Mátyás egyezséget kötött Podjebrád György cseh királlyal és Podjebrád Viktorin münsterbergi herceg, morvaországi helytartóval, hogy közösen fogják megakadályozni a „cseh testvérek" északmagyarországi pusztításait. Miközben ez az egyezség érvényben volt, kapitánya, Sternberg Máté, egyezkedni próbált a husziták képviselőivel.

31 Fr I. 112.

32 Fr I. 137.

lehet-e ... számítani... a német segédcsapatokra – 1467. június és július hónapjában a nürnbergi birodalmi gyűlés a török elleni segélyekről tárgyalt, ennek végeredménye érdekelte a királyt. Magyarországot Vitéz János képviselte.

33 Fr I. 151.

34 Fr I. 159.

mellékelt levelek – elvesztek.

Michael de Magdeburg gróf – ismeretlen. A neve alapján német származású gróf (akit Fraknói indokolatlanul nevez Magdeburgi Mihálynak), arra a javadalomra vágyott, melyet Cillei Ulrik (1406–1456) annak idején meg is ígért neki, özvegye pedig késznek látszott teljesíteni. Az ügy azért lett hirtelen sürgős, mert Mátyás – királyi jogon – Csáktornyát és Strigót vissza akarta váltani Cillei özvegyétől.

Csáktornya – a Muraközben (Čakovec, Jugoszlávia).

Trebics – vár Morvaországban (Třebič, Csehszlovákia). A levél még az ostrom idején íródott, de a vár hamarosan a magyar király kezére jutott (május 23–31 között).

35 Fr I. 160.
leveletek – elveszett.
Zdenko – Sternberg Zdenko
Zwoys, Anaxagorasz, Velchek – nem ismert morva főurak.
36 Fr I. 148.
bizonyos Ulrik – ismeretlen.
Most... olyan ellenséggel viselünk háborút – 1468. április második felében Mátyás megtámadta Podjebrád György cseh királyt. Ezzel kezdetét vette az eltérően értékelt tízéves cseh háború (1468–1478).
37 Fr I. 182.
Znaim – Znojmo (Csehszlovákia).
38 Fr II. 234.
János atya – Beckensloer János.
szentséges urunk – IV. Sixtus pápa.
míg kérésünket meghallgatják – az 1474-ben (tavasszal) elindított ügyet 1475. április 24-én erősítette meg csak a pápa.
39 Fr I. 220.
visszanyerted birtokaid és örökséged – István moldvai vajda és Magyar Balázs erdélyi vajda legyőzte a Moldvába tört Szulejmán pasa, ruméliai beglerbéget (1475. január 10.).
a kért vár ügyében – nem tudjuk, melyik várról van szó.
40 Fr I. 222.
Szent Pál – Remete Szent Pál.
itt nyugszik – a budaszentlőrinci pálos főkolostorban. Síremlékét 1526-ban elpusztították a törökök, ma csak töredékei láthatók.
Szent Márk bíboros ura – Marco Barbo.
41 Fr I. 225.
keleti területekről szóló hírek – talán Velence folyamatos terjeszkedésének híreire céloz, melyet Ciprus bekebelezése fejezett be (1489).
Gábor egri püspök – Veronai Gábor.

Pétervárad – vár és település Szerém megyében (Petrovaradin, Jugoszlávia).

főtisztelendő atya – Marco Barbo.

Morvaországban és környékén... kezdtek fondorkodni – a husziták mozgolódásai épp annyi gondot okoztak Mátyásnak, mint a török elleni akciói. Az intézkedéseit megerősítő bullák hatványozottan igazolták volna lépései jogosságát, főképp azokat, amelyeket a csehek ellen irányított, de a pápa 1476. elejéig halogatta kiadásukat.

a múlt év tanulsága – Mátyás 1474. márciusban segélyt kért törökellenes harcaihoz mind a pápától, mind a német fejedelmektől, akik szavakban mindig buzdították a magyar királyt, de az ígéreteken kívül semmit sem adtak neki.

42 Fr I. 231.

mi újság nálunk – Szabács elfoglalása (február 15.), melyet a levél még folyamatában részletez.

Szabács – hadászatilag fontos vár a Száva partján (Šabac, Jugoszlávia).

43 Fr I. 234.

44 Fr I. 260.

Szendrői basa – ismeretlen.

a császárhoz viszi levelünket – Dóczy Péter követ Mátyás király békeajánlatát vitte Konstantinápolyba II. Mohamedhez.

45 Fr I. 263.

a két várat – nem tudjuk, melyik kettőről van szó.

megámadta Horvátországot – jellemző Mátyás érvelésére, hogy minden adatot kellő pillanatban értékesít. A horvátországi törökdúlás ugyanis 1477-ben volt.

46 Fr I. 284.

egy itáliai hajóhad szervezéséről – Mátyás bizonyára már tudta, hogy ez a hajóhad nem fogja Európa védelmét szolgálni, sokkal inkább Velence nagyhatalmi igényeit. Nem

sokkal később Velence valóban békét kötött a törökkel (január 26.), a pénzt pedig előzetesen elvonta a magyar honvédelmi készülődésektől.

47 Fr I. 287.

egri kardinális – Veronai Gábor.

amiről... tárgyalt – III. Frigyes haladékot kért annak az összegnek kifizetésére, melyre az 1477. december 1-i békeszerződésben kötelezte magát.

Ferdinánd király... nem fog bennünket kisegíteni – értsd: nem másnak a feladata Frigyes kötelezettségeit teljesíteni.

48 Fr I. 291.

49 Fr I. 306.

A fordítás alapjául szolgáló latin szöveg hiányos. A címzett ismeretlen.

Jenő pápa – IV. Jenő.

János kormányzó – Hunyadi János.

nagy győzelmünk – Kenyérmezőnél a török ellen (1479. október 13.).

50 Fr I. 307.

Esze bég... Szkender bég... Ali bég – ismeretlenek.

Natólia – Anatólia, Törökország ázsiai részében.

épp visszafelé igyekeztek – a kenyérmezei győzelemről van szó (lásd az előző levelet).

51 Fr I. 311.

János urat – Beckensloer Jánost.

52 Fr I. 319.

Zengg – a tengerparti Horvátország kikötője (Senj, Jugoszlávia).

53 Fr II. 13.

A címzett ismeretlen.

A modrusi püspökség – a tengerparti Horvátországban (Gvozd, Jugoszlávia). A vita hátterében a magyar uralkodókat megillető főkegyúri jog elismerésének kérdése állt. Ez azt

jelentette, hogy az ország területén megüresedett egyházi főhivatalokat a magyar állam jelöltjével töltötték be, s ehhez csak a pápa hozzájárulását kérték ki, véleményét, javaslatát nem. Hogy Mátyás mily szilárdan ragaszkodott jogaihoz, mutatja a vitában elhangzott, fenyegető véleménye. Ebben a bíborosi testülethez írt levelében többek között kijelentette: „Őszentsége biztos lehet afelől, hogy a magyar nemzet készebb az ország címere gyanánt szolgáló kettős keresztet hármas kereszttévé változtatni, mintsem megengedni, hogy a korona jogköréhez tartozó javadalmak és főpapi méltóságok a Szentszék által kerüljenek adományozásra."

54 Fr II. 16.

55 Fr II. 19.

Veglia – stratégiai fontosságú sziget Dalmáciában. 1260-tól a Frangepán grófok birtoka volt, 1480-ban került Velence fennhatósága alá.

breve – pápai irat, egyszerű külsőben.

Város – Róma, az „örök Város".

56 Fr II. 20.

Rauf Albert – krakkói pap, ismeretlen.

57 Fr II. 22.

van... egy templom – az óbudai Fehéregyháza (Alba Ecclesia), melyet védőszentjéről Alba Máriának is neveztek. Mátyás kérése teljesült, mert a pálosok megkapták a templomot az épületet elhanyagoló ciszterciektől.

58 Fr II. 23.

Fehéregyháza ügyében – lásd az előző levelet.

59 Fr II. 28.

modrusi püspökség – lásd még az 53. sz. levelet is.

Szent Péter láncainak bíborosa – Francesco Gonzaga.

60 Fr II. 30.

Nem akarjuk, hogy... rejtve maradjon – Veronai Gábor 1480. novemberétől elhagyta Magyarországot, és Rómában

telepedett le. A magyar király érdekeit itt képviselte rendszeresen.
császár – III. Frigyes.
ascoli nuncius – Prospero Caffarelli.
Cilli – birtok Stájerországban (Ausztria). A Cillei-grófok székhelye.
Idemburg, Lobum, Gyalmos – helységek az osztrák-magyar határvidéken. Olvasatuk, meghatározásuk bizonytalan.
Novi – (Terra nova sub castro novi) püspöki székhely a tengerparti Horvátországban (Novi Vinodolski, Jugoszlávia).
István szepesi gróf – Szapolyai István.
horvát bánunk – Egervári László.

61 Fr II. 35.

62 Fr II. 45.
egri bíboros – Veronai Gábor.
császári felség – III. Frigyes.
aragóniai bíboros – Aragóniai János.
hogy onnan eresszük őket portyázni – Mátyás csapatai ekkor végigpusztították Boszniát.
„Követni fogom ellenségeimet...” – Zsolt 18, 38.
„Tanuljatok tőlem...” – Mt 11, 29.

63 Fr II. 50.
az esztergomi szökevény – Beckensloer János.
a császár – III. Frigyes.

64 Fr II. 51.

65 Fr II. 52.

66 Fr II. 55.
Leontinus János – Telegdi Leontinus János.
Vérboszna – Verbász (Vrbas, Jugoszláva).
István herceg – Vukcsics István.
Ferdinánd király atyánk – Aragóniai Ferdinánd, Mátyás apósa.

67 Fr II. 1.
kiváló apám – Hunyadi János.
obszervánsok – a ferences rendiek szigorúbb regulákat követő ága.
fráterek – szerzetesek.
konventuálisok – később mariánusok, a ferences rendiek enyhébb regulákat követő ága.
lelkiatyám – gyóntatóm.
68 Fr II. 246.
a császári felség – III. Frigyes.
fogságba esett – ennek a szövegnek csak akkor van értelme, ha föltételezzük, hogy előre megírták, minden eshetőségre számítva.
69 Fr II. 59.
Dominicus futár – Aragóniai János bíboros futárja.
a kalocsai érsekség ügyében – Mátyás akaratának megfelelően Váradi Péter fő- és titkos kancellár foglalta el az érseki széket (1481).
megürült a győri egyházmegye – Csupor Demeter püspök 1480-ban halt meg.
salzburgi érsek – Beckensloer János.
szentséges urunk – IV. Sixtus.
70 Fr II. 66.
A levél bizonyítékul szolgál arra, hogy a magyar királyi udvar és a pápai kúria között – tehát diplomáciai síkon! – titkosírást is használtak bizalmas közlések küldésére.
71 Fr II. 71.
A szemrehányások oka a megígért, de nem folyósított segély.
72 Fr II. 74.
Radkersburg – Stájerországban (Ausztria). Magyar neve: Regede.
Roveschala – grófság észak-olasz területen.

73 Fr II. 78.

A forfiítás alapjául szolgáló latin szöveg hiányos.

a megszökött esztergomi érsek – Beckensloer János.

74 Fr II. 85.

a törökök... császárának halálhíre – II. Mohamed 1481. május 8-án halt meg.

idősebbik fiát – aki II. Bajezid néven lépett a trónra.

a kisebbik fiú – Dzsem herceg.

karaman – Karamánia Kis-Ázsia vidéke a Taurus-hegység és a ciprusi tenger között. A XIV. században vált önálló fejedelemséggé, az ikoniumi szultánság megszűnésekor.

teanói atya – Urbanus de Urbinis.

császári felség – III. Frigyes.

75 Fr II. 90.

szentszábai fejedelem – Vukcsics István.

Vlatkó – István fejedelem fia, szentszábai herceg.

76 Fr. II. 102.

szerémi püspök – Pisciai Boldizsár.

Kursolc – vár Szerbiában.

egri bíboros – Veronai Gábor.

mellékelünk – ez a melléklet elveszett.

77 Fr. II. 113.

A levél dátumának pontos megállapításához elegendő adat nem áll rendelkezésünkre. Annak a föltevésnek, hogy nem márciusban, hanem áprilisban íródott, az az alapja, hogy a hadi készülődések májusban kezdődtek meg.

78 Fr II. 130.

atrii püspök – Antonius de Probis.

mellékelt másolat – elveszett.

egri bíboros – Veronai Gábor.

császári felség – III. Frigyes.

ausztriai városunk – Markenstein, Bécstől nem messze.

79 Fr II. 133.
Becse – Törökbecse, fontos erődítmény Torontál megyében, Óbecsével szemben (Novi Bečej, Jugoszlávia).
Hainburg – vár és település Alsó-Ausztriában.
Bruck – helység a Lajta mellett (Ausztria).
híveink katonáit – értsd: azokat, akik látszólag híveink, de valójában az ellenség táborában tartózkodnak. A levél mindvégig gúnyos hangvételéhez ez a megfogalmazás illik.
80 Fr II. 135.
a császár – III. Frigyes.
szerencsésen alakulnak a dolgok – Hainburgot szeptember 30-án elfoglalták a magyarok, a karintiai rendek pedig október 16-án hódoltak be.
81 Fr II. 140.
rokoni szálak – Mátyás maga hivatkozott arra, hogy nagyanyjának nővére török fogságba esve II. Murád szultán felesége, II. Mohamed anyja lett, így Dzsem herceg, török trónkövetelő neki unokatestvére.
82 Fr II. 146.
remete testvérek – pálos-rendi szerzetesek.
83 Fr II. 156.
Missia – erősség Boszniában.
római császár – III. Frigyes.
castellói püspök – Bartolomeo Maraschi.
horvát bán – Vingárti Geréb Mátyás. Lásd: Geréb.
Uni – boszniai folyó a Száva vízgyűjtő rendszerében. (Jugoszlávai).
84 Fr II. 169.
Fraknói szövegkiadásában 1484-re van datálva, Mátyás-monográfiájában (Bp. 1890) azonban a maga helyén tárgyalja, 1483 végén.
85 Fr II. 178.
gyermeked érdekében – a leendő esztergomi gyermekprímásról, Estei Hippolitról van szó.

86 Fr II. 207.
Laetare vasárnap – húsvét előtti harmadik vasárnap. Elnevezése a misekezdő szavakból: „Laetare Jerusalem" (Örvendj, Jeruzsálem).

87 Fr II. 209.
Ancona városának ügyében – az adriai-tengeri kikötőváros szövetségre lépett márciusban Mátyás királlyal, mégpedig a a pápa és Velence ellenében.
auximanok – Osimo város lakói Ancona tartományban. A város i. e. 157-ben római gyarmat volt Auximum néven.
békét kötöttem – lásd a 84. sz. levelet.

88 Fr II. 221.
Szent Ágoston szabályzata alapján – a pálosoknak eleinte nem volt önálló regulájuk.

89 Fr II. 226.
A fordítás alapjául szolgáló latin szöveg hiányos.
Xenophón Plakentinosz – Giulio de Miliónak, Mátyás olasz orvosának közelebbről nem ismert rokona.
Giovanni Sacca – Giovanantonio Sacca.

90 Fr II. 229.

91 Fr II. 230.
T. püspök úr – Fraknói bizonytalan olvasata. Ilyen személy ismeretlen.

92 Fr II. 231.

Aeneas Sylvius Piccolomini – lásd II. Pius.

Albertus de Papia – királyi familiáris, diósgyőri várnagy (1484–1485). Beatrix királyné olasz embereinek egyike.

Aragóniai Beatrix – (1457–1508), a nápolyi fejedelmi ház sarja, Mátyás király felesége (1476-tól). A király halála után (1490) eredménytelen kísérletet tett a magyar trón megszerzésére, ezért visszatért hazájába.

Aragóniai Eleonóra – Beatrix királyné nővére, Estei Hercules ferrarai herceg felesége. Az ő fia volt Hippolit, az esztergomi gyermekprímás.

Aragóniai Ferdinánd – nápolyi király (1458–1494), Mátyás apósa.

Aragóniai János – (1463–1485), Beatrix testvére, főpap és diplomata. Bíboros (1477), pápai megbízott hazánkban (1479), 1480-tól haláláig, címzetes esztergomi érsek.

Argüropülosz, Ióannész – (1410–1487), menekült görög humanista tudós, a firenzei egyetem tanára. Arisztotelész-kódexe a Corvinában maradt fenn.

Árpádházi Margit – (1242–1271), IV. Béla király szent életű leánya. Szentté avatását századokon át szorgalmazták, de ez csak 1943-ban történt meg XII. Pius pápa *Maxima inter munera* kezdetű enciklikájával.

Aymo, Joannes – lásd Emo, Giovanni.

Baduario, Sebestiano – Velence követe a magyar királyi udvarban (1475–1477).

II. Bajezid – (1447–1512) török szultán (1481–1512).

Barbo, Marco – (1420–1491), bíboros, magyarországi követ a pápa megbízottjaként (1467–1474).

Báthory István – (?–1493) országbíró, főudvarnokmester. Elnyerte az erdélyi vajdaságot is (1479–1493).

Batthyány Boldizsár – (1455 k.–1490), kőszegi kapitány, Mátyás király követe Salzburgban (1488).

Beatrix – lásd Aragóniai Beatrix.

Beckensloer János – (?–1489) előbb váradi (1465–1468), majd egri püspök (1468–1474), aztán esztergomi érsek (1474–1476), végül salzburgi érsek (1476–1484). Esztergomi érsekségéről szökése után (1476) sem mondott le.

Caffarelli, Prospero – ascoli püspök, pápai követ (1480–1482).

Carvajal János – (1399 k.–1469), spanyol származású bíboros, a magyar politikát erősen befolyásoló diplomata. Pápai követként működött (1458–1464).

Christophorus de Ragusa – (?–1499) modenai püspök, Giuliano della Rovere bíboros udvari papja (1480). A modrusi püspökséget Mátyás ellenkezése miatt nem nyerhette el (1480), csak később (1489–1496).

Csupor Demeter – (?–1480) előbb boszniai (1465–1466), majd győri püspök (1466–1480).

De Curcullis Demeter – nápolyi követ Budán (1466).

Dóczy Péter – (XV. század közepe) az alsó-dunai hajóhadak parancsnoka, konstantinápolyi követ II. Mohamed udvarában (1478).

Döbrentei Tamás – (?–1483) zágrábi (1452–1462), majd nyitrai püspök (1463–1483).

Dzsem, Uszon Hasszán – (?–1495) II. Mohamed török szultán kisebbik fia, trónkövetelő II. Bajeziddal szemben.

Egervári László – (?–1496 k.) a váradi püspökség kormányzója (1471–1476), horvát, szlavón bán (1476–1482), később mindezek mellett dalmát bán is (1489–1492). Utoljára tárnokmesterként említik (1493).

Emo, Giovanni – (?–1483) olasz humanista, velencei követ Magyarországon (1463–1475). Értékes Dante-kódexet ajándékozott a Corvinának.

Ernő herceg – (1441–1486) szász választófejedelem. Nála köröztette Mátyás a menekülő Janus Pannoniust (1472) téves információk alapján, minthogy a pécsi püspök Itália felé vette útját a sikertelen összeesküvés után.

Estei Hercules – Ercole d'Este (1431–1503) ferrarai herceg, Mátyás király sógora. Fia Hippolit, az esztergomi gyermekprímás.

Estei Hippolit – Ippolito d'Este (1479–1520) ferrarai hercegi család sarja, hatéves korától már az esztergomi érseki széken ült (1486–1497). Mátyás halála után végül is lemondatták, és hazatért Itáliába.

Farkas László – Mátyás megbízottja Firenzében (1476). Feladata nem politikai jellegű volt.

Ferdinánd – lásd Aragóniai Ferdinánd.

Fiumei Márk – előbb zenggi (1460–1462), majd knini püspök (1463–1468). Magyar követ Rómában (1463–1465).

Fontana, Francesco – ferrarai orvosdoktor, Mátyás király olasz diplomatája (1478).

III. Frigyes – német-római császár (1440–1493).

Georgius – (XV. század második fele) bajor herceg, később fejedelem.

Geréb Mátyás, Vingárti – (?–1495 k.) horvát, dalmát és szlavón bán (1482–1483). Törökverő hadvezér.

Giustiniano, Francesco – velencei követ Budán (1484).

Griffo, Ambrosio – orvosdoktor, a milánói herceg követe Budán (1464–1465).

Hessler, Georgius – (XV. század második fele) III. Frigyes császár titkára. Bíboros, 1480-tól passaui püspök.

Hopner, Petrus – (XV. század második fele) boroszlói prépost.

Hunyadi János – (1407–1456) Magyarország kormányzója, törökverő hadvezér.

Hunyadi Mátyás – (1443–1490).

VIII. Ince – pápa (1484–1492).

István – moldvai vajda (1435 k.–1504).

Jadrai Antal – domonkos szerzetes, Beatrix királyné gyóntatója. Modrusi püspök (1480–1489).

Janus Pannonius – (1434–1472) humanista költő. Pécsi püspök (1459–1472). Részese a Mátyás ellen szőtt Vitéz-féle összeesküvésnek, mely bukását és halálát okozta (1471–1472).

IV. Jenő – pápa (1431–1447).

Kapisztrán János – (1386–1456) olasz ferences szerzetes, a nándorfehérvári győzelem részese.

IV. Kázmér – lengyel király a Jagello-házból (1447–1492). Fia, Kázmér a Vitéz-féle összeesküvés magyar királyjelöltje volt (1471–1472).

Kinizsi Pál – (?–1494) hadvezér, Mátyás kedvelt katonája. A király halála után ő verte le a magyar trónra igényt tartó Korvin Jánost.

Kosztolányi György – humanista nevén Georgius Polycarpus (1451?–1489 után). Humanista író és költő, sokat szereplő diplomata. Királyi titkár (1458–1462). Éveken át képviselte Rómában hazáját. Kosztolányi Dezső ősének vallotta.

XI. Lajos – francia király (1461–1483).

Lando Jeromos – Hieronymus Lando krétai érsek, pápai megbízott a magyar királyi udvarban (1462–1465). Intrikáival Janus Pannonius bukásának egyik előidézője.

Leontinus János – lásd: Telegdi Leontinus.

Magyar Balázs – erdélyi vajda (1473–1475) majd szlavón bán (1482–1483). Élete vége felé egyházi alapítványt tett (1489).

Maraschi, Bartolommeo – castellói püspök, pápai követ (1483–1484).

Marianus de Ragusa – kevéssé ismert ferences szerzetes, modrusi püspökjelölt (1480).

Medici, Lorenzo de – (1449–1492) a firenzei köztársaság fejedelme, akit il Magnifico (=a dicsőséges) jelzővel tüntettek ki az általa bőkezűen pártfogolt olasz és külföldi humanisták. Magyar irodalmi és politikai kapcsolatai is jelentősek.

Milio, Giulio de – olasz orvos, Mátyás egyik belső embere. Irodalmi munkásságot is kifejtett, tagja volt a Celtis-féle Dunai Tudós Társaságnak.

Mocenigo, Giovanni – velencei dózse (1478–1485).

II. Mohamed – török szultán (1451–1481).

Mohorai Miklós – (?–1488 után). Bécsi tanulmányai után pápai kamarás (1461), váci őrkanonok (1463), később ózdi főesperes (1473) és végül váci prépost (1480). Mint követ Rómában és Velencében gyakran képviselte hazáját 1474-től.

Moro, Cristoforo – velencei dózse (1462–1471). Mátyás szövetségese a török ellen (1463).

II. Murád – török szultán (1421–1451).

Nyújtódi Miklós – (?–1491) székesfehérvári kanonok (1455), zágrábi főesperes (1459–1469), végül knini püspök (1469–1491).

II. Pál – pápa (1464–1471).

Páli Gábor – ferences szerzetes, a rendfőnök helyettese (1479). Életéről más nem ismeretes.

Palude, Francesco de – olasz énekes, Beatrix pártfogoltja. Követi megbízatásokat is kapott.

Pisciai Boldizsár – (?–1481) apostoli főjegyző (1476), pápai követ (1477), megszerezte a jogi doktori címet is (1479). Szerémi püspök 1470 (?)-től haláláig.

II. Pius – pápa (1458–1464) humanista költő és író, magyar kapcsolatai jelentősek. Janus Pannoniussal költői levelet váltott. Világi munkásságát később megtagadta.

Podjebrád György – cseh király (1458–1471) huszita politikája miatt kiközösítették az egyházból (1466).

Podjebrád Viktorin – (?–1479) az előbbi fia, münsterbergi herceg, morvaországi főkapitány. 1469-ben Mátyás fogságába került.

Polycarpus, Georgius – lásd Kosztolányi György.

Pongrác János, Dengelegi – (?–1476) erdélyi vajda a hatvanas évek elején, majd szörényi bán (1466).

Probis, Antonius de – atrii püspök, nápolyi követ (1482).

Prothasius de Černahora – polgári nevén Tas Černohorský Boskovic, cseh humanista, olmützi püspök. Janus Pannonius barátja, Mátyás követe (1468).

Remete Szent Pál – (?–360) thébai szent remete, a magyar alapítású pálos-rend névadó szentje. Ereklyéit I. (Nagy) Lajos hozatta Budára, hol Mohács idején pusztult el a szentlőrinci főkolostor feldúlásakor.

Roverella, Florio – olasz diplomata, magyarországi követ Ferrara (1475) és Nápoly (1475–1476) képviseletében.

Rozgonyi János – (?–1474 előtt) erdélyi vajda (1458–1460), később római magyar követ a Janus Pannonius által vezetett küldöttségben (1465).

Sacca, Giovanantonio – (?–1489) pármai jogtudós, Mátyás király hívására jött Magyarországra (1487), de hamarosan meghalt. Értékes csillagászati vonatkozású kódexet ajándékozott a Corvinának.

Schomberg (Schönberg) György – (?–1486) pozsonyi prépost, velencei (1476) és római (1468) magyar követ. A pozsonyi egyetem alkancellárja volt 1467-től haláláig.

Sforza, Francesco – (1401–1466) zsoldosvezér, utóbb milánói herceg (1450–1466).

Sforza, Galeazzo Maria – (1444–1475) Francesco legidősebb fia, 1466-tól utóda. Politikai gyilkosság áldozata lett.

IV. Sixtus – pápa (1471–1484).

Sternberg Máté – Mátyás király kapitánya Lausitzban (Lužica, Lengyelország), mely egy ideig a magyar koronához tartozott.

Sternberg Zdenko – (XV. század második fele) a huszitákkal szembeforduló cseh katolikus főrendek vezére. Nagy szerepe volt abban, hogy Mátyást cseh királlyá válasszák.

Szapolyai István – (?–1499) Mátyás király bécsi helytartója (1485–1490), majd II. Ulászló nádora (1492–1499).

Széchy Dénes – (?–1465) kánonjogi doktor (1434), esztergomi érsek (1439–1465). Elnyetre a bíborosi kalapot is. Ő fogalmazta meg V. László nevében a halálos-ítéletlevelet Hunyadi László ellen.

Szőllősi Pál – királyi kancelláriai titkár (1463).

Telegdi János – (Leontinus János) ő hozta haza Giuliano de Medici élő oroszlánjait Mátyás király számára. Az eseményt Janus Pannonius epigrammái is megörökítették. Később firenzei magyar követ (1477).

Thomasiis, Petrus – velencei követ a magyar királyi udvarban (1458).

Thúz János, Laki – (?–1498) horvát bán (1466–1469), amikor Mátyás – sorozatos katonai vereségei miatt – bebörtönöztette. Utóbb visszatért a közéletbe, és tárnokmesterként említik (1474–1481).

Tomásevics István – boszniai király (1461–1463). II. Mohamed kivégeztette.

Török Ambrus, Enyingi – (?–1491 után) soproni várkapitány és (talán) hadmérnök (1464). Utóbb budai várkapitány (1481). Mátyás halála után Korvin Jánoshoz csatlakozott.

Trevisói Simon – (?–1482) esztergomi kanonok (1453), később antivari érsek (1462), végül a patrasi érseki cím birtokosa (1473–1482). Szolgálataiért Mátyás bíborosi címre ajánlotta, de mielőtt magkaphatta volna, meghalt.

Urbinis, Urbanus de – szerémi püspök (1464–1465), később teanói püspök (1481–1482).

Várdai István – (?–1471) egri prépost (1457), végül kalocsai érsek (1457–1471). Mátyás király főkancellárja volt 1464-től haláláig.

Veronai Gábor – Gabriele Rangon da Verona (1420–1486), eredetileg ferences szerzetes, utóbb erdélyi (1471–1474), majd egri püspök (1475–1486), közben 1477-ben bíborossá választják. Főkancellár 1472-től 1486-ig.

Vetési Albert – (?–1486), jogi doktorátussal tér haza Itáliából az erdélyi püspökségbe. Hamarosan kanonok, főesperes (1446), vikárius (1449), prépost (1456), végül nyitrai püspök (1457–1458), illetve veszprémi püspök (1458–1486). 1452-től haláláig számos fontos diplomáciai feladatot kapott a Hunyadiak szolgálatában.

Vezsenyi László – (1408–1472) a királyi udvar embere, előbb főudvarmester (1460–1462), majd fölovászmester (1464). Kö-

vet volt Rómában, Ferrarában, Firenzében. 1463 után nem említik.

Vitéz János – (1408–1472) humanista író, mecénás, jelentékeny politikus a Hunyadiak szolgálatában. Nagyváradi püspök (1445–1465), Széchy Dénes halála után esztergomi érsek (1465–1772). Mátyás kieszközölte bíborosi kinevezését is (1471), de ezt az új pápa, IV. Sixtus nem erősítette meg, aztán kirobbant az általa vezetett összeesküvés Mátyás király ellen.

ifj. Vitéz János – (?–1499) nagybátyja volt a humanista Vitéz János. Része volt abban, hogy Galeotto Marzio kiszabaduljon a velencei inkvizíció börtönéből. Szerémi püspök (1481–1489). Az olmützi püspökség helyett a veszprémit kapta (1489–1499). Élete végén a bécsi püspöki adminisztrátorság jövedelmét is élvezte (1492–1499).

Vukcsics István – (XV. század közepe). Szentszábai herceg. Fiai (Ulászló, Vlatkó, István) kapcsolatban voltak a magyar királlyal.

Zárai Antal – lásd Jadrai Antal (Antonius de Jadra).

Zólyomi Benedek – (?–1463) székesfehérvári prépost (1411). Pályázott a zágrábi püspökségre, de Vitéz János – akkor váradi püspök – megakadályozta ennek elfoglalásában. Végül megelégedett a kisebb jövedelmű nyitrai püspökséggel (1451–1463).

Képek jegyzéke

A borítón: *Mátyás arcképe 1470 körül.* Andrea Mantegna festményéről készült XVI. századi másolat.

1. *Mátyás király saját kezű aláírása 1463. december 24-én Jajcán kelt oklevelén.* Országos levéltár Ol. 29518.
2. *Kapisztrán János.* Thoman Burgkmair festménye, XV. sz. Prága, Nemzeti Képtár
3. *Schomberg György síremléke.* Pozsonyi dóm
4. *Podjebrád György.* Mátyás király-emlékkönyv I–II. Szerk. Lukinich Imre. Bp. 1940. I. köt. 79. l.
5. *A Budai Krónika Mátyás királyról.* Chronica Hungarorum. Ford.: Horváth János. Bp. 1973 (a hasonmás utolsó teljes oldala).
6. *Árpád-házi (Szent) Margit.* Színezett fametszet. Főegyházmegyei Könyvtár, Esztergom.
7. *Széchy Dénes síremléke.* Esztergom, Főszékesegyház.
8. *Francesco Sforza.* Fraknói Vilmos: Hunyadi Mátyás király. Bp. 1890. 156. l.
9. *Velence látképe (Részlet).* Schedel, Hartmann: Liber chronicarum. Nürnberg, 1493. július. 44. lev.
10. *Mátyás király első titkos pecsétje. 1458.* Budapest, Országos Levéltár Dl. 39 298.
11. *Pozsony a XV. században.* Egykorú sematikus térkép. Országos Széchényi Könyvtár
12. *IV. Sixtus pápa éremképe.* Mátyás király-emlékkönyv I–II. Szerk.: Lukinich Imre. Bp. 1940. I. köt. 83. l.

13. *Szabács látképe.* Schedel, Hartmann: Liber chronicarum. Nürnberg, 1493. július. 253. lev.
14. *A Szabács viadala című vers kézirata.* Országos Széchényi Könyvtár Mny. 2.
15. *II. Mohamed bronzérméje.* Constanzo di Ferrara műve, 1481. Párizs, Nemzeti Könyvtár, Éremtár.
16. *Pillérfej a budai várpalotából.* Budapest, Vármúzeum. Lt. sz.: 50/514.
17. *Báthory István országbíró címere, 1488.* Nyírbátor, református templom.
18. *Salzburg látképe (Részlet).* Schedel, Hartmann: Liber chronicarum. Nürnberg, 1493. július. 130. lev.
19. *Róma látképe.* Schedel, Hartmann: Liber chronicarum. Nürnberg, 1493. július. 58. lev.
20. *Fehéregyháza (Zsigmondi Gusztáv felvételi rajza).* Magyarország műemléki topográfiája II. köt. Budapest műemlékei II. Bp. 1962. 499. l.
21. *Visegrád.* Rézkarc Wilhelm Dillich Magyar krónika című művéből, Kassel, 1606. London, British Museum
22. *Hunyadi-címer.* Vajdahunyadról, az északi szárny déli, udvari homlokzatának a középső ablakáról, 1460–1482.
23. *Beatrix királyné mellszobra.* Francesco Laurana műve. 1476. k. New York, John D. Rockefeller gyűjteménye.
24. *Konstantinápoly látképe.* Schedel, Hartmann: Liber chronicarum. Nürnberg, 1493. július. 130. lev.
25. *Dzsem herceg.* H. Balázs Éva: Mátyás a kortársak között. Bp. 1957. 120–121. l.
26. *VIII. Ince pápa.* Mátyás-király-emlékkönyv I–II. Szerk.: Lukinich Imre. Bp. 1940.
27. Lándzsás lovas 1414-ből, Razinyai Bocskai Péter Zsigmond királytól kapott címerében. Magyar művelődéstörténet. Szerk.: Domanovszky Sándor. Bp. é. n. IV. köt. 207. l.

Tartalom

1 Az olasz fejedelmeknek és városoknak Buda, 1460. március 22. 5
2 III. Frigyes császárnak [1462. május] 10
3 II. Pius pápának [1462. május végén] 13
4 II. Pius pápának Buda [1462. május végén] 15
5 Vezsenyi László római követnek [1462 nyarán] 18
6 Podjebrád Viktorin cseh hercegnek [Báta (?) 1463. május] 21
7 II. Pius pápának [1463 tavaszán] 22
8 II. Pius pápának Dombro, 1464. január 27. 23
9 Cristoforo Moro velencei dózsénak [1464. április] 28
10 Cristoforo Moro velencei dózsénak [1464. június elején] 31
11 II. Pius pápának [1464. június] 32
12 II. Pius pápának Buda, [1462–1464 júniusa előtt] 33
13 II. Pius pápának [1462–1464 júniusa előtt] 34
14 Cristoforo Moro velencei dózsénak [1464. július] 34
15 III. Frigyes császárnak Szata, [1464. szeptember] 35
16 A bíborosi kollégiumnak [1462–1464] 36
17 III. Frigyes császárnak [1465. január 18.] 39
18 A bíborosi kollégiumnak [1465. február elején] 40
19 II. Pál pápának [1465. február közepe táján] 43
20 Francesco Sforza milánói hercegnek Buda, 1465. június 21. 43
21 II. Pál pápának [1465. október első napjaiban] 44
22 Cristoforo Moro velencei dózsénak Dráva mentén, 1465. október 2. 47
23 Cristoforo Moro velencei dózsénak [1465. november 24.] 48

24 II. Pál pápának [1465. november] 51
25 Vitéz János esztergomi érseknek [1465. november]
[Melléklet] Podjebrád György cseh királynak
[1465. november] 52
26 XI. Lajos francia királynak Buda, 1465. december 2. 53
27 Cristoforo Moro velencei dózsénak [1465] 54
28 Ferdinánd nápolyi királynak Buda, 1466. május 24. 54
29 Egy római bíborosnak [1466. augusztus] 57
30 Sternberg Máté kapitánynak [1466 őszén] 58
31 III. Frigyes császárnak Pozsony, [1466. november] 61
32 Vitéz János esztergomi érseknek [1467. július] 62
33 Prothasius de Černahora olmützi püspöknek 1468.
május 3. 62
34 Római követének Trebics, 1468. május 22. 63
35 Podjebrád Viktorin cseh hercegnek Trebics, 1468.
május 23. 64
36 Egy német fejedelemnek [1468. április vége] 65
37 A firenzei köztársaság kormányának Znaim, 1471.
április 9. 65
38 Vetési Albert és Thúz János követeknek Pozsony, 1474.
december 21. 66
39 István moldvai vajdának [1475 tavaszán] 67
40 IV. Sixtus pápának Buda, 1475. június 15. 68
41 Sebastiano Baduario velencei követnek Pétervárad,
1475. november 30. 71
42 Florio Roverella nápolyi követnek Szabács, 1476.
február 3. 75
43 IV. Sixtus pápának Buda, 1476. március 27. 76
44 A szendrői basának Buda, 1478. [július 3.] 79
45 II. Mohamed török császárnak Buda, 1478. [augusztus] 80
46 Veronai Gábor egri bíboros püspöknek Kassa [1479
elején] 84
47 III. Frigyes császárnak Kassa, 1479. január 12. 87

48 Lorenzo Medici firenzei fejedelemnek Buda, 1479. február 14. 88
49 Egy római bíborosnak [1479. október 22.] 88
50 Ernő szász választófejedelemnek Buda, 1479. október 24. 91
51 Salzburg város polgárainak [1479 őszén] 95
52 Giovanni Mocenigo velencei dózsénak [1479] 96
53 Egy római bíborosnak [1480. május elején] 97
54 IV. Sixtus pápának Buda, 1480. május 16. 98
55 IV. Sixtus pápának Buda, 1480. május 30. 100
56 Kázmér lengyel királynak [1480 tavaszán] 106
57 IV. Sixtus pápának Buda, 1480. július 23. 109
58 Nyújtódi Miklós püspöknek és ifj. Vitéz János prépostnak [1480. július 23.] 111
59 IV. Sixtus pápának [1480. augusztus] 111
60 Veronai Gábor egri bíboros püspöknek [1480. augusztus] 115
61 Aragóniai János bíborosnak [1480. szeptember elején] 118
62 IV. Sixtus pápának Száva partján, 1480. november 6. 120
63 IV. Sixtus pápának Zágráb, 1480. december 19. 127
64 IV. Sixtus pápának Zágráb, 1480. december 22. 128
65 Aragóniai János bíborosnak [1480. december 22.] 130
66 Francesco Fontana nápolyi követnek [1480. december 23.] 131
67 IV. Sixtus pápának [1480] 133
68 Hessler bíborosnak [1480 táján] 134
69 Aragóniai János bíborosnak [1481 elején] 137
70 IV. Sixtus pápának Zágráb, 1481. március 12. 138
71 Aragóniai János bíborosnak [1481. április 14.] 138
72 IV. Sixtus pápának Radkersburg, 1481. május 7. 139
73 IV. Sixtus pápának Buda, 1481. július 13. 140
74 IV. Sixtus pápának [1481. július] 145
75 Giovanni Mocenigo velencei dózsénak Buda, [1481. július] 147

76 IV. Sixtus pápának [1481. december 10.] 148
77 III. Frigyes császárnak [1482. március] 149
78 Az atrii püspöknek [1482. május második felében] 150
79 A német választófejedelmeknek Hainburg, 1482. szeptember 25. 151
80 Aragóniai János bíborosnak [1482 őszén] 153
81 Dzsem török hercegnek [1483. április elején] 153
82 Veronai Gábor egri bíboros püspöknek [1483 tavaszán] 157
83 IV. Sixtus pápának Buda, 1483. november 6. 158
84 II. Bajezid török császárnak Buda, [1483] 161
85 Aragóniai Eleonóra ferrarai hercegnőnek Buda, 1486. március 16. 162
86 Beckensloer János salzburgi érseknek Bécs, 1488. március 14. 165
87 VIII. Ince pápának Bécs, 1488. május 10. 165
88 VIII. Ince pápának Buda, 1489. augusztus 17. 169
89 Lodovico Sforza hercegnek Buda, 1489. december 18. 170
90 Ferdinánd nápolyi királynak [1476–1490] 173
91 Ferdinánd nápolyi királynak [1476–1490] 175
92 Ferdinánd nápolyi királynak [1476–1490] 175

Utószó 177

Jegyzetek 187
Szövegmagyarázatok 189
Névmagyarázatok 205
Képek jegyzéke 215

Megjelent a Magyar Népköztársaság
és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság
közös könyvkiadási egyezményének keretében.
Készült 1200 példányban a Madách Könyvkiadó, Bratislava
részére a Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest gondozásában

Výslo na základe dohody o spoločnom vydavaní kníh medzi
Maďarskou ľudovou republikou a Československou
socialistickou republikou,
1200 výtlačkov pre Vydavateľstvo Madách, Bratislava
u Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

AH 14,87 VH 15,41

69–056–86
604/24/845

TS 13 24,– Kčs

Sorozatszerkesztő
Ugrin Aranka

Szépirodalmi Könyvkiadó
Felelős vezető Illés Endre igazgató
A kiadvány a Kner Nyomdában készült,
Gyomaendrődön, 1986-ban
Munkaszám 2/44
Felelős vezető Háromszéki Pál vezérigazgató
Felelős szerkesztő Mátis Lívia
Képszerkesztő Kiss Marianne
A védőborító-, kötésterv és a tipográfia
Haiman György munkája
A képanyagot válogatta
Pintér Márta Zsuzsanna
Műszaki vezető Ginács László
Műszaki szerkesztő Kállay Judit
Megjelent 11,34 (A/5) ív terjedelemben,
Plantin betűvel
Sz 4363-d-8688

ISBN 963 15 3155 4